

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Редакційна колегія:

БАКАЄВ Л.О.,
доктор економічних наук,
заступник директора Інституту
світової економіки і міжнародних
відносин НАН України;
БЛИНСЬКИЙ Маркіян,
директор Інституту демократії
імені Пилипа Орлика;
ВЕСЕЛОВСЬКИЙ А.І.,
заступник Міністра
закордонних справ України;
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
директор Інституту міжнародних
відносин Національного
університету ім. Тараса Шевченка,
академік НАН України;
ГУНЧАК Тарас,
доктор історичних наук, професор
Ратерського університету (США);
ГУМЕНЮК Б.І.,
ректор Дипломатичної академії
України при Міністерстві
закордонних справ України;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук,
директор Інституту законодавства
Верховної Ради України,
член-кореспондент НАН України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук,
заступник директора Інституту
історії України НАН України;
ПАЗЕНОК В.С.,
член-кореспондент НАН України,
академік Української академії
політичних наук;
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Ольга Таукач
Юлія Валеева
Володимир Семенов
Леся Савчин
Лариса Аврамчук
Валерій Гришаков
Ігор Дябога, американський
журналіст
Олександр Мотиль, американський
вчений
Лідія Ярцева

Позиція авторів не завжди збігається
з позицією редакції.
Усі права захищені. Передрук
матеріалів без посилання на
„Зовнішні справи” не дозволяється.
Редакція не несе відповідальності
за зміст рекламних оголошень.

„Зовнішні справи”

суспільно-політичний журнал
червень 2008, № 6
Виходить щомісяця.
Засновник – Міністерство
закордонних справ України.
Адреса редакції: 01018, м. Київ,
Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18
Електронна пошта:
o.taukach@mfa.gov.ua
www.uaforeignaffairs.com
Видавець: ДП „Політика і час”
Реєстраційне свідоцтво КВ № 701
від 9 червня 1994 р.
Друк: ТОВ «Вістка».
Тираж 1250 примірників.
Відпускна ціна редакції - 10 гривень
Передплатний індекс: 74402
„Зовнішні справи”, 2008

На наших обкладинках:
1 стор. – малюнок Володимира Ка-
заневського (Україна), Міжнарод-
ний конкурс карикатури у Полтаві
„Карлока”.
2 стор. – фотоколлаж „День Європи”
4 стор. – репродукція картини
заслуженого художника України,
лауреата Національної премії
ім. Т.Г.Шевченка Валерія Франчука.

Пісок повільно слизнув крізь пальці. Непомітно. Так
плине час, піщинка за піщинкою, мить за миттю. Всевлад-
ний, всюдисущий, всепроникливий Бог Кронос – найви-
щий суддя та найдосконаліший цілитель – з усіх речей
своїм символом обрав пісочний годинник.

Споглядання за тим, як струмує тоненька ниточка піс-
ку, упокорить розбурхані думки та почуття.

На календарі – червень. Непомітно добіг екватора рік
2008-й. На порозі своєї відпустки політики, напевно, при-
гадають безпрецедентні парламентські баталії та столичні
дострокові мерські перегони, переважна більшість із нас
підрхує інфляційні втрати й всі разом поаплодуємо Ані
Лорак, яка в культурно-політичній кампанії під назвою
„Євробачення” здобула для нас почесне друге місце. А це
означає, що проект „Україна”, який час від часу нагадує
замок, збудований на піску, небайдужий світові. Ми є те,
що ми є. І завтра будемо такими, якими себе сьогодні ро-
бимо.

„Один мандрівник, – розповідає мудрець Джебран Ха-
ліл Джебран, – сказав іншому:

– Колись під час морського припливу я кінцем посоха
начертав на піску один рядок – і досі люди зупиняються,
щоб прочитати його, і турбуються, щоб він не зник.

– Я теж написав слова на піску, – промовив другий. –
Але під час відпливу. І мій напис змили хвилі безмежного
океану. А що ти написав? – запитав другий в першого.

І перший відповів:

– Мій напис простий: „Я є те, що я є”. А що написав ти?

– Я тільки крапля цього безмежного океану.

Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити „Зовнішні справи” ви можете у наших партнерів:

- ДП „Преса” Тел./факс: +38 (044) 289-07-74
- ТОВ „НВП „Ідея”, вул. Артема, 84, м. Донецьк Тел. +38 (062) 304-20-22
- ООО Фірма „Періодика” Тел. + 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33
- АТЗТ „Самміт” Тел. +38 (044) 280-47-45,

або придбати в роздріб у редакції журналу „Зовнішні справи” за адресою:
01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18.
Відпускна ціна видання – 10 гривень.

Топ “15х15” в Україні та світі

(15 квітня – 15 травня)

1. 16 квітня стартував міжнародний художній проект “Україна пам’ятає – світ визнає”, присвячений пам’яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. Проект, організований Міністерством культури і туризму України за підтримки МЗС України, охоплюватиме 15 країн світу. У посольстві України в Ізраїлі з цього приводу відбулася прес-конференція. Презентована документальна виставка про трагедію Голодомору, зачитане звернення Президента України Віктора Ющенка. Пролунала Панахида за померлими від голоду українського композитора Євгена Станковича на слова Дмитра Павличка у виконанні Національної заслуженої академічної

хорової капели України “Думка”, ієрусалимського симфонічного оркестру. На виконанні реквієму були присутні представники ізраїльського уряду, Кнесету, дипломатичного корпусу. Протягом року проект побуває в Австрії, Бельгії, Великобританії, Греції, Іспанії, Канаді, Нідерландах, Німеччині, Польщі, Словаччині, США, Франції, Чехії, Швейцарії.

2. 16 квітня Міністр закордонних справ України Володимир Огризко взяв участь у відкритті виставки та церемонії передачі частини творчого доробку всесвітньовідомого канадського скульптора українського походження Лео Мола (Леонід Моложанін) Національному музеєві Тараса Шевченка в Києві. У жовтні 2007 року Мол та його дружина Маргарет передали Україні для постійного зберігання в Національному музеї Тараса Шевченка частину доробку майстра за останніх 50 років.

На нинішній виставці були представлені скульптури Мола, його графічні твори, документи, фотографії створених ним пам’ятників, які встановлені в багатьох країнах світу. На особливу увагу заслуговує Шевченкіана – моделі пам’ятників поету у Вашингтоні, Вінніпегу, Санкт-Петербурзі, скульптурна композиція “Гайдамаки”.

3. 17 квітня в Україні були презентовані квіти-бархатці, які навчилися вирощувати на місячному ґрунті спеціалісти НАНУ Наталія Козирівська та Ірина Заєць. Вчені як місячний ґрунт взяли перемелений мінерал анортозит, який містить усі властивості ґрунту на Місяці та є абсолютно непридатним для вирощування рослин. Українські фахівці додали до нього певні бактерії, що дозволило квітам ожити. За словами вчених, бактерії перероблювали магматичну породу, постачаючи для квітів необхідні елементи на кшталт калію. Експеримент був представлений ученим на генеральній асамблеї Європейського геофізичного союзу (European Geosciences Union General Assembly), який пройшов у Відні. За словами старшого вченого Європейського центру космічних досліджень і технологій (ESTEC) Бернарда Фолінга, немає жодних причин, за яким технологія українських вчених не могла б принести плоди й на Місяці.

4. 20 квітня в Торонто в.о. Першого заступника Міністра закордонних справ України Юрій Костенко взяв участь у роботі засідання Міжнародного координаційного комітету з відзначення 75-х роковин Голодомору в Україні. Він поінформував про заходи, які здійснюються на рівні керівництва держави, МЗС України з даного питання, підкреслив необхідність проведення скоординованих, чітко спланованих та виважених дій на міжнародній арені щодо визнання Голодомору геноцидом українського народу, запевнив у максимально можливому сприянні з боку МЗС України проведенню відповідних акцій закордонними українськими організаціями. Вказуючи на вагомий внесок президента Міжнародного координаційного комітету Світового конгресу українців С. Романіва в підготовку відзначення майбутньої дати, Юрій Костенко вручив йому пам’ятну медаль “90-річчя сучасної дипломатичної служби України”. У роботі засідання взяли участь Посол України в Канаді І.Осташ, Посол України в Австралії В.Адомайтис, керівники українських громадських організацій Канади, США, Великобританії.

5. 23 квітня в Празі Міністр закордонних справ України Володимир Огризко взяв участь у зустрічі міністрів закордонних справ країн Вишеградської четвірки (В-4) у рамках головування Чеської Республіки. Глави зовнішньополітичних відомств Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії та України обговорили комплекс питань щодо поглиблення співробітництва між Україною та країнами В-4 на багатосторонній основі в політичній, економічній, військовій, науково-освітній та гуманітарній сферах. У ході зустрічі було підтверджено підтримку країнами В-4 європейської та євроатлантичної інтеграції України. Підкреслювалося, що співпраця в рамках В-4 за участю України сприятиме поглибленню співробітництва між Євросоюзом та нашою державою і водночас – відстоюванню регіональних інтересів за умов розширення ЄС. У зустрічі взяв участь Державний секретар Швеції Франк Бельфраге – представник країни, яка головуватиме в ЄС у другій половині 2009 року. За підсумками зустрічі ухвалено Спільну заяву міністрів закордонних справ країн Вишеградської четвірки, України та Швеції щодо перспектив членства нашої держави в ЄС.

6. 25 квітня на Конгресі Всесвітньої конфедерації ювелірів (CIBJO) у Дубаї (ОАЕ) Україна набула повноправного членства у цій організації. Новий статус України як повноправного члена CIBJO дозволить їй брати участь в обговоренні питань діяльності та прийнятті рішень, тісно співробітничати з найпотужнішими виробниками та операторами світового ринку коштовного каміння та ювелірних виробів, здобувати передовий досвід в ювелірній галузі, вдосконалювати власні нормативні документи на основі міжнародних стандартів, впроваджувати в українське законодавство правила і норми, які декларує CIBJO. Зокрема, тематика конгресу була тісно пов'язана з планами дій Економічної і Соціальної ради ООН стосовно екологічних питань, захисту трудових прав працівників, а також розповсюдженню співробітництва з Кімберлійського процесу у сфері протидії торгівлі так звани-

ми „кривавими діамантами”. Особливу увагу учасники конференції приділили питанням, пов'язаним із синтетичними алмазами.

7. 30 квітня Україна і Грузія закликали Росію відмовитися від реалізації проголошених планів щодо Абхазії та Південної Осетії. Про це йшлося в переданій прес-службою Міністерства закордонних справ України спільній заяві президентів України та Грузії Віктора Ющенка і Михайла Саакашвілі. “Президенти України та Грузії розглянули сучасний стан навколо врегулювання грузино-абхазького та грузино-південно-осетинського конфліктів. Вони висловили занепокоєння спробами Російської Федерації поставити під сумнів територіальну цілісність Грузії шляхом підвищення статусу відносин із Абхазією та Південною Осетією, – йдеться в документі. – Таким чином самопроголошені республіки фактично підштовхуються до відокремлення від Грузії”. Україна та Грузія засуджують “останні заяви російських представників про можливість застосування Росією „військових засобів” для захисту співвітчизників в Абхазії”. “Це не може бути інтерпретовано інакше як загроза силою і є відкритою провокацією проти Грузії”, – наголосили автори заяви.

8. 6 травня Комісар Європейського союзу (ЄС) з питань сільськогосподарства і аграрного розвитку Маріанн Фішер Боель на конференції, присвяченій розвитку біоенергетики, виступила на захист виробництва біопалива і додала, що воно не є причиною зростання цін на продукти харчування в усьому світі. Вона висловила припущення, що Росія, Казахстан і Україна можуть на 70% збільшити виробництво зерна. За словами єврокомісара, зростання цін на продовольчі товари викликають більш комплексні чинники, такі як зростання попиту на м'ясні та молочні продукти, особливо в Китаї та Індії, що призводить до скорочення посівних площ. Проте обсяг інвестицій в продовольчий сектор, який 1998 р. становив 10 млрд. дол., у 2007-му досяг вже 142 млрд. дол. Комісар Єврокомісії поставила за мету, щоб до 2020 р. доля біопалива становила 10% енергії, яку використовує транспортний сектор ЄС.

9. 12 травня Президент України Віктор Ющенко у Вільнюсі зустрівся з Президентом Литовської Республіки Валда-

сом Адамкусом. Обговорювалися теми інтенсифікації торговельно-економічного співробітництва, інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур. Українська сторона задоволена високим рівнем політичного діалогу між Україною та Литвою і зацікавлена у подальшій його активізації – як на двосторонньому рівні, так і в багатосторонньому форматі, сказав під час розмови В. Ющенко. За його

словами, логічною оцінкою досягнутого рівня відносин та впевненості у їх відповідності інтересам українського та литовського народів є проголошення стратегічного партнерства між Україною та Литовською Республікою. Президент зазначив, що наша держава високо оцінює тісне політичне співробітництво з Литвою в рамках міжнародних організацій. Сторони обговорили питання регіональної співпраці, зокрема, рівень і перспективи відносин з іншими країнами та проблеми досягнення миру та стабільності в зонах „заможених” конфліктів.

10. 13 травня флагман Військово-Морських сил України фрегат „Гетьман Сагайдачний” прибув до військово-морської бази логістичного забезпечення НАТО „Суда-Бей”, що розташована на грецькому острові Крит. Із цієї бази корабель на початку червня має вирушити на патрулювання

Середземного моря в рамках антитерористичної операції НАТО „Активні зусилля”. За словами командира „Гетьмана Сагайдачного” капітана 3-го рангу Антона Галунова, здійснивши перехід до острова Крит, екіпаж фрегата успішно впорався з першим із поставлених на час бойової служби завдань. Український фрегат візьме участь у низці заходів, організованих командуванням НАТО, зокрема, пройде відповідну сертифікацію. Після цього судно знову вийде в море для моніторингу морських перевезень у рамках завдань операції „Активні зусилля”.

11. 13 травня Президент України Віктор Ющенко побував із одноденним робочим візитом в Ізраїлі. В Єрусалимі Глава Української держави взяв участь у Пленарній сесії „Президенти обговорюють майбутнє” Міжнародної конференції з нагоди 60-річчя Держави Ізраїль. Виступивши з промовою, Віктор Ющенко від імені України сердечно привітав народ Ізраїлю з ювілейною датою і адресував йому слова найглибшої поваги. Президент нагадав, що Україна проголосувала в ООН за резолюцію, яка відкривала шлях для створення Ізраїлю. „Хочу чітко та однозначно підкреслити, що Україна завжди підтримуватиме Державу Ізраїль у дусі історичної резолюції ООН”, – наголосив він. Під час візиту Віктор Ющенко зустрівся з Президентом Держави Ізраїль Шимоном Пересом, провів низку двосторонніх зустрічей з іншими главами держав – учасниками урочистостей.

12. 14 травня в інтерв'ю офіційному католицькому виданню Osservatore romano директор Ватиканської астрономічної обсерваторії отець Жозе Габрієл Фунес (Jose Gabriel Funes) заявив, що Ватикан не виключає можливості одночасної віри в Бога і прибульців з інших планет. „Можна визнавати існування інших світів, навіть розвиненіших, ніж наш, при цьому не ставлячи під сумнів віру в створення, втілення і Спасіння”, – сказав Фунес. Він пояснив, що так само, як на Землі є безліч видів живих істот, можуть існувати й інші живі істоти, створені Богом на інших планетах. „Якщо ми вважаємо земних істот „братами” і „сестрами”, то чому ми не можемо говорити також про „брата-прибульця”? Він все одно був би частиною Божественного творіння”, – сказав головний астроном Ватикану. Щодо проблеми порятунку душі в інших світах, Фунес зауважив, що, можливо, вони не потребують його, оскільки залишилися у цілковитій згоді з Творцем.

13. 14 травня в столиці Азербайджану Баку відкрилася міжнародна конференція, присвячена письменності дорослих. В оприлюдненій напередодні доповіді ЮНЕСКО з реалізації програми „Освіта для всіх”, йдеться про те, що 9 мільйонів дорослого населення в Центральній та Східній Європі не вміють ні читати, ні писати. За цими даними, сьогодні в світі налічується 774 млн. неписьменних дорослих. 85% всіх людей, які не вміють читати та писати, проживають в бідних країнах світу і, як правило, в сільській місцевості. Рівень письменності серед європейців перевищує 96%. Проте між країнами Європи спостерігається різкий розрив в освітньому рівні населення. За даними авторів доповіді, всупереч існуючій думці, проблема низького рівня письменності в Європі стосується не тільки представників меншин, а всього суспільства загалом.

14. 15 травня Президент України Віктор Ющенко відправився з дводенним робочим візитом до Великої Британії. За результатами зустрічі Президента України В. Ющенка з Прем'єр-міністром Великої Британії Гордоном Брауном укладено спільну заяву. Україна та Велика Британія визначи-

ли свої відносини як стратегічні. „Сьогодні ми досягли історичних домовленостей”, – сказав Глава Української держави. Він процитував частину спільної заяви, в якій йдеться про те, що обидві країни налаштовані розвивати дедалі тісніші відносини в контексті просування України до майбутнього членства в ЄС та НАТО. „Україна є стратегічним партнером Великої Британії у світі”, – сказано в заяві. Відповідаючи на запитання журналістів щодо політичного життя всередині країни, Президент заявив, що демократична коаліція „має свій ресурс і політичний потенціал”. „Вона має майбутнє”, – сказав Президент України. Водночас В. Ющенко констатував, що є певні розбіжності між її учасниками. Зокрема, за словами Президента, „Наша Україна” не погоджується з адміністративним встановленням цін на газ, зерно. Він та його політична сила виступають за приватизацію виключно в рамках національної програми. Разом із тим, Президент висловив впевненість, що „ці розходження можна проходити, спрощувати в рамках відкритої політики, у рамках діалогу”.

15. 15 травня у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі відбулося засідання Військового комітету Україна – НАТО на рівні начальників генеральних штабів. Українську військову делегацію очолював начальник Генерального штабу – Головнокомандувач Збройних сил України генерал армії України Сергій Кириченко. У ході засідання, яке проходило під головуванням голови Військового комітету НАТО генерала Рея Ено, було підбито підсумки виконання заходів Робочого плану Військового комітету Україна – НАТО у першому півріччі 2008 року, проаналізовано поточний стан і шляхи вдосконалення оперативних можливостей і трансформаційних спроможностей Збройних сил України. Начальник Генерального штабу ЗС України підкреслив, що існуюча на сьогодні система управління військами Збройних сил України відповідає стандартам НАТО. Він нагадав, що Україна продовжує підтримувати Альянс, беручи участь у всіх операціях під проводом НАТО, торкнувся питання важливості інформування української громадськості щодо співпраці Альянсу зі Збройними силами України.

13

35

26

19

39

30

56

62

51

ПОЛІТИКА

- 9** Вступ України до СОТ: вигоди та перспективи
- 10** Щорічний обсяг інвестицій ЄБРР в Україну - понад 1 млрд. євро
- 11** Європейський рік міжкультурного спілкування
- 13** Дискусія про Східну Європу між Ванкувером, Брюсселем і Владивостоком

ЕКОНОМІКА

- 19** Ствердження регіонального лідерства

ІНТЕГРАЦІЯ

- 22** Артефакти взаєморозуміння

СПІВРОБІТНИЦТВО

- 26** На порозі великих відкриттів
- 30** Україна у дзеркалі Британського парламенту

КОНТРОВЕРЗА

- 33** Belarus—To the Future, with or without Russia

КОНФЛІКТОЛОГІЯ

- 35** Косовська проблема від Маркса до Буша

ДОСЛІДЖЕННЯ

- 39** Шлях завдовжки у п'ять тисячоліть
- 43** Перспективи України на малайзійських ринках

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

- 45** Визначаючи світоглядні позиції

ПОГЛЯД

- 49** Листи з Америки

АРХІВАРІУС

- 51** Ad fondes Брестський мир
- 54** Під знаком Нобеля

5 o'clock

- 56** Великодні штудії
- 58** Світський раут
- 60** Україна – на найбільшому фуршеті світу
- 60** Мова спілкування – малайзійська

КУЛЬТУРА

- 61** “В моїх руках – надія на спасіння...”
- 62** “Французька весна в Україні”
- 62** Обличчя Киргизстану

Вступ України до СОТ: вигоди та перспективи

6 травня набрав чинності ратифікований Верховною Радою Протокол про приєднання України до Марракеської угоди про створення Світової організації торгівлі й Україна стала повноправним 152-м членом цієї організації.

Як прокоментували подію в Міністерстві економіки України. За експертними оцінками, вступ України до СОТ зумовить додаткове підвищення добробуту населення на 3% та підвищення динаміки зростання ВВП до 2%. Кумулятивний вплив для галузей національної економіки матиме позитивний характер. З моменту вступу до СОТ, Україна отримує режим найбільшого сприяння в торговельному просторі всіх країн-членів СОТ. Тобто одночасно поліпшить умови торгівлі з 151 країною світу, на які припадає понад 95% світової торгівлі. Вступ до СОТ передбачає скасування тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів на товарні ринки країн-членів СОТ; можливість захисту інтересів українських виробників згідно з процедурою розгляду торговельних спорів Світової організації торгівлі; набуття офіційного статусу переговорного процесу зі створення зони вільної торгівлі з ЄС; скасування квот на експорт української продукції металургії до ЄС; доступ до дешевших комплектуючих, устаткування та сировини; забезпечення недискримінаційного транзиту товарів та послуг. Зокрема, зменшення тарифів буде вигідним для секторів, які були відносно захищеними, або мали велику частку проміжного попиту (а тому виграють від

зниження цін на фактори виробництва). Покращання доступу до ринків буде сприятливим для експортно-орієнтованих секторів, що стикаються зі значними торговельними обмеженнями на зовнішніх ринках.

Для металургійної та хімічної промисловостей найбільше значення матимуть покращання доступу до ринку, а також реформа тарифів і, відповідно, краща доступність обладнання та матеріалів. Очікується збільшення на 10% виробництва коксу та видобування неенергетичних матеріалів. За винятком готельного та ресторанного бізнесу, який безумовно виграє від реформи тарифів і, відповідно, здешевлення продукції харчової промисловості, сектор послуг демонструватиме помірне зростання сукупного випуску. Тут найбільше зростуть обсяги послуг зв'язку, де випуск збільшиться за рахунок зниження бар'єрів для прямих іноземних інвестицій.

Найбільше зростання експорту відбудеться в сільському господарстві, хімічній промисловості та металургії. Споживачі отримають подвійний вигаш. По-перше, зростання промислового виробництва збільшує реальні доходи на фактори виробництва, і таким чином доходи домогосподарств. По-друге, більша пропозиція товарів споживання за нижчими цінами краще задовольнятиме потреби споживачів.

Серед ризиків слід відзначити загострення конкуренції на внутрішньому ринку та необхідність впровадження нових норм безпеки та якості продукції. Угоди СОТ не встановлюють ви-

мог щодо якості товарів, які реалізуються на внутрішньому ринку. Це компетенція урядів. Однак від експортерів країни можуть вимагати підтвердження відповідності характеристик продукції міжнародним стандартам якості та безпеки. Тому необхідність дотримання міжнародних норм у цих сферах існує об'єктивно, оскільки є передумовою підвищення конкурентоспроможності виробників як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Після набуття членства у СОТ очікується зміна ставок ввізного мита як на продовольчі, так і промислові групи товарів.

Разом із підвищенням якості слід чекати здешевлення вітчизняних та імпортованих товарів і послуг; розширення асортименту продукції. Водночас відбувається суттєва лібералізація доступу українських товарів на світові ринки; зниження витрат ведення зовнішньоекономічної діяльності, вартості сировини, проміжної продукції та інвестиційних товарів; зменшення втрат експортерів від дискримінаційних обмежувальних за-

ходів; забезпечення недискримінаційного транзиту товарів і послуг тощо.

Угодами СОТ передбачено розгалужений механізм захисту внутрішнього ринку, який має цілий комплекс заходів: спеціальні захисні – при різкому зростанні імпорту; антидемпінгові – у випадку імпорту за демпінговими цінами; компенсаційні – при використанні заборонених СОТ субсидій; підвищення ставок митного тарифу та застосування квот у разі суттєвого погіршення платіжного балансу країни; надання державної підтримки вітчизняним виробникам, зокрема, експортерам; використання субсидій, які не створюють негативного впливу на конкуренцію та спрямовані на підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, у тому числі експортерів; надання внутрішньої підтримки для розвитку сільського господарства, зокрема, застосування спеціального режиму оподаткування.

Нагадаємо, що процес вступу до СОТ Україна розпочала в 1993 році.

Щорічний обсяг інвестицій ЄБРР в Україну – понад 1 млрд. євро

„Україна прагне стати територією європейських інвестицій і має для цього належний потенціал. Багаторічна співпраця з Європейським банком реконструкції та розвитку – яскраве тому підтвердження”, – сказав Глава держави, виступаючи

на відкритті першого засідання Ради Керуючих Європейського банку реконструкції та розвитку 17-х щорічних зборів ЄБРР. Цей захід вдруге відбувся в Києві.

У своєму виступі Віктор Ющенко констатував, що нині Банк є найефективнішим і найбільшим інвестором для України. Від банку українська економіка отримала понад 3,2 млрд. євро для фінансування розвитку транспорту та зв'язку, муніципальної інфраструктури, енергетики та заходів з енергозбереження. Важливо, що Банк є розпорядником Чорнобильського фонду „Укриття”, який допоможе перетворити саркофаг на екологічно безпечну систему. Президент високо оцінив нову Стратегію ЄБРР і Програму співробітництва з Україною на 2007–2009 роки. Він переконаний, що спільними зусиллями буде виконано стратегічне для України завдання – підвищити конкурентоспроможність економіки України.

Європейський банк реконструкції і розвитку має намір активно інвестувати в розвиток українського малого і середнього бізнесу, приватного сектора, а також

у поліпшення транспортної інфраструктури, зокрема, у будівництво та реконструкцію автодоріг, залізниць, портів, заявив президент Європейського банку реконструкції та розвитку Жан Лемьєр. Крім того, за його словами, у планах ЄБРР – інвестиції в банківський сектор, сферу енергетики та енергозбереження, агропромисловий комплекс, в проекти муніципалітетів. Щорічний планований обсяг інвестицій банку в Україну – понад 1 млрд. євро. Жан Лемьєр заявив, що на сьогодні інфляція є однією з найбільших проблем в Україні. При цьому він зазначив, що проблема інфляції є важливою не тільки для економіки країни, а й з точки зору соціальної сфери. Окрім цього, Ж.Лемьєр зазначив, що Україні потрібно бути готовою до нових викликів, які пов'язані зі вступом країни до Світової організації торгівлі.

Слід зазначити, що ЄБРР погіршив прогноз зростання валового внутрішнього продукту в Україні в 2008 році з 6 до 5,5%. „Очікується зменшення зростання ВВП до 5,5% як наслідок потужного впливу очікуваного зростання цін на реальні доходи населення і рентабельність виробничих підприємств”. Прогнозується зміцнення курсу гривні в короткостроковій перспективі, переконалий головний економіст ЄБРР Ерік Берглоф. „У короткостроковій перспективі гривня збільшуватиметься в ціні, в довгостроковій – курс буде направлений униз”, – сказав він. Берглоф також висловився щодо зростання інфляції в Україні. „Нинішній рівень інфляції не можна назвати стійким. Зараз виявляється гнучкість у сфері валютного

регулювання. Валютно-фінансові заходи мають продовжуватися”, – додав він. НБУ утримував офіційний курс гривні 5,05 UAH/USD з квітня 2005 року.

Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко сподівається на інвестиції Європейського банку реконструкції і розвитку в енергетичну і аграрну сфери. Про це вона заявила, виступаючи на засіданні Ради ЄБРР у Києві. „Я дуже розраховую, що Ви будете нашими партнерами в усіх програмах з енергозбереження”, – висловила Прем'єр. Вона також виразила надію на те, що банк фінансуватиме всі проекти з розробки та виробництва альтернативних джерел енергії. „Ми багато говоримо про біосировину, про альтернативні джерела, і я дуже просила б, щоб Ваші зусилля та інвестиційна політика були спрямовані на програми в цій перспективній галузі”, – звернулася Тимошенко до учасників засідання. Вона також висловила надію на інвестиції ЄБРР в аграрний сектор. „Я розраховую, що Ваші фінансові можливості підтримають Україну в розвитку аграрного виробництва”, – заявила Прем'єр-міністр, підкресливши, що цього року врожай зернових очікується вдвічі більший, ніж минулого. „Такі можливості та потужності, які є в України в аграрному секторі, можуть повною мірою дати результати і Україні, і світу, якщо ми з Вами об'єднаємо зусилля”, – переконана український Прем'єр.

Ю. Тимошенко також висловила подяку керівництву банку за багаторічну та продуктивну роботу, в результаті якої реалізовано 160 проектів на 3,5 млрд. євро.

Зі свого боку, головний економіст ЄБРР Ерік Берглоф порекомендував Кабі-

нету міністрів підсилити співпрацю в агропромисловому комплексі з приватним сектором. За його словами, в ході реформування аграрного сектора перед Україною стоять завдання збільшення ефективності виробництва зернових, удосконалення інфраструктури, логістичного підходу до ціноутворення в галузі. „Я думаю, що уряд усе це розуміє, але потрібно підсилити співпрацю між урядом і приватним сектором”, – сказав Берглоф. Він зауважив, що Україна є однією з трьох країн Східної Європи та колишнього СРСР, яка має дуже серйозні можливості в галузі виробництва продуктів харчування, і лише співпраця між урядом і приватним сектором дозволить скористатися цим потенціалом повною мірою.

Європейський рік міжкультурного спілкування

11 травня в центрі Києва традиційно виросло Європейське містечко. Зранку в небо злетіло п'ять тисяч повітряних кульок та було проголошене офіційне привітання представників Єврокомісії та української влади. Так вже вшосте розпочався День Європи, який впродовж тижня відзначався по всій Україні. Як завжди, у центрі уваги були намети країн-членів Євросоюзу. В окремому наметі працювали представники міжнародних неурядових організацій. Присутні на святі мали змогу відвідати страви національних кухонь, перевірити знання мов, придбати іноземну літературу, буклети та путівники, присвячені європейським країнам, ознайомитися з польськими, грецькими, ірландськими народними танцями, іспанською гітарною музикою, українськими піснями... Присутніх розважав італійський ляльковий театр. У наметі Великобританії пройшла вікторина на екологічну тему, переможці якої одержали спеціальні призи. На спортивному майданчику можна було повболівати за збірні України, Іспанії, Польщі та інші команди. Словом, свято відбулося, повністю виправдавши його головну тему: "Європейський рік міжкультурного спілкування".

У церемонії відкриття свята взяв участь Міністр закордонних справ України Володимир Огризко. Також він завітав до павільйонів України, Французької Республіки, Республіки Словенія, Європейської Комісії. Міністр поспілкувався з представниками посольського корпусу та відвідувачами „Європейського містечка”, відповів на запитання журналістів. Зокрема, глава українського зовнішньополітичного відомства заявив, що прогнозує створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС до кінця 2008 року. Він зазна-

чив, що проводиться робота над підготовкою політичної частини нової посиленої угоди з ЄС, яка розглядатиметься під час чергового саміту Україна – ЄС у вересні у Франції. „Сама угода буде підписана пізніше, можливо, наступного року”, – сказав міністр. Щодо майбутнього саміту Україна – ЄС, Володимир Огризко висловив сподівання, що Україна отримає від Євросоюзу конкретний сигнал щодо майбутнього членства в ЄС. „Стосовно економічної частини, робота над нею, можливо, триватиме півтора року й по її завершенні ми підпишемо нову посилену угоду”, – зазначив міністр.

Володимир Огризко сказав, що День Європи в Україні є святом спілкування і це, мабуть, найголовніше, бо нам потрібно розвивати модель суспільного життя. ЄС дає можливість позбутися всього негативу, який маємо в Україні. Міністр підкреслив, що Україна має хорошу перспективу стати членом ЄС, яку хоче реалізувати. Володимир Огризко вказав на чудову можливість для всіх бажаючих безпосередньо поспілкуватися з представниками делегацій та одержати інформацію з перших вуст. „З ними можна обговорити будь-які питання, можна поставити навіть незручні питання і отримати на них відповідь”. Міністр сказав, що дуже часто громадяни лякаються чогось невідомого, тому що мало про це знають. „Чим більше буде таких контактів, тим більше люди дізнаватимуться правду про ЄС та НАТО”, – підкреслив значення Дня Європи Володимир Огризко.

У публічних дебатах на політичні та економічні теми з послами іноземних держав обговорювалися різноманітні питання. Зокрема, щодо укладення нової посиленої угоди між Україною та ЄС, вступу України до СОТ, міграційно-візових аспектів між Україною та ЄС тощо. Посол Угорської Республіки в Україні Андраш Баршонь розповів, якщо люди цікавляться часом вступу України до Євросоюзу, він дає не політичну, а практичну відповідь. Скажімо, коли продаж – купівля землі в країні набуде справді цивілізованого рівня; коли відбуватиметься приватизація підприємств у двосторонньому напрямі. Перспективи для цього є. Він зазначив, що ЄС – не земля нездійсненних обіцянок. Це – спільнота діалогу та компромісів. Що ж до перспектив – в Угорщині до 85 % населення проголосувало за членство в ЄС і НАТО. Робіть висновки.

На думку Посла Королівства Нідерландів Рональда Келлера, відправна точка шляху до ЄС та НАТО має все-таки знаходитися в Україні. Саме тут люди повинні довести свої устремління як народ, спільнота. Тоді двері будуть відкриті. Пан посол підкреслив, що однією з найбільших умов до членів цих організацій, які вкоренилися в їхню повсякденну практику, є верховенство права. Тож Україна має дати собі відповідь – чи готова бути суспільством такого зразка? Розвиваючи тему членства в НАТО, пан Рональд Келлер зазначив, що, попри заяву, надіслану в січні цього року до Брюсселю, питання повноцінно не обговорювалося у парламенті, не було відповідної постанови уряду. Хоча, коли своє слово все-таки скаже громадська думка, тоді ці організації відступлять на другий план.

Європейський Союз, на думку Посла Німеччини в Україні Райнгарда Шеферса, буде готовий прийняти Україну лише після вирішення нею внутрішньополітичних проблем. Саме через нестабільність внутрішньої політики в Україні це питання відкладалося кілька разів, додав дипломат. „Щойно в Україні політична ситуація стане стабільною, і Євросоюз переконається в цьому, ми ставитимемо конкретний строк вступу України до ЄС”, – зазначив Шеферс.

На думку Посла Швеції в Україні Йона-Крістера Оландера, Помаранчева революція 2004 року показала прагнення українців стати повноправними членами європейського співтовариства та схильність до більшої демократизації свого суспільства. „Я переконаний, що без Помаранчевої революції не було б жодних домовленостей України з Євросоюзом”, – підкреслив дипломат. – Саме Помаранчева революція показала, що Україна знаходиться на порозі до вступу в ЄС”.

Якщо Україна хоче наблизитися до ЄС, то їй слід проводити конституційну реформу. На цьому наголосив Віце-прем'єр-міністр у справах європейської та міжнародної інтеграції Григорій Немиря. На його переконання, щоб Україна не стала відстійником для нелегальних мігрантів, „ми повинні якнайшвидше інтегруватися до ЄС”.

Крім того, Г.Немиря зауважив, що „потрібно відмовитися від тези: Україна у занепаді – Європа процвітає”. „Нам слід відповісти на за-

питання, чи здатна наша країна скористатися можливостями, які відкриваються зі вступом до СОТ та створення зони вільної торгівлі з ЄС”, – сказав віце-прем'єр під час публічної дискусії.

Голова Представництва Єврокомісії в Україні Ієн Боут, розповівши про новий варіант угоди про спрощений візовий режим, зазначив: „Не можна сказати, що він працює досконало, але він працює досить добре”. За його словами, якщо відбуваються збої, проводяться спеціальні засідання, на яких вирішуються спірні питання. Щодо ініціативи України про введення безвізового режиму з ЄС, за його словами, ця перспектива записана у візовій угоді як мета розвитку наших двосторонніх зв'язків. Поки що досить далека перспектива, – визнав пан Боут.

Відповідаючи на запитання про участь у Болонському процесі, Посол Французької Республіки Жан-Поль Везіан підтвердив готовність своєї країни приймати українську молодь до своїх вузів. Нині у Франції навчається приблизно півтори тисячі українських студентів. Він підкреслив перспективність комбінованих українсько-французьких дипломів, що надає динаміки навчальному процесу. Все спрощується, коли молодь вступає до українсько-французьких спільних підприємств і від них йде на подальше навчання. Тож, пан Посол бачить перспективу в цьому питанні в угодах між вузами обох країн та між бізнесменами.

Посол Румунії Траян Лауренціу Христия запропонував на майбутнє обговорення теми: що таке Україна для ЄС і що таке ЄС для України. Також він відреагував на запитання одного з присутніх про відповідність України європейським екологічним стандартам, підкресливши обов'язковість дотримуватися Міжнародних конвенцій у цій сфері.

Австрія радить Україні до Євро-2012 відкрити посольство футбольних фанів, яке буде організовувати заїзд закордонних уболівальників та перейматиметься їхнім дозвіл'ям. Про це сказав на дебатах посол Австрійської Республіки в Україні Маркус Вукетіч.

Посольство фанів діятиме цього року в Австрії, під час проведення Євро-2008. На думку Посла, австрійці переконалися, що не все залежить від грошей та інвестицій. Надзвичайно важливу роль у проведенні європейського футбольного чемпіонату відіграє логістика, вдала організація заходу, а також безпека. „Щоб контролювати потенційно небезпечні ситуації, представники посольства футбольних фанів зустрічають уболівальників в аеропортах, на автостанціях. Вони знають різні мови і допомагатимуть їм”, – зауважив Маркус Вукетіч. Він також розповів, що на допомогу Австрії прийдуть додаткові загони поліції з інших країн, аби забезпечити людей від сутичок.

Посол Польщі в Україні Яцек Ключовскі вважає, що українській стороні слід насамперед подумати про законодавчий бік проведення Євро-2012. „За таких величезних інвестицій, пов'язаних з європейською першістю, дуже важливо мати принцип державного і приватного партнерства”, – підкреслив Ключовскі й додав, що в Польщі законодавці нині наполегливо працюють над цим.

Дискусія про Східну Європу між Ванкувером, Брюсселем і Владивостоком

Діалог про Росію як енергетичного партнера чи енергетичну загрозу Європейського Союзу точиться впродовж останніх двох років у політичних та наукових колах, в офісах великих компаній і, останнім часом, навіть на сторінках масових видань. Брюссельський кварталник Europe's World, який визначає себе як „єдиний політичний журнал в Європі”, присвятив темі значну частину свого весняного номеру за 2008 рік. Він влаштував на цю тему своєрідну дискусію між політиками, журналістами, дипломатами, додавши ще кілька статей про відносини Росія – ЄС: якими вони були та якими їх хотіли б бачити в майбутньому обидві сторони. Не звернути увагу на висновки фахівців, думки яких впливають на рішення Європейського Союзу, в Україні не мають права.

Однак попри високий і фаховий рівень дискусії в зацікавленого читача напевне з'явиться враження, що

склад учасників, вочевидь, неповний. У ньому не вистачає третьої сторони. Невідомо чому так вийшло, але на сторінках кварталника співрозмовники, представники ЄС і РФ, перемовляються так, ніби поміж ними ніхто не стоїть. Насправді ж стоїть Східна Європа.

Йдеться принаймні про три країни: Білорусь, Молдову та Україну, або, як їх ще називають, Нові західні незалежні держави (НЗНД). Що ж до країн Південного Кавказу, Азербайджану, Вірменії та Грузії, а також Туреччини, то вони теж присутні в континентальному енергетичному діалозі, хоча і в іншій якості, про що буде зазначено нижче.

Усі три НЗНД, хоча й різною мірою, є транзитерами російського газу в країни ЄС. 80% транзиту йде через Україну, ще 20% – через Білорусь. Газопроводи, прокладені ще за часів СРСР через ці країни, є найкоротшими і найоптимальнішими шляхами енергоносіїв зі

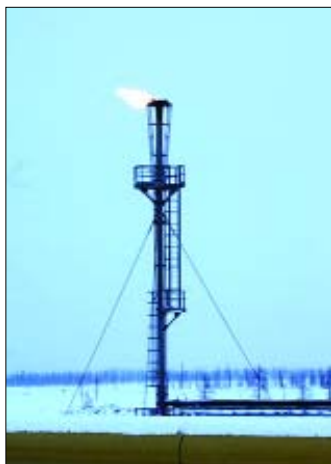
The Brussels quarterly, Europe's World, convened a discussion among policy-makers, journalists and diplomats about Russia – is it an energy partner or energy threat to the European Union. On the pages of the periodical, the interlocutors, representatives of the European Union and the Russian Federation, sparred as if no one stood between them. However, truthfully, between them is Eastern Europe. Actually, at least, three countries: Belarus, Moldova and Ukraine, or as they are referred to: New Western Independent States. Other regions and countries, such as Southern Caucasus, Azerbaijan, Armenia, Georgia and Turkey also participate in the continental energy dialogue, but at another level. What lead to the formation of two new Russian gas streams, one from the south and the other from the north; is it really an attempt by Russia to acquire Europe. Why is Ukraine interested in these developments?

Volodymyr Melnychuk analyzes these energy issues in his article.

сходу на захід. У часи, коли вони будувалися, у найстрашнішому сні нікому з керівників СРСР не могло спасти на думку, що тодішні опереткові республіки стануть колись незалежними державами. І тому діяв метод простої економічної доцільності.

Однак сталося, як сталося. СРСР розпався, і хоча газопроводи діяли як і раніше, спадкоємцям комуністичної імперії – новим державам – нині треба було домовлятися, як ділитися прибутками та витратами.

Європейський Союз не сидів, склавши руки, – там опрацювали політичний документ, Енергетичну Хартію, яка проголошувала права і обов'язки виробників, транзитерів і споживачів, а також говорила про правила інвестування для підтримки та розвитку енергетичної інфраструктури. До Хартії приєдналися практично всі європейські держави. Оцінивши успіх, країни ЄС запропонували зміцнити правила гри юридичними зобов'язаннями у формі Договору про Енергетичну Хар-

тію (1997 р.). Його сприйняли всі країни, крім однієї, – Російська Федерація відмовилася ратифікувати документ і твердо відмовляється до сьогоднішнього дня. Замість того, щоб погодитися на паритетні умови, які підходять усім, вона вимагає привілеїв. А оскільки її вимоги не є прийнятними, Російська Федерація захотіла обійти Договір в інший спосіб – просто купити трубопроводи. Коли їй, зокрема в Україні, відмовили – висунула плани побудови нових обхідних газопроводів – „Північного потоку”, через Балтійське море безпосередньо до Німеччини, і „Південного потоку”, через Чорне море до Болгарії, Греції та через Адріатику до Італії.

На перший погляд, рішення цілком розумне: ЄС потребує більше газу, отже тре-

ба прокладати нові труби. Та є й питання.

Зокрема, таке: а хіба нині газ не надходить до Італії чи Німеччини через існуючі газопроводи, через Білорусь та Україну? Звичайно, надходить. А що, може, будівництво двох „потоків” обійдеться дешевше, ніж прокладання додаткових труб по існуючих маршрутах? Та ні, принаймні вдвічі дорожче! Понад те, прокладання самого лише „Північного потоку” буде дешевше в півтора рази, якщо його тягнути не через Балтійське море, а через країни Балтії та Польщу: все прораховано багатьма незалежними експертами!¹ Ще запитання: хіба газ для цих потоків має якісь особливості, чи він із інших родовищ, що потрібні нові маршрути? Та ні, та сама Центральна Азія, Північ Росії, Тюмень, шельф Баренцового моря. То в чому ж тоді річ? Навіщо кидати мільярди на вітер? Однозначної відповіді на це ми не знаходимо в учасників дискусії. А відповідь є, і вона проста: Російська Федерація хоче не просто торгувати газом з ЄС, вона хоче за нього купити Європу. Саме тому вона збирається будувати обхідні маршрути.²

План загалом не мудрий, і виглядає він наступним чином.

На сьогодні існуючі мар-

шрути фактично зв'язують країни ЄС і РФ в єдину мережу. Як вірно кажуть у зв'язку з цим прихильники нових маршрутів, і серед них учасник дискусії Andreas Goldthau³, партнери взаємозалежні. Не буде газу – не буде грошей для Росії. Тому він не бачить для ЄС небезпеки в російських планах. Автор правий у тому, що взаємозалежність була. Вона ще залишатиметься якийсь час, але вже скоро все зміниться. Бо автор виходить з припущення, що РФ постачатиме газ лише в ЄС. Та це далеко не так.

По-перше, автор не згадує про плани експорту газу з РФ на схід – до Японії та КНР. 20 мільярдів кубометрів піде туди вже за два-три роки. Далі буде більше. Принаймні представники Газпрому публічно погрожували продавати газ на Схід, якщо Європа не буде поступливою в розмовах з Брюсселем. По-друге, ще 16 млрд. куб.м йде через газопровід „Блакитний потік” до Туреччини. По-третє, великими споживачами газу з РФ є згадані Україна, Білорусь і Молдова – відповідно 55, 20 і 8 млрд. куб.м. Таким чином, в екстремальному випадку Російська Федерація має кому постачати газ поза межами ЄС і отримувати пристойні кошти.

Уже наведених фактів досить, щоб зрозуміти, що так званої „рівноправності” у відносинах між РФ та ЄС немає. Нагадаю й інший, більш вагомий фактор: без грошей можна проіснувати досить довго, маючи власні фінансові запаси. Їх у РФ вже сьогодні дуже багато – понад трильйон доларів. І з кожним днем додається по півмільярда. А буде ще більше. А от без газу, особливо взимку, довго не протримається. Українці, може, витримають. Вони терплячі та невибагливі. А чи зможуть бельгійці, австрійці, німці?

Ставлячи такі запитання, ми зовсім не маємо на увазі,

що підступні російські чекісти перекриють газ Європі. Справа набагато складніша, має чимало підтексту та неочевидних проблем.

Вище зазначалося, що існуючі газопроводи будувалися в 80-х роках ХХ століття до Європи з СРСР „для всіх”. Створенням двох нових „потоків”, з півдня і півночі, Європу членують. Газ потраплятиме безпосередньо споживачеві. Замість порівняно паритетного діалогу РФ – ЄС утворюється явно диспаратна модель РФ – Болгарія та Греція. Або РФ – Німеччина. Або РФ – Угорщина та Австрія. Інший учасник дискусії Тобі Богель описує це наступним чином: „One by one Russia is picking off the countries which lie between the Black Sea and its main energy market in western Europe... It bring South Stream one step closer to realization, which could deal a blow to Nabucco, a project backed by the EU and the US to bring natural gas to Europe from the Caspian Sea and central Asia – and possibly from Iraq and Iran... If Nabucco aims to reduce the EU's increasing dependence on Russian energy, South Stream – together with its Baltic counterpart, North Stream – aims to diversify Russia's export routes, by cutting out potentially troublesome transit countries as Turkey and Ukraine.”⁴ Відбувається розчленування ЄС на менших споживачів, отже з'являється можливість „працювати” окремо з одним або кількома споживачами. А не наразитися на протистояння з усім ЄС разом.

Що означає „працювати”? На практиці це означає вимагати тих чи інших поступок у контрактах чи у відносинах як політичного так і економічного змісту. Маніпулювати цінами. Укладати настільки довгострокові контракти, наскільки вигідно Росії. Укласти, приміром, контракт напередодні важливих виборів, підтримав-

РОСТ СПРОСА НА ГАЗ В ЕВРОПЕ

ши партію, котра при владі, якщо це вигідно Росії. Чи навпаки, не укласти, при цьому послатися на технічні проблеми, на невміння партнерів вести переговори. І дискредитувати правлячу партію напередодні виборів. Прикладів можна навести безліч.

Чи не роблять чогось подібного інші компанії, американські, шведські чи іспанські? Загалом роблять. Вони теж маніпулюють політиками і теж трапляється, це межує з корупцією. Нічого хорошего в цьому нема. Різниця однак в тому, що Газпром – це не компанія. Це керівництво Російської Федерації. І за кожною економічною справою газового монополіста стоїть політичний інтерес країни, де він зареєстрований.

Ось тут ми переходимо до політики, яку нам дружно запрошують „забути” прибічники нових маршрутів, зокрема, інший учасник дискусії Ігор Юргенс⁵. До речі, як повідомили нещодавно ЗМІ, тепер він є головою фонду для роз'яснення політики президента РФ Д.Медведева.

Хочеться погодитися з автором заголовку і забути про політику. І якби Росія забула, охоче забули б і всі інші – і в ЄС, і в Україні...

Проте на сьогодні це не вдається через такі причини. В 2006 році Європейський Союз проголосив свою Енергетичну політику, але в практику вона ще не ввійшла. Мета політики – солідаризувати країни-члени так само, як це нині має місце, наприклад, у сфері торгівлі, митної справи чи кордонів. У такому Європейському Союзі маніпуляція цінами і маршрутами на газ не буде можливою, як вона неможлива сьогодні металом чи зерновими. Беручи до уваги колосальну перевагу ЄС над РФ у фінансах, у логістиці, в інвестиційних і технологічних можливостях, будь-яка нас-

тупна угода і в енергетиці надалі б укладалася на комерційних засадах. Зараз же такий чисто комерційний підхід неможливий, тому що сьогодні окремі європейські енергетичні компанії діють із сьогоднішніх власних комерційних інтересів або під тиском політиків, без урахування інтересів всього Євросоюзу. Не встигне Європейська комісія запропонувати консенсус, як, наприклад, контрольована державою італійська ЕНІ його зруйнує, а французька Тоталь їй допоможе. За це перша отримає доступ до контракту „Південний потік”, а друга – частку в розробці великого газового Штокмановського родовища. Враховуючи, що, за висловом італійських журналістів, кожен італійський уряд незалежно від кольорів завжди вирішує питання на користь ЕНІ, бачимо, яке джерело політичного впливу набуває держава Російська Федерація на державу-члена ЄС Італію завдяки відсутності єдиної енергетичної політики ЄС.

На сьогодні домовки спільної енергетичної політики ЄС наступні: сталий розвиток, конкурентність (змагальність) та безпека постачання (sustainable development, competitiveness and security of supply). Створення „потоків”, взаємодія РФ із окремими країнами ЄС, а не з цілим Євросоюзом, знищує ці домовки один за одним. По-перше, не може йтися про змагальність (конкурентність), коли енергоносії надходять із єдиного джерела. Адже, на відміну від нормальних енергетичних компаній, Газпром, по-перше, є компанією державною, а по-друге, і це головне, сам добуває, сам транспортує і сам торгує газом. Він є повним монополістом.

Так само утопічно виглядає і безпека постачання. Єдине джерело не дає такої безпеки. До певної міри єв-

ропейську енергобезпеку до сьогодні балансували поклади газу в Північному морі та в Північній Африці. На лихо, Північне море, схоже, вичерпується. А Південне Середземномор'я перестає бути альтернативою. Як справедливо згадує Тобі Богель, Gasprom has – with the help of Italy's ENI – just opened a second front on western Europe, by buying up exploration rights in Libya and bidding for production contracts in neighboring Algeria. The two companies are also in talks about a gas pipeline from Libya to Italy⁶.

Як вже зазначалося вище, Російська Федерація хоче купити, а точніше, – придбати Європу. На сьогодні європейська спільнота, тобто ЄС, є фактично самодостатньою геополітичною єдністю. Є підстави сподіватися, що це буде юридично підтверджено Лісабонською угодою після її ратифікації всіма 27 членами до кінця 2008 року. При цьому ЄС спирається на неймовірні демографічні, виробничі, інфраструктурні,

фінансові та організаційні ресурси. Словом, світовий гігант.

Йдеться зокрема про:
– великі та зростаючі демографічні ресурси (500млн.);

– велику, кліматично сприятливу та екологічно не виснажену територію (3,5 млн. кв. км);

– потужний виробничий потенціал (12 трлн. дол. ВВП);

– значний науково-технічний потенціал (близько 30% світових ресурсів учених, витрат на пошуки і дослідження, патенти та винаходи й торговельні марки);

– другий у світі (за різними методиками 15–18%) рівень витрат на оборону, включно з виробництвом найсучасніших озброєнь;

– високий рівень купівельної спроможності населення;

– унікальний інфраструктурний комплекс (транспорт, дороги, залізниці, авіаційний зв'язок, насиченість електричними і електронними мережами тощо).

– дієві політичні інститу-

ції, які працюють на принципах балансу, взаємодоповнюваності та взаємодії (виконавча, законодавча й судова влади), які вдосконалюються та гармонійно допомагають громадянам і бізнесу впливати на прийняття рішень.

Цей список можна продовжити, причому важко навести сфери, в яких би ЄС суттєво відставав від США або знаходився нижче третього місця в трикутнику ЄС, США, Японія. Словом, світовий гігант.

А тепер подивимося, як виглядає в цьому переліку Російська Федерація:

– незначні та катастрофічно зменшувальні демографічні ресурси (140 млн);

– величезна, кліматично здебільшого ворожа і екологічно виснажена в найбільш населеній частині територія, яка не може продуктивно обслуговуватися наявними

демографічними ресурсами (17,5 млн кв.км);

– незначний виробничий потенціал, з огляду на територію і населення (1 трлн. дол.);

– незначні витрати на пошуки і дослідження, розподілені історично нерівномірно, з великим ухилом на військові технології, які не створюють ВВП;

– значні, порівняно з ВВП, витрати на оборону;

– низько-середній рівень купівельної спроможності населення;

– погана або вкрай погана інфраструктура, особливо за межами двох найбільших міст і низька якість побудови та утримання новозбудованої інфраструктури;

– автократичні структури управління, що характеризуються удаваною багатопартійністю, прямим управлінням всіма сферами соціально-економічного і політичного життя включно із ЗМІ, закритий характер формування і зміни правлячого апарату з свідомим наголосом на вождизм та демонстративною державною релігією.

Порівняння явно не на користь Російської Федерації. Саме це порівняння пояснює, чому колишні сателіти СРСР, а також балтійські держави, що виявилися найбільш підготовленими, доклали всіх можливих зусиль для вступу до Європейського Союзу (або ж втечі від РФ, як кому подобається).

Привертає увагу, що єдиною суттєвою перевагою РФ порівняно з ЄС є існування єдиних збройних сил, єдиного військово-промислового та єдиного ракетно-ядерного комплексів. Однак і в цьому випадку ми не помилимося, якщо розглядатимемо країни ЄС, у випадку крайньої загрози, як єдиного цілого, як членів Північноатлантичного альянсу⁷. Що ж до можливості взаємодії в такому гіпотетичному випадку, то процедури НАТО достатньо відпрацьовані й навряд чи є сум-

нівні в їхній ефективності.

Керівництво сьогодишньої Російської Федерації поставило за мету домогтися статусу світової держави й мати право за будь-яких обставин забезпечити свою позицію в усіх світових справах. Це було підтверджено неодноразово і в багатьох сферах: у політичній у виступі президента РФ на Мюнхенській безпековій конференції 2007 року, у військовій – фактичним виходом з Договору про звичайні збройні сили в Європі та загрозою націлювати свої ядерні ракети на будь-яку „неслухняну” державу, ціннісно (суспільно) – проведенням непрозорих, фіктивних парламентських і президентських виборів в 2007 і 2008 роках і демонстративним недопущенням на них спостерігачів тощо. Дії РФ підтримуються великими надходженнями від продажу нафти та газу з огляду на зростаючі ціни на енергоносії.

Однак усе згадане не може компенсувати ресурсу, який Російська Федерація втрачає: вона не здатна не те що розвивати, а навіть обслуговувати свою власну територію і виробничий потенціал своєю кількістю населення, котре зменшується. Великі людські, наукові, творчі ресурси, доповнююча виробнича база, інфраструктура, кліматично сприятливі території знаходяться в Україні, Білорусі та Молдові, через них також – і безпосередній вихід на країни ЄС. Єдиний можливий вихід для Російської Федерації реалізувати план переходу в ранг світової держави – приєднати до себе згадані три НЗНД. Зробивши це, РФ суттєво посилиться, що допоможе їй утвердитися в такій самій якості гегемона в Центральній Азії та на Кавказі, і опосередковано дає контроль над Туреччиною, то теж знаходяться великі енергоресурси та пролягають шляхи транспорту-

вання їх до міжнародних ринків. Якби таке вдалося, Російська Федерація фактично поставила б Європейський Союз у повну економічну та ресурсну залежність.

Чи не є перебільшенням прив'язка ситуації з трьома загалом невеликими країнами (разом 60 млн. населення і 150 млрд дол. ВВП) до критичних сценаріїв розвитку світової геополітики? Чи не живемо ми в світі фільмів жахів, породжених холодною війною, чи не перетворюємося на русофобів, приписуючи такі наміри у керівників Росії? Чи справді в Російській Федерації не хочуть допускати НЗНД, та ще й Туреччину, до складу ЄС – бо тоді, як вже зазначалося, в Євразії утворяться два конгломерати – сильний, динамічний, процвітаючий ЄС та стагнуюча, слабнуча „собака на сіні” з грошима та енергоресурсами, але без змоги дати їм раду – Російська Федерація?

У російському політикумі, схоже, такі плани існують. В дещо пом'якшеному вигляді цікавий читач знайде їх в „Енергетичній стратегії РФ до 2020 року” та в „Стратегії щодо країн СНД” від 2005 року. У своєму листі редактору журналу „Europe's World” з приводу гіпотетичної можливості РФ вступити до ЄС посол Російської Федерації В.Чижов написав ще чіткіше, а саме так: „While not setting a goal of joining the EU, Russia is nevertheless affected by EU enlargement, and in some instances negatively. We have our own legitimate concerns as Russia takes an active part in integration processes in Eurasia involving states that partially belong to what, in Brussels-speak, is known as the „zone of common neighborhood”. We have agreed with the EU to actively promote integration processes in a mutually beneficial manner, thereby making an effective

contribution to the creation of a greater Europe without dividing lines and based on common values. We expect that the future EU approach to interaction with these countries will not place them before an artificial choice between Russia and the west, and thus between different international organizations. We want to be equal partner with the EU, jointly formulating „rules of the game” and being important centers of power in the emerging multipolar world”.⁸

У цитаті, по-перше, стверджується, нібито ЄС та РФ домовилися, що кожна з них опікується „інтеграційною діяльністю” у своєму оточенні, і що прозелітизмом, тобто „переманюванням” приречених на інтегрування, не займатимуться. По-друге, з наведених слів випливає, що території між РФ і ЄС приречені саме на російське інтегрування, варіантів немає. А після закінчення поїдання, тобто інтегрування, РФ, нарівні з ЄС, формулюватиме „правила гри” в майбутньому багатополлярному світі, і якщо ЄС буде слухняним, то робитиме це разом із ним, а не, прирізом, з кимось іншим – власне, яке має значення з ким саме?

У світлі того, що перед нами начерк бліцкригу тільки на захід, це значення все-таки не має. Бо якщо наведений сценарій здійснився б, то новоспечений центр світової сили, РФ, безперечно вів би свою власну гру з усіма поспіль, так само як він її веде сьогодні з Болгарією проти Румунії, з Німеччиною проти Англії, з Словаччиною проти Чеської Республіки – і навпаки.

У підсумку зміст такий: мета – створення ексклюзивної зони впливу на територію і населення. Головна зброя – енергетика. Об'єкт – Нові західні незалежні держави, Південний Кавказ і, частково, Туреччина, якщо вдасться. Способи – полі-

тичні, фінансові, пропагандистські аж до силових.⁹ При цьому в Москві роблять вигляд що не знають, чи хочуть „приречені на інтегрування” бути в компанії з Російською Федерацією. А вони, до речі, на громадянському рівні в усіх опитуваннях громадської думки всюди, в тому числі й у Білорусі, підтримують Європейський Союз!

Оскільки думки дискусантів нерідко полярні, природно, виникає запитання, яка ж лінія візьме гору? Чи можливо в принципі, щоб не постраждали ні оці численні ще не інтегровані суб'єкти, ні енергетична безпека ЄС, ні, власне, інтереси Російської Федерації, яка, звичайно, хоче бути сильною, процвітаючою і шанованою державою? Відповідь на це запитання вже загалом давалася неодноразово, хоча і по-різному. Дискусія, як свідчать минулі роки, нібито ведеться між прибічниками т.зв. „м'якого стримування” (soft containment) Росії та її „повзучого залучення” (creeping engagement) до європейського економічного, безпекового і, можливо, політичного простору. Одна з останніх і, мабуть, реальніших пропозицій, міститься в статті Марка Леонарда та Ніку Попеску, зміст якої,

щоб не наводити досить розлогі цитати, переказується нижче, і мова авторів перекладається лише в критично важливих місцях¹⁰. Автори, які теж є учасниками дискусії на сторінках квартальника, пропонують план побудови відносин між ЄС та РФ з п'яти пунктів.

1. Обумовлена взаємодія (conditional engagement). Означає для ЄС ставити рівень співробітництва з РФ в залежність від виконання духу та літери спільних правил і угод. Не виконує РФ зобов'язання в рамках Групи восьми (Вісімка) – вирішувати невідкладні питання у форматі Групи семи (Сімка), у рамках високого, а не найвищого рівня. Не виконує РФ зобов'язання в

рамках ОБСЄ щодо конфліктів в Грузії та Молдові – не боятися вимагати від неї цього на самітах ЄС – РФ тощо.

2. Принципова двосторонність (principled bilateralism). Йдеться про необхідність для ЄС створити механізм для попереднього вироблення спільної загальної позиції у питаннях, де є розходження з РФ.

3. Активніше інтегрування Східного Сусідства (work harder to integrate Eastern Neighborhood). Нагальним для ЄС є заохочувати цих сусідів (НЗНД) адоптувати норми і регуляції ЄС й інтегрувати їх в такий спосіб. Надати Комісару з питань торгівлі право швидкого відкриття ринків ЄС для окремих продуктів сусідів у випадку політичного ембарго з боку РФ (як у випадку з молдовськими і грузинськими винами).

4. Вимога впровадження і виконання Росією її міжнародних зобов'язань (insist on the implementation of contractual obligations and international commitments by Russia). Прикладом є питання конкурентності в енергетичній сфері, але подібних невиконаних зобов'язань багато – щодо Угоди про партнерство й співробітництво, щодо Чотирьох Спільних Просторів, щодо Енергетичної Хартії. Не звертати увагу на ухиляння Росії означає підривати принцип

взаємодії з Росією за чинними правилами.

5. Відбалансувати відносини (rebalancing the relationship). ЄС має випрацювати внутрішній код поведінки в енергетичних домовленостях і правила щодо довготермінових контрактів і можливого злиття активів. „Щоб уникнути подальшої монополізації та подрібнення (Російською Федерацією. – Ред.) енергетичного ринку ЄС, Європейська Комісія має отримати право давати попередню згоду на великі енергетичні домовленості щодо довготермінових контрактів і трубопроводів між європейськими і іноземними енергетичними компаніями”. Мета цього – „дати доступ до конкурентності (змагальності), верховенства права і створення інтегрованого та гнучкого ринку газу”.

Свої п'ять пунктів Леонард і Попеску підсумовують такими словами: „Якщо ЄС хоче, щоб нова Росія була передбачуваним і життєздатним сусідом, він має будувати своє партнерство з Росією на тих самих засадах, які забезпечили успіх європейської інтеграції – взаємозалежності, що ґрунтується на стабільних правилах, прозорості та консенсусі. Однак ці засади не виникнуть самі по собі. Євросоюз має бути значно більш рішучим у виробленні правил взаємодії з Росією, а надалі у їх дотриманні”.

Хотілося б вірити, що ці тверезі думки вплинуть на вироблення стратегії на майбутнє новим керівництвом Російської Федерації. Багато чого тут залежатиме від послідовності та далекоглядності Європейського Союзу, та й самих Нових західних незалежних держав. Насамперед – найбільшої, України.

Ніхто як Україна не захищений в існуванні поруч з нею стабільної, передбачуваної, демократичної Російської Федерації, оскільки остання є великим торговельним партнером, впливовим фактором безпеки, споріднена з нею історично і гуманітарно. Україна зробила той історичний вибір,

який пасує її ментальності, ресурсам і способу буття. ЄС, який би мав в своєму складі НЗНД, позбувся б штучної проблеми східного кордону, сприяв би виробленню нового типу відносин між РФ, Південним Кавказом і Центральною Азією. Різні за потенціалом але взаємозалежні та взаємодоповнювані, як США і Канада, ЄС і РФ становили б гідну політико-економічну співдружність у Євразії. І здобули б належну вагу в світі, кожен сам для себе, а коли потрібно – то й разом. Великий проект від Ванкувера до Владивостока був би завершений.

А ви кажете – Молдова...

**Володимир
МЕЛЬНИЧУК**

¹ www.tspmi.vu.lt/files/mokslkonfer/larsson.pdf;

² „Нафтогазові проекти в Євразії: монополізація проти диверсифікації”, С.Корсунський, „Зовнішні справи”, 7, 2007

³ „Russia's energy weapon is a fiction”. „Europe's World”, spring, 2008

⁴ „European voice”, 30 April 2008

⁵ „Forget politics: What Russia and the EU need is a shared economic space”, „Europe's World”, op.cit, p.43

⁶ „European voice”, 30 April, 2008

⁷ Коли йдеться про реальну військову загрозу країні (-нам) ЄС, яка, згідно з Лісабонським договором, розглядається як загроза всьому ЄС, з'являється можливість звернення до ст.5 Вашингтонського Договору.

⁸ „Europe's world”, summer 2006, p. 170

⁹ Як приклади - підігрівання т.зв. заморожених конфліктів на території згаданих держав, штучне загострення конфлікту довкола Косово у формі підтримки екстремістських сил в Сербії із свідомим завданням шкоди Європейському Союзові.

¹⁰ „A five-point strategy for EU-Russia relations”, „Europe's World”, spring 2008

Ствердження регіонального лідерства

Головування України в ОЧЕС: крок вперед на шляху європейської інтеграції

У квітні в Києві відбулася зустріч Ради міністрів закордонних справ ОЧЕС, на якій були підбиті підсумки піврічного українського головування в організації. Починаючи з політичної Стамбульської декларації 11 країн Причорномор'я щодо необхідності активізації регіонального економічного співробітництва і до створення повноцінної міжнародної організації на Ялтинському саміті глав держав та урядів країн ЧЕС 1998 року, Україна була та залишається однією з найбільш активних країн-членів ЧЕС. Для нашої держави участь в ОЧЕС є важливим механізмом ствердження України як регіонального лідера.

Наразі членами організації є 12 країн: Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина та Україна. Цей перелік

Ольга ГАВРИЛОВА,
координатор участі
України в ОЧЕС,
МЗС України

Olha Havrylova, coordinator of Ukraine's participation in the Black Sea Economic Cooperation (BSEC), reviews the organization's accomplishments during Ukraine's six-month chairmanship. The half-year period was characterized by an enhanced degree of regional and international economic cooperation as well as teamwork in trade, banking, transportation, environmental protection, the war against international crime, humanitarianism and other spheres. Ukraine has advocated its own clear position in these areas ever since the Istanbul political declaration mandated the establishment of regional economic cooperation that led to the creation of a comprehensive international organization at the Yalta summit of regional heads of states and governments in 1998. For Ukraine, involvement in the BSEC is an important mechanism for affirming its regional leadership.

свідчить про унікальність ОЧЕС, яка об'єднує країни-члени ЄС, і ті, що тільки прагнуть до членства в Європейському Союзі, країни-члени НАТО й ті, які поки що не входять до Північноатлантичного альянсу. Між країнами-членами організації існують територіальні, політичні та історико-гуманітарні суперечності, проте всі вони в рамках ОЧЕС ведуть за одним круглим столом діалог, який сприяє зміцненню довіри та стабільності у життєво важливому для України регіоні.

Створені та активно діють інституції ОЧЕС: Парламентська асамблея (ПАЧЕС), Чорноморський банк торгівлі та розвитку (ЧБТР), Ділова рада (ДР ЧЕС) та Міжнародний центр чорноморських досліджень (МЦЧД). З метою налагодження більш тісної співпраці в рамках системи органів ОЧЕС проводяться періодичні координаційні наради за участю країни, яка головує в організації, та керівників секретаріатів згаданих структур.

Відповідно до статуту, країни-члени співпрацюють за такими напрямками: торгівля та економічний розвиток, фінанси й банківська діяльність, зв'язок, енергетика, транспорт, сільське господарство, охорона здоров'я та фармацевтика, охорона навколишнього середовища, туризм, наука і технології, співробітництво у сфері культури, обмін статистичними даними та економічною інформацією, співробітництво між митними органами, гуманітарні контакти, боротьба з організованою злочинністю тощо.

У 2001 р. у рамках ОЧЕС був прийнятий документ „Економічний порядок денний для ОЧЕС”, який фактично є колективною стратегією, що спрямована на досягнення конкретних результатів та цілей ОЧЕС. У рамках організації підписано низку документів про регіональне співробітництво, серед яких угода між урядами держав-учасниць про співробітництво у наданні надзвичайної допомоги та ліквідації надзвичайних ситуацій, що виникли внаслідок лих природного і техногенного характеру, додатковий протокол до цієї угоди, угода про співробітництво в боротьбі зі злочинністю, зокрема організованою, та додатковий протокол до цієї угоди, меморандуми про взаєморозуміння про сприяння вантажним автоперевезенням у регіоні, з розвитку морських магістралей регіону ОЧЕС, про скоординований розвиток Чорноморського транспортного кільця швидкісних автомагістралей, про взаєморозуміння в співробітництві між Дипломатичними академіями та інститутами при Міністерствах закордонних справ країн-членів ОЧЕС. ОЧЕС налагодила співробітництво з іншими міжнародними регіональними організаціями та ініціативами. 3 жовтня

1999 р. ОЧЕС має статус спостерігача в Генеральній асамблеї ООН.

Інтерес щодо ОЧЕС як регіональної організації підкреслюється також кількістю країн та інституцій, які співпрацюють з даною організацією в рамках відповідних угод або мають статус спостерігача. Серед них Секретаріат енергетичної хартії, Європейська комісія, Комісія із захисту Чорного моря, США, Австрія, Німеччина, Франція, Польща, Словаччина, Хорватія, Чехія, Італія, Білорусь, Єгипет, Ізраїль, Туніс тощо. Низка міжнародних неурядових організацій отримали в ОЧЕС статус секторального діалогового партнера.

Період піврічного головування України в ОЧЕС був насичений на події, спрямовані як на реалізацію статутних завдань ОЧЕС, так і її сучасних пріоритетів, окреслених Стамбульським ювілейним самітом у червні минулого року.

Коротко цей період можна було б охарактеризувати посиленням рівня регіональної та міжнародної взаємодії в економіці та торгівлі, банківській сфері, енергетиці, транспорті, захисті навколишнього середовища, боротьбі з міжнародною злочинністю, гуманітарній та інших сферах.

У рамках Програми головування України в організації відбулися Перший банківський форум країн-членів ОЧЕС, Перший контейнерний саміт в Одесі, організовані зустрічі керівників низки галузевих відомств.

Низка важливих заходів відбулася вже цього року. Так, 18 березня у Києві відбулася зустріч глав митних адміністрацій країн-членів ОЧЕС. Основною темою обговорення була ініціатива української сторони стосовно започаткування механізму обміну попередньою митною статистичною інформацією між країнами-членами організації. Українську пропозицію було визнано ефективним механізмом співробітництва між митними адміністраціями в галузі боротьби з контрабандою та запобігання порушенню митних процедур. Спільна заява глав митних адміністрацій країн-членів ОЧЕС, а також погляди з широкого спектру питань, надали більш чіткого бачення перспектив у напрямі розвитку гармонізованої та уніфікованої митної справи в регіоні ОЧЕС.

9 квітня в Києві відбулася зустріч міністрів енергетики країн-членів ОЧЕС. Серед питань, які обговорювалися на зустрічі, були стан імплементації регіональної енергетичної стратегії, стан підготовки масштабних проектів та перспективи розвитку співробітництва в форматі ОЧЕС – ЄС в галузі енергетики. Зокрема, в тексті підсумкової Декларації міністрів енергетики зазначено необхідність поглиблення співробітництва з ЄС і міжнародними організаціями, гармонізації законодавства та інших регулятивних норм в галузі енергетики, а також обміну досвідом і розвитку тренувальних програм.

10 квітня в Одесі відбулася зустріч міністрів транспорту країн-членів ОЧЕС. Окрім представників країн-членів організації у цій зустрічі також брали участь міністри транспорту провідних держав світу та глави міжнародних транспортних організацій. Основні питання для обговорення стосуються реалізації домовленостей і угод, досягнутих раніше, серед яких: Меморандум про сприяння вантажним автоперевезенням у регіоні, Меморандум про побудову Чорноморської кільцевої автодороги, Меморандум про розвиток морських магістралей та ін.

Під час українського головування значна увага приділялася гуманітарному виміру співробітництва в рамках ОЧЕС. 2–5 квітня в Києві був проведений Форум вищої

Під час роботи вісімнадцятої зустрічі Ради міністрів закордонних справ країн-членів Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) у Києві

освіти та Конгрес ректорів університетів Чорноморського регіону, які дали оцінку досягнень в галузі наукових досліджень, імплементації Болонського процесу в країнах Чорноморського регіону, інновацій та нанотехнологій, а також ролі університетів у формуванні політики сталого розвитку та вироблення стратегії гармонізації освітніх систем.

Важливим є і те, що Чорноморське економічне співробітництво власною діяльністю послідовно доводить свою важливу роль у зміцненні миру та стабільності в регіоні, реалізуючи рекомендації саміту 2002 року. У зв'язку із цим в столиці України у жовтні минулого року працював перший Київський безпековий форум із питань врегулювання „заморожених” конфліктів у регіоні. Цього року цей форум продовжить свою роботу.

Розширення кола співробітництва ОЧЕС з іншими міжнародними організаціями та інституціями є свідченням зростання авторитету та визнання її ролі у співпраці з реалізації спільних регіональних проектів. Серед них уже згадані масштабні проекти в галузі транспорту, які реалізовуватимуться в рамках концепції створення загальноєвропейської транспортної мережі.

Важливою подією періоду українського головування стало встановлення партнерських відносин ОЧЕС з Європейським Союзом, які мають широкі перспективи. Початком нового формату співробітництва з ЄС можна вважати проведення в Києві 14 лютого зустрічі міністрів закордонних справ держав ЄС і Чорноморського регіону.

Упродовж українського головування також відбулася низка засідань статутних органів організації:

Під час роботи вісімнадцятої зустрічі Ради міністрів закордонних справ країн-членів Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) у Києві

Прапори країн-членів Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС)

- Робоча група з інформаційних і комунікаційних технологій (Київ, Україна);
- Спеціальна робоча група фінансових експертів (Київ, Україна);
- Робоча група з питань освіти (Штаб-квартира ОЧЕС);
- Робоча група з питань культури (Штаб-квартира ОЧЕС);
- Комітет з питань розвитку Чорноморської кільцевої автодороги (Стамбул, Туреччина);
- Робоча група з організаційних питань (штаб-квартира ОЧЕС);
- Спеціальна група експертів з митної справи (штаб-квартира ОЧЕС);
- Спеціальна група з питань розвитку морських магістралей (Пірей, Греція);
- Керівний комітет Меморандуму про взаєморозуміння щодо спрощення автомобільних перевезень вантажів в регіоні ЧЕС (Стамбул, Туреччина);
- Робоча група з питань транспорту (штаб-квартира ОЧЕС);
- Робоча група з питань сільського господарства (штаб-квартира ОЧЕС);
- Робоча група з торгівлі та економічного розвитку (штаб-квартира ОЧЕС);
- Керівний комітет Фонду розвитку проектів (Стамбул, Туреччина);
- Експертна група з питань співробітництва ОЧЕС з ЄС (Афіни, Греція);

Учасники вісімнадцятої зустрічі Ради Міністрів закордонних справ країн-членів ОЧЕС у Києві

- Робоча група з питань належного управління (штаб-квартира ОЧЕС);
- Робоча група з питань розвитку малого та середнього бізнесу (Київ, Україна);
- Робоча група з питань туризму (штаб-квартира ОЧЕС);
- Робоча група з питань охорони навколишнього середовища (штаб-квартира ОЧЕС);
- Робоча група з надзвичайних ситуацій та зустріч офіцерів зв'язку (Одеса, Україна);
- Робоча група з питань енергетики (Київ, Україна).

Експертна група з питань співробітництва ОЧЕС з ЄС розпочала роботу з розробки дорожньої карти всебічної активізації взаємодії між двома організаціями.

Відбулися також численні (близько 30) заходи (засідання керівних органів, конференції, семінари, круглі столи), організовані інституціями системи ОЧЕС (Парламентська асамблея ЧЕС, Ділова рада ЧЕС, Чорноморський банк торгівлі та розвитку, Міжнародний центр Чорноморських досліджень), секторальними партнерами, міжнародними організаціями, які мають з ОЧЕС спільні програми співробітництва.

Зокрема, напередодні зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів ОЧЕС 17 квітня, у Києві відбувся Міжнародний форум з питань інновацій та конкурентоспроможності (для бізнес-кіл країн Чорноморського регіону),

Україна є одним із світових лідерів транзиту природного газу із газопровідною трубомережею у 42900 км. Через її територію проходять чотири з десяти європейських транспортних коридорів. Тридцятирічний досвід експлуатації газопроводів доводить їх високу технічну надійність.

організований Діловою радою ЧЕС і Торговельно-промисловою палатою України.

У цілому зусилля України щодо розвитку співпраці в рамках ОЧЕС стали істотним поштовхом до активізації багатостороннього економічного співробітництва в Чорноморському регіоні, практичного втілення прийнятих і затверджених рішень та прийнятих угод, посилення проектної орієнтації організації шляхом реалізації проектів і програм регіонального значення (розвиток Чорноморської кільцевої дороги та морських шляхів), а також розроблення нових проектів, зокрема в галузі енергетики. Проте найголовніше, чого вдалося досягти спільними зусиллями МЗС і галузевих відомств, це посилення співробітництва між ОЧЕС та ЄС шляхом механізму Трійки на політичному рівні, спільної участі в заходах високого рівня країн-членів ЄС та ОЧЕС, розробки механізмів співробітництва в конкретних галузях, залучення країн-членів ЄС, які мають статус спостерігача в ОЧЕС, до практичної діяльності організації, проведення міністерської зустрічі країн-членів ОЧЕС та ЄС.

Артефакти взаєморозуміння

Кажуть, кожне наступне покоління має мудрішати, бо вчиться на помилках своїх попередників. Утім, наскільки це вірно щодо трагічних сторінок всесвітньої історії, коли за допомогою права сили за всіх часів різні країни намагаються затвердити своє панування у тому чи іншому регіоні світу – питання риторичне й адресоване, швидше, політикам. Ми ж акцентуємо увагу на сучасності кривавих уроків минулого, які спонукають вдумливо вивчати історичний фактаж і робити з нього відповідні висновки. Тоді стає зрозуміло – якщо простягається рука примирення між колишніми ворогами – суспільство заявляє про своє змужніння та цивілізованість. То є знаковою рисою усвідомлення відповідальності за спокій на планеті, попри кордони та раси.

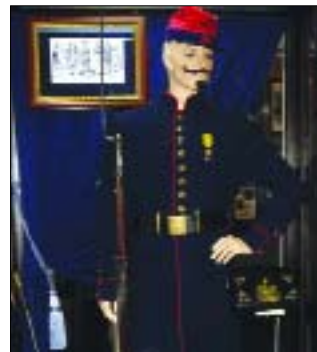
Чи не в цьому сьогодні має виявлятися духовна інтеграція у світі! Однак, щоб свідомість людей різних формацій знаходила цей спільний знаменник, – предмет розмови має бути переконливим. Інакше, як свого часу написав один із науковців, “збереження старого підходу можна пояснити браком цікавих експонатів і видовищних музейних комплексів”. Тому більш важливою подією з точки зору не лише сучасної української, а й всесвітньої історії видається відкриття в Балаклаві масштабної виставки військових раритетів із колекції київської родини Шереметьєвих, приуроченої до 225-річчя заснування Севастополя та Чорноморського флоту. Предмет розмови – Кримська війна 1853–1856 років та участь у ній наших співвітчизників.

Виставка є знаковою для всієї світової спільноти, тому що вперше в такому повному обсязі відтворює наймасштабніший і кривавий військовий конфлікт у Європі в період між наполеонівськими війнами і Першою світовою війною 1914–1918 років. Для сьогоднішнього емоційного сприйняття подій війни за домінування у Європі, на Кавказі, у Передній та Малій Азії, на Близькому Сході, яку вели, з одного боку, коаліція в складі Великобританії, Франції, Османської імперії та Сардинії, а з іншого – Російська імперія, – здійснено величезну кропітку збиральну роботу. Це – понад 20 років праці. Тому що, як пояснюють господарі колекції, предметів, які відносилися б до Кримської війни, залишилося дуже мало. Амуніцію, листи, документи, фотографії доводилося розшукувати по всьому світу, аж до європейських “блошиних” ринків. З одного боку, війна була програна Росією, хоча колекціонер Олексій ШЕРЕМЕТЬЄВ, який є членом Британського товариства з дослідження Кримської війни, особисто не схильний так одно-

значно підходити до її підсумків.

– Честь, гідність, доблесть воїнів, проявлена у цій війні, передовсім привертає мою увагу. Ми з братом Ігорем кілька разів були у Великобританії, налагодили співпрацю з музеєм Армії у Лондоні, Будинком інвалідів у Парижі, де цій темі відводяться окремі зали. Хотілося подивитися, як вони подають події півторастотрічної давнини. Так от, порівнюючи побачене, хочу запевнити – нам є чим пишатися. Ми не виділяли будь-якої країни. Ми спробували зробити зріз і об’єктивно показати роль усіх конфліктуючих сторін. І це не випадково. З досвіду попередніх виставок можу сказати, з яким пієтетом ставляться до своєї історії ті самі англійці, французи, турки. На першу підготовлену експозицію у 2004 році в повному складі приїхали працівники посольств Туреччини та Італії в Україні. Адже це – наша спільна, спільно-європейська історія. Саме завдяки Кримській війні розрізнена Сардинія отримала об’єднану державу Італію. Тому ставлення країн-учасниць цього військового конфлікту до таких виставок дуже позитивне і зацікавлене. У них, я сказав би, спостерігається шок і здивування. Вони не думали, що хтось підходить до цього з такою любов’ю і трепетом.

Уніформа рядового піхотинця 20-го полку французької армії

Уніформа рядового піхотинця 20-го полку французької армії

Британська експозиція з фрагментом офіцерського барака

Російська експозиція. Молитвослов 1850 р. знайдений британським солдатом у шинелі російського офіцера Бутирського піхотного полку, вбитого під час вилазки на ворожі позиції на Сапун-горі

склали серцевину експозиції: зброя, амуніція всіх країн-учасниць конфлікту, нагороди, побутові речі... На почесному місці – художня картина „Шторм”, яка персоніфікує шторм у Балаклаві, коли розбилося кілька британських кораблів, зокрема, загинув легендарний „Чорний принц”.

– Стало вже якимсь знаменням Божим, коли напередодні таких виставок з’являється щось нове, унікальне, що дивує себе самого, хоча здавалося б... – розповідає Олексій Шереметьєв. – Цього разу дружина, Ольга, подарувала мені на цю виставку ікону Благословення 52-ї пішої путівльської дружини. Це, простіше кажучи, – народне ополчення, яке брало участь у Кримській війні. Цю ікону датовано 1855 роком. Тобто, все підтверджується хронологічно. І знаково, що ця дорогоцінна річ з’явилася у полі нашого зору фактично напередодні виставки. Або останнє придбання – ніж зразка 1840 року нижчих чинів чорноморського козачого війська, яке також брало участь у Кримській війні. Ось такі реліквії представлені на цій виставці.

Разом із усвідомленням того, що колекція на сто відсотків є оригінальною, її величезне значення полягає у встановленні історичної правди про воїнів армії Російської імперії–учасників Кримської війни. Хто вони, звідки родом, як вплинула ця „неукраїнська” війна на долі українців, їхню землю.

...Після того, як 15–16 березня 1854 року Англія та Франція офіційно оголосила війну Російській імперії, перше бомбардування флоту відчула на собі Одеса. 3 травня 1855 року британці та французи захопили Керч. Регулярному обстрілу артилерії піддається Приазов’я. Палають будинки, є жертви серед мирного населення.

До військового мартирологу вписані прізвища героїчних захисників Одеси бомбардира Олексія Москаленка та рядового Житомирського єгерського полку Дениса Юнакова; героя оборони Севастополя боцмана Степана Буденка; захисників Севастополя Івана Димченка, Федора Заїки; матросів Петра Кошки та Ігнатія Шевченка... Ігнатій Шевченко прийшов на флот з бердянського повіту. Ціною власного життя врятував командира. Зі 155 офіцерів, загиблих при обороні Севастополя, не менше третини – з українських губерній.

– Прикладів безліч. Ви уявіть собі – до 60 відсот-

Експозиції Османської імперії та Сардинії

Для них це – відкриття.

Коли ми зробили невеличкий анонс з приводу цієї експозиції, англійці, чекаючи приїзду до Балаклави, кілька разів телефонували і ставили лише одне запитання: „А правда, що виставка відбудеться?” Тому вже нині можна констатувати – це подія у культурному житті не лише України, а всієї Європи. Адже це найбільша виставка, присвячена Кримській війні за всі 150 років. До речі, у Великобританії, на заздрість нам, існують полкові музеї, яким, скажімо, по 200 років! Ось така прийдешність поколінь. Полки донині зберігають ту саму нумерацію, яка була під час Кримської війни. Хіба що, скажімо, кавалерійські стали танковими. У зв’язку із цим, пригадую, як був вражений, коли у 2004 році, на святкування 150-річного ювілею Кримської війни, з Іраку приїхало два офіцери-танкісти. Саме їхній полк тоді був кавалерійським. Знаєте, для багатьох англійців Крим – це військова Мекка. Чимало знатних родів полягло у Балаклавській битві при атаці легкої кавалерії. Вони багато воювали, але знаковими для себе вважають – Ватерлоо 1815 року та Кримську війну 1853 – 1856 років.

Експозиція „З колекції родини Шереметьєвих”, яка сьогодні працює в Балаклаві в приведені у порядок приміщенні на колишньому заводі з ремонту підводних човнів (нині – Військово-морський музейний комплекс „Балаклава”), – складна авторська робота з інтерактивним ефектом, унікальним звуковим та відеосупроводом. Відвідувачі безпосередньо на собі відчувають пульс бою – реагують на розриви снарядів при повній імітації подум’я, бачать кінноту, яка летить повз них. Чують, як свистять кулі, лунають постріли, кричать смертельно поранені воїни. Паралельного ефекту присутності додає гра світла, звуків, тіней. Тобто людина справді може уявити, як все це відбувалося. Перші відвідувачі, зокрема, президент Міжнародної військово-історичної асоціації Олександр Валькович, були приголомшені – це зовсім не схоже на статичну музейну експозицію. Швидше – на театр військових дій.

Загальновідомо, що до подій Кримської війни багато в чому підходить слово „вперше”. Вперше було застосовано анестезію. Вперше – випробувані протипіхотні міни, які, до речі, придумали на київському „Арсеналі”. Вперше з’явилися снайпери. Вперше тривала позиційна війна такого довгого періоду. Вперше англійці побудували збірні щитові бараки для армії. Зрештою, з’явилася перша залізниця на території Російської імперії, яку проклали ті самі англійці.

Усі ці протипіхотні міни, барак британського офіцера, документи – перед очима відвідувачів. Хід військової кампанії відображений на великій карті Криму. Кілька тисяч унікальних експонатів, зібраних родиною Шереметьєвих,

ків особового складу російської армії та флоту в різні періоди становили вихідці з теренів нинішньої України. А Кримська війна – це не лише Севастополь, а й Кронштадт, і бомбардування Соловецького монастиря, і події на Білому морі, коли англійці вдалися до обхідного маневру. І спроба висадки десанту у Петропавловську-Камчатську, коли саме виходець з України, генерал Василь Завойко, відбив успішно атаку англо-французької ескадри, яка тримала порт в облозі з 17 по 24 серпня 1854 року. Під час бою було захоплено англійський бойовий прапор. В. Завойко отримав за цей подвиг одну з найвищих нагород – офіцерський Георгіївський хрест III ступеня. Подвиги, звичайно, були, хоча, якщо подивитися, весь південь нинішньої України – Миколаївська, Одеська області – був у госпіталях. І насправді – Кримська війна – це трагедія, яка нараховує до мільйона спільних втрат. Тобто уявіть, скільки батьків і синів не повернулося з цієї війни в усіх п'яти країнах! А втрати у певні періоди бойових дій доходили до п'яти тисяч бійців на день. І про це також наша розповідь.

– Справді, гордістю української зброї стали тисячі невідомих героїв. І те, що з 111 кавалерів ордена Святого Георгія за оборону Севастополя у 1854–1855 роках – 25 вихідців з України – чим не приклад для наслідування героїчних рис наших земляків! Їм присвячений на виставці окремий стенд...

– Торкаючись таких святих понять, як доблесть, героїзм, відвага, маю сказати, що власне завдання бачу в тому, щоб пробудити інтерес молоді до нашої історії. Тобто це – первинне. Тому що мені не байдуже, яким врешті стане покоління, що приходить за нами. Адже ми виростили з відчуттям поваги до ветеранів. З іншого боку, ми пройшли кризу “Зірницю”, Клуби інтернаціональної дружби. Тому тема військової слави і доблесті була на слуху. Я чудово пам’ятаю цей передзвін медалей при параді. У нашій школі колишні фронтовики на відкритих уроках розповідали про те, як воювали, як це було неспросто. І ми, вгамувавши подих, слухали їхні спогади. До речі, ми з дружиною Ольгою були перед 9 Травня у школі, де проходив концерт, присвячений Дню Перемоги, і там також виступали ветерани, їм вже по 85 років. Мені трохи менше, але, повірте, я просто фізично відчував, як вони, випускники 1941 року зустріли свою війну, які тяготи перенесли і чого позбулися. А, насамперед, це – молодості. Та була любов до своєї Батьківщини.

У тому, про що розповідає і що робить мій співрозмовник та його сподвижники, простежується якийсь взаємозв’язок часів.

Переконалий, у цьому неможливо фальшивити, у це неможливо грати. Таке роблять лише по-справжньому. Кримська війна та участь українців у ній – один лише, хоча й величезний пласт, з якого почалася родинна колекція. Роздаючись вглиб та вишир, вона поступово охопила кілька історичних епох від початку існування регулярної російської армії часів Петра I аж до наших днів. Дослідники збирають неоціненний фактаж про героїзм українців у найбільших загальноєвропейських військових конфліктах під час російсько-турецьких воєн, російсько-японської війни 1904–1905 років, Першої світової війни 1914–1918 років, Української визвольної війни 1917–1921 років. Левова частка цих подій припала на територію України. Чим відлунюють вони, як ці рани загоюються сьогодні – ось що ще надає родинному зібранню сучасності та актуальності.

Чи доводилося підраховувати – скільки в колекції історичних артефактів? Кажуть – понад 40 тисяч одиниць. І ось у чому відверто зізнаються її господарі – головною метою для них ніколи не була зброя та інша, так би мовити, мілітарика. Передовсім, їх цікавлять фотографії, свідчення очевидців, документи, які читаєш, як захоплюючи книжку – що є людина, до чого вона може дійти, коли руйнуються святині. І не лише ззовні, а перш за все – у свідомості.

– На жаль, нормальний хід людської історії, а отже, і людських цінностей, був порушений у 1917 році. Так звані революційні події знівелоували поняття честі, доблесті, відваги, любові до Батьківщини. На зміну цьому прийшли якісь однобічні спотворені ідеали. Ось, наприклад, „Устав союзу войовничих безбожників”, які за мету ставили: боротися з усім, що асоціювалося зі „старим”, на їхню думку, світом. Було перервано, умовно, пуповину, яку захисники віри, захисники православ’я плекали багато століть. А візьміть далі колективізацію, голодомори – усе це, на превеликий жаль, нівелювало здобутки і святині наших прадідів і прапрадідів. Служба у царській армії вважалася злочином. Тож про яке серйозне вивчення тієї самої Кримської війни могло йтися? Та існує освіта, досвід, які були накопичені століттями і поколіннями – хіба можна було від цього відмовлятися! Були військові династії: прадід–дід–батько–син. Тобто нащадки йшли по стопах попередників, вступали до кадетських, юнкерських, військових училищ. Проте так захотілося все це зруйнувати! А на руїнах старого, як виявилось, багато не набудуєш...

Тут ще хотілося б наголосити на збереженні сьогоднішніх традицій у сім’ї, вихованні довіри між старшими та молодшими. Один із моїх дідів пройшов старшиною-зв’язківцем всю Україну і закінчив війну в Берліні. Я вдячний долі за те, що він розповідав мені неприкрито, не пафосну справжню правду про те, як це все було важко та небезпечно. Безумовно, ці розповіді вплинули на той ще дитячий світогляд. Я всмоктував усе в себе, як губка. Згодом відслужив в армії, і це додало розуміння якихось важли-

На посуді XIX сторіччя – фрагменти Кримської війни

Олексій Шереметьєв та радник-посланник Посольства Російської Федерації в Україні Всеволод Лоскутов;

вих речей в житті. До цього часу вважаю, що служба в армії – необхідна. Тобто людина стає зовсім іншою, вона дорослішає і з юнака перетворюється на чоловіка, який нюхав порох.

...Місяць тому, 9 травня у лісі під Конче-Заспою урочисто відкрився і був освячений Народний меморіал загиблим захисникам і визволителям Києва від фашистських загарбників. Упродовж кількох років Олексій опікувався створенням цього пам'ятного комплексу, де зібрані останки понад 400 воїнів, імена більшості з яких – невідомі. На урочистому відкритті зібралося дуже багато ветеранів війни, чимало батьків із дітьми, школярів. І це було по-справжньому. Недаремно, виступаючи на урочистому мітингу (до речі, чистою українською мовою), радник-посланник Посольства Російської Федерації в Україні Всеволод Лоскутов відзначив історичну спільність бойових шляхів наших народів, висловивши сердечну подяку тим, хто вклав у створення комплексу й душу, і серце, і кошти, без яких не було б квітів на День Перемоги біля солдатських обелісків. Та й самих би обелісків не було. Що ж, все-таки є русійною силою, яка кожного разу повертає до необхідності говорити про нашу спільну історичну пам'ять мовою унікальних артефактів, показувати неприкрити правду бою, апелюючи до свідомості людей, які живуть у різних країнах світу? Врешті, опікуватися похованнями воїнів Великої Вітчизняної...

– Не знаю, наскільки це вірна відповідь, – каже Олексій Шереметьєв, – але, мені здається, що у кожній людини у цьому житті є своє призначення. Тобто, якщо я побачив це у собі, отже – так воно мало статися. Війна не закінчилася, допоки не похований останній воїн. Банально казати, що так зійшлися зірки, але, що до питання реінкарнації... Ось так вибрали мене чомусь. Воно справді не дається кожному, як і не вимагається від кожного. Та я бачу себе в тому, що в мене виходить і мені це приносить величезну людську радість. Від того, що хоч ці останки воїнів не розкидані нашими лісами. І що, коли опікувався зведенням цього комплексу, в мене було чимало добровільних помічників, які робили це від усього серця, а не за примусом. Тобто мені близька психологія людей, які цим займаються, комфортно з ними. Ми розуміємося на одній спільній мові. І це ж стосується того, коли зустрічаємося з іноземними гостями. Ось тут і відбувається духовна інтеграція, в основі якої – наша спільна історична пам'ять.

Під час освячення Меморіального комплексу

А чого варті очі дітей, які я бачу на наших виставках! Обличчя дорослих, які також на все дивляться з подивом. І ті прогалини, які є, – вони з вдячністю заповнюються для себе, дізнаються про щось нове. Я ще раз кажу, що нам є чим пишатися і що зберігати. Ми маємо ратні приклади мужності та героїзму українців у багатьох війнах. Наша армія в 1945 році розбила фашистів, які переважали за технічним озброєнням, кількістю танків, літаків. Адже на потенціал гітлерівської Німеччини працювала фактично вся Європа. І якщо ми перемогли – виявився той дух, який передався солдатам з покоління в покоління, від тих, хто воював за православ'я. Так було накопичено колосальний генетичний досвід.

Пісні війни виконує Ольга Богомолець з доньками

...Виставка, присвячена Кримській війні 1853–1856 років – далеко не перша з колекції родини Шереметьєвих, а таке відчуття, ніби це дебют – стільки приготувань, відкриттів, ексклюзивів. Мій співрозмовник пояснив це величезним бажанням робити кожну наступну експозицію ще кращою. Бо це дає імпульс до продовження, додає впевненості та відчуття того, що ти на вірному шляху. Він не хотів би, щоб подібні виставки ставали полем політичних та історичних спекуляцій. Даючи фактаж, її автори на конкретних прикладах розповідають про події, які відбувалися на території нашої Батьківщини. І це, на їхню думку, – головне. Епіцентр Кримської війни – Севастополь, це – Україна зі славною військовою сторінкою історії цього міста. Організатори виставки не притягують якісь факти за вуха, як це роблять любителі маніпулювати чиеюсь свідомістю, пишаючись нашим історичним минулим, вони віддають данину пам'яті всім сторонам міжнародного військового конфлікту заради взаємопорозуміння та спільного майбутнього.

Володимир СЕМЕНОВ

На порозі великих відкриттів

Віталій ЙОХНА,
Надзвичайний і Повноважний Посол України
в Королівстві Марокко

«З.С.»: На якому етапі знаходиться процес створення міжурядової українсько-марокканської комісії з питань співробітництва, яка має опікуватися питаннями економічної, гуманітарної та освітньої співпраці?

– Угоду про створення міжурядової українсько-марокканської комісії з питань торговельно-економічного, науково-технічного та культурного співробітництва підписано 13 липня 2007 р. під час першого в історії двосторонніх відносин офіційного візиту в Україну Міністра закордонних справ і співробітництва Марокко Мохаммеда Бенаїсси. Планується, що перше засідання згаданої комісії відбудеться у другому півріччі 2008 р. у Рабаті. На даному етапі сторонами проводиться робота з уточнення конкретних термінів проведення засі-

дання, персонального складу делегацій, узгодження переліку питань для обговорення тощо. Завершується підготовка до підписання низки проектів двосторонніх угод, зокрема щодо авіаційного сполучення, морського торговельного судноплавства, партнерства в галузі морегосподарської діяльності, співробітництва в галузі водного господарства, культурного співробітництва, науково-технічного співробітництва та ін. Очевидно, важливу роль у підготовці до засідання Комісії також відіграє черговий раунд політичних консультацій між зовнішньополітичними відомствами двох країн, який цього року має відбутися в Києві.

«З.С.»: Близько тисячі марокканських студентів отримують вищу освіту в Україні. Зі свого боку марокканська сторона запро-

Батько нинішнього короля Марокко Мухаммеда VI – Хасан II порівнював свою країну із деревом, коріння якого вросли в африканський ґрунт, але листя дихає європейським повітрям. Культурні традиції численних етносів і народів, які впродовж трьох тисячоліть освоювали ці території, розпечені гарячим марокканським сонцем, просякнуті атлантичним і середземноморським повітрям, остуджені сніжними вершинами Атласу, подарували світові дивовижні приклади сусідства і поєднання, здавалося б, непоміжуваних речей.

Центральні квартали Касабланки, забудовані за часів французького протекторату, – це музей просто неба з зібранням унікальної колекції зразків архітектурних стилів ар-нуво і ар-деко, що запрошує відвідати першу половину XX століття. Медіна у Фесі, найстаріше з царствених міст Марокко, перенесла в IX століття, щоправда, разом із небезпекою, на яку й тоді, і нині наражаються гості, – заблукати у хитромудрому лабіринті з 9400 вузьких вуличок, де, не зазнавши змін, уже друге тисячоліття височать кількаповерхові кам'яні будинки.

Поки що масово насолодитися марокканською «машиною часу» українцям заважає відсутність прямого авіасполучення. Про перспективи українсько-марокканських відносин – в інтерв'ю «З.С.» з Надзвичайним і Повноважним Послом України в Королівстві Марокко Віталієм Йохною.

сила на навчання українську молодь, передусім арабів, і запропонувала навіть 10 стипендій. Чи виявилися бажаючі скористатися такою нагодою? Якою

є процедура визнання українських дипломів про вищу освіту в Марокко і марокканських в Україні?

– Україна традиційно є одним із популярних нап-

Moroccan citrus and other fruits, fish and seafood, which are plentiful in all European countries, could also bring culinary pleasure to Ukrainian consumers. However, third-party businessmen are apparently better informed about the import-export potential than are their Ukrainian and Moroccan counterparts. This is substantiated by discrepancies in statistics in bilateral trade (US\$180 million according to the State Statistics Committee of Ukraine and US\$233 million according to the Moroccan Trade Office), which indicates a significant amount of transshipments through other countries. In the first months of 2008, Morocco was Ukraine's third largest trading partner in Africa, which resulted in new opportunities for cooperation between Ukraine and the League of Arab States and the Arab Maghreb Union. Ambassador Vitaliy Yokhna, Ukraine's chief emissary to the Kingdom of Morocco, discusses these and other points in an interview with the editors.

рямків для марокканських кандидатів на отримання вищої освіти за кордоном, не в останню чергу завдяки сприятливому співвідношенню вартості та якості навчання. Однак до цього часу процес набору марокканських студентів в українські ВНЗ відбувається в приватному порядку, поза рамками будь-яких двосторонніх домовленостей. Розгляд сторонами проектів угод про співробітництво у сфері освіти та про взаємне визнання дипломів суттєво затягнувся в часі, як вбачається, передусім у зв'язку з тією обставиною, що в Марокко існують серйозні проблеми з працевлаштування спеціалістів з вищою освітою з багатьох спеціальностей. За таких умов процедури визнання іноземних дипломів про вищу освіту відбуваються відповідно до чинного національного законодавства кожної з країн.

Наскільки нам відомо в Марокко загалом не виникає проблем з визнанням дипломів українських ВНЗ, за винятком фармацевтичної галузі, де для отримання рішення про визнання диплома зацікавленим особам

пропонують пройти тривале стажування та спеціальне тестування. Починаючи з 2006 року, Міністерством освіти та науки України в односторонньому порядку виділяється невелика кількість державних стипендій для навчання марокканських студентів за природничими, економічними та гуманітарними спеціальностями (4 стипендії у 2006 р., 6 стипендій у 2007 р.) Що ж до стипендій, виділених марокканською стороною, то вбачається, що українські студенти можуть звертатися з відповідними запитами до Посольства Марокко в Україні. Наразі ми не володіємо інформацією щодо навчання в Марокко студентів з України, принаймні на кон-

сульському обліку в Посольстві громадян цієї категорії не зареєстровано.

«З.С.»: **Минулого року Україна і Марокко підписали угоду щодо співробітництва у галузі туризму. Як це вплинуло на обопільні туристичні потоки? Чи вдалося українським дипломатам досягти спрощення візового режиму?**

– Нині відбуваються внутрішньодержавні ратифікаційні процедури і, на наш погляд, поки що зарано підводити конкретні підсумки впливу угоди на обопільні туристичні потоки. Однак, за інформацією наших колег з Посольства Марокко в Україні, марокканський напрям викликає дедалі більшу зацікавленість з

боку українських туристів і кількість виданих ними туристичних віз минулого року помітно збільшилася, хоча поки що не перевищує півтори тисячі. Крім того, слід зазначити, що на початку року в Марокко на запрошення місцевого Національного туристичного офісу вже побувала велика делегація представників українських туроператорів і ЗМІ, котрі таким чином отримали змогу безпосередньо познайомитися з основними туристичними перлинами Марокко.

Водночас про суттєвий потік в Україну марокканських туристів поки що го-

ворити не доводиться (минулого року було видано близько півсотні туристичних віз), зокрема з огляду на те, що Марокко віднесено до так званого «загального» списку країн, відносно громадян яких передбачається виконання у повному обсязі всіх передбачених чинним законодавством візових процедур. Однак сторони проводять роботу, спрямовану на поступове спрощення режиму взаємних поїздок. Так, повністю готовий до підписання проект двосторонньої угоди про скасування візового режиму для власників дипломатичних та службових паспортів. Укладення цієї угоди, як ми сподіваємося, відбудеться вже найближчим часом та у подальшому сприятиме позитивному розгляду марокканською стороною питання про звільнення українських туристів від необхідності оформлення віз.

«З.С.»: Україна і Марокко підписали угоду про уникнення подвійного оподаткування. Чи позначилося це на активізації бізнес-відносин між нашими країнами?

— Очевидно, так само зарано нині підводити якісь підсумки і щодо впливу на двостороннє торговельно-економічне співробітництво від підписання Угоди про уникнення подвійного оподаткування. Водночас, на наш погляд, не є випадковим у цьому контексті

той факт, що саме минулого року Держкомстат України вперше в історії зафіксував відносини двосторонніх відносин зафіксував відмінні від нульових показники взаємної торгівлі послугами (експорт послуг з України – 2,4 млн. дол. США, імпорту послуг з Марокко – 0,8 млн. дол. США). Принаймні після підписання цієї угоди, з урахуванням укладеної раніше угоди про взаємний захист інвестицій та торговельної угоди, ми можемо говорити про створення необхідних передумов для налагодження прямих контактів між суб'єктами економічної діяльності двох країн. У зв'язку з цим великі надії покладаються на проведення одночасно з засіданням згаданої міжурядової Комісії бізнес-форуму представників ділових кіл України та Марокко.

«З.С.»: У структурі експорту України до Марокко переважає пшениця, продукція металургійної та хімічної промисловості, в загальному обсязі майже 180 млн. дол. США. В структурі імпорту – продукти харчування, рослинництва і тваринництва в загальному обсязі менш як 2,5 млн. дол. США, що й пояснює позитивне сальдо торговельних операцій України з Марокко. Яка подальша тенденція розвитку наших торговельних відносин та їхні перспективи?

— Судячи з динаміки торговельних операцій за попередні роки, значне позитивне сальдо на користь України зберігатиметься й надалі. На наш погляд, це має певний негативний вплив на двосторонню торгівлю, оскільки зрозуміло, що марокканська сторона за таких умов не надто зацікавлена в подальшому розширенні асортименту та збільшенні обсягів імпорту українських товарів. Очевидно, для цього були б кращі умови, якби марокканський експорт в Україну набрав більш суттє-

вої ваги. Здавалося б, марокканським виробникам є що запропонувати на українському ринку: це й фосфати та вироблена з них хімічна продукція, риба та морепродукти, цитрусові та ранні овочі тощо.

Не останню роль в ситуації, що склалася, на нашу думку, відіграє погана поінформованість суб'єктів економічної діяльності про взаємні можливості та потреби сторін. Свідченням цьому є розбіжності в даних статистичних відомств щодо двосторонньої торгівлі (180 млн. дол. США за версією Держкомстату України, 233 млн. дол. США за версією Обмінного офісу Марокко) – це свідчить про існування значних обсягів реекспорту товарів через треті країни, бізнесмени з яких, вочевидь, краще поінформовані про експортно-імпортні можливості як України, так і Марокко.

Сьогодні посольство докладає необхідних зусиль для виправлення цієї ситуації. Хочеться думати, що значне збільшення українського (195%) та марокканського (274%) експорту за перші два місяці 2008 року та вихід Марокко таким чином на позицію третього торговельного партнера України на Африканському континенті відображає стійку тенденцію розвитку двосторонньої торгівлі.

«З.С.»: Королівство Марокко має попит на продукцію важкого машинобудування, літакобудування, ВПК і високотехнічних галузей України, однак зазначені види продукції ще не знайшли свого місця в структурі українського експорту до Марокко, на відміну від експортної спрямованості країн Євро-союзу. Водночас, означена група українських товарів може скласти помітну конкуренцію подібним товарам з ЄС за умов диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків Марокко.

– На нашу думку, існують цілком реальні передумови не тільки для подальшого збільшення обсягів двосторонньої торгівлі товарами, так би мовити, звичного асортименту (за підсумками 2007 р. Марокко стало п'ятим за значенням торговельним партнером України в Африці), а й для налагодження взаємовигідного співробітництва між двома країнами в інших сферах, зокрема машинобудування, авіа- та суднобудування, житлового та промислового будівництва, розвитку та модернізації транспортних інфраструктур, рибальства та переробки морепродуктів, сільського господарства, меліорації, переробки сільгосппродукції, у більш віддаленій перспективі – ядерної енергетики та космічних досліджень.

Однак, українським підприємствам в нинішніх умовах поки що важко змагатися з конкурентами з країн ЄС, передусім з Франції та Іспанії, які традиційно й небезпідставно вважають марокканський ринок своєю вотчиною. Та й умови для такої конкуренції виглядають аж надто нерівними. Як приклад візьмемо укладені з Францією наприкінці минулого року домовленості щодо будівництва в Марокко мережі швидкісних залізниць: при загальній вартості проекту близько 2,8 млрд. дол. США половина цієї суми буде надана Францією у вигляді пільгових та безповоротних кредитів. Схожі схеми фінансування запропоновані американською корпорацією «Мартін Локхід» у рамках підписаного з Марокко на початку цього року контракту щодо закупівлі партії модернізованих винищувачів F-16.

Навряд чи українські підприємства в змозі запропонувати своїм потенційним марокканським клієнтам щось подібне. З марокканського ж боку теж поки що не спостерігається особли-

вого прагнення диверсифікувати свої зовнішньоекономічні зв'язки, окрім хіба що енергетичної галузі, де питання зменшення залежності від зовнішніх поставок нафти та газу стоїть дуже гостро. На наш погляд, найреальнішим шляхом просування українських виробників на марокканський ринок на цьому етапі могло б стати створення спільних підприємств із марокканськими партнерами, зокрема, з метою участі у різноманітних міжнародних тендерах, які періодично оголошуються в Марокко.

«З.С.»: Чи можна розглядати Марокко як ворота в Африку для України? Яка роль королівства в діяльності Ліги Арабських Держав? Чим для цієї міжнародної організації може бути цікавою Україна?

– Безумовно так, Марокко має розглядатися як зручна платформа для транзиту українських товарів та в цілому просування українських економічних інтересів у напрямку третіх країн, зокрема на Африканському континенті. Цьому сприяє зручне географічне положення цієї країни, її участь в цілій системі угод про вільну торгівлю (з США, ЄС, Туреччиною, низкою арабських країн), політика розвитку та модернізації транспортних інфраструктур, яка активно проводиться в останні роки. Так само корисним для України є те, що Королівство Марокко – це справді авторитетний та впливовий учасник цілої низки світових та регіональних міжнародних організацій, у рамках яких за певних обставин Україна може розраховувати на підтримку з його боку. І такого позитивного досвіду взаємної підтримки, зокрема під час виборів до керівних органів різних міжнародних організацій, у нас за останні роки накопичено чимало.

Що ж конкретно Ліги

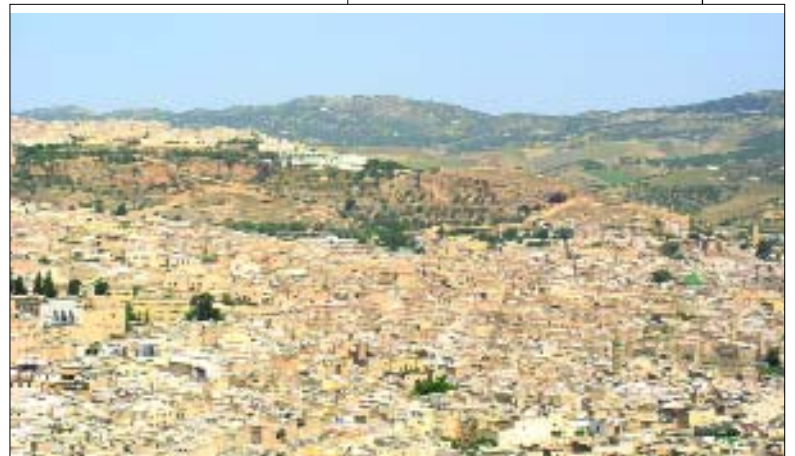
Арабських Держав: беручи до уваги досить гострі суперечності між Сирією, з одного боку, та Саудівською Аравією й Єгиптом, з іншого боку, які були особливо помітними під час нещодавнього саміту ЛАД в Дамаску, зокрема щодо шляхів врегулювання ліванської кризи, то Королівство Марокко, на наш погляд, у даному випадку справило консолідуючий вплив, активно та послідовно виступаючи за безумовне дотримання принципів загальноарабської єдності. Україна ж, як вбачається, може бути цікавою для ЛАД передусім як посередник у близькосхідному мирному процесі завдяки її виваженій та неупередженій позиції в питанні врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту, а також з точки зору можливої участі українських військових у миротворчих операціях в «гарячих точках» на карті арабського світу (Судан, Ліван, Сомалі, Ірак).

Значний інтерес для України в майбутньому може представляти інша регіональна організація – Союз Арабського Магрибу (САМ), членами якої є п'ять північноафриканських арабських країн: Марокко, Алжир, Туніс, Лівія, Мавританія, а штаб-квартира знаходиться в марокканській столиці Рабаті. Однак на цьому етапі розгортання її діяльності, на жаль, заблоковано через неврегульованість конфлік-

ту навколо Західної Сахари, що, у свою чергу, призводить до досить серйозних протиріч між Марокко та сусіднім Алжиром. Ця сама проблема поруч із близькосхідним конфліктом ризикує стати каменем спотикання для іншого, ще більш амбітного проекту, ініційованого Францією, – Союзу для Середземномор'я (СдС), у рамках якого Марокко, природно, сподівається відігравати одну з провідних ролей.

**Підготувала
Ольга ТАУКАЧ**

Україна у дзеркалі британського парламенту

Україна стала головною темою на слуханнях, які відбулися останнього дня квітня у британському парламенті. Проходили вони в історичній залі – Вестмінстер Холлі, побудованому ще 1097 року.

Відкрив слухання Ричард Спринг – член Консервативної партії, голова Британсько-Українського товариства. Він зазначив, що двосторонні відносини між обома країнами нині є найкращими за всі часи. Значну роль у цьому відіграла саме діяльність парламентаріїв, а саме – їхня проукраїнська активність у рамках Міжпартійної парламентської групи (голова – Дж.Гроган), визначена чітка позиція щодо України лідера парламентської опозиції Д.Камерона, зустрічі леді М.Тетчер із Ю.Тимошенко тощо.

Визнаючи належну геополітичну роль України в Європі, Великобританія стала ключовою західною країною, яка сприяє Україні в досягненні нею бажаного успіху від впровадження політичних та економічних реформ у суспільстві. Офіційний Лондон також цілком підтримує устремління Києва стати повноправним членом Євросоюзу. Адже Україна справляє позитивний політичний та економічний вплив у регіоні, отже, її модель розвитку могла б навіть стати яскравим зразком для сусідів.

Після помаранчевої революції багато хто думав, що країна стала на рівний шлях розвитку. Та нові виклики з'явили-

Зовнішній вигляд британського парламенту

ся досить швидко – консолідація суспільства, удосконалення законодавчого процесу тощо. Оглядаючись на пройдене, сьогодні можна сказати, що в Україні все-таки встановилася функціонуюча демократія. І для підтримки існуючого стану британський уряд через Westminster Foundation for Democracy виділив 600 млн. фунтів для здійснення парламентських програм в Україні. Оскільки як нова демократія Україна та її парламент потребують нових знань і досвіду.

Ричард Спринг відзначив також динамічний економічний розвиток України (набагато вищий, ніж

у багатьох країнах регіону) попри зростання інфляції, цін на енергоносії та політичні негаразди. Тому не дивно, що численні британські компанії працюють сьогодні на українському ринку, а Великобританія – четвертий найбільший зовнішній інвестор в Україну.

Зупинившись на питанні приєднання до НАТО, Ричард Спринг відзначив Україну як важливого партнера блоку та країну, яка може зробити свій внесок і стати гарантом стабільності та миру в регіоні.

Одним із головних моментів виступу парламентарія стала готовність підтримати Україну та визнати Голодомор 1930-х років (під час якого знищено мільйони людей), інспірований Сталіним.

Член парламенту Брюс Джордж вказав у своєму виступі на великий прогрес виборчої системи України. (Б.Джордж був головою місії спостерігачів від Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) на кількох українських виборах.)

Звичайно, зазначив він, самі українці мають обирати свій шлях: зміцнювати співробітництво із заходом (політичне та економічне), залишатися нейтральною країною чи налагоджувати міцніші відносини з Росією.

Упродовж своєї історії Україна (бажаючи того, чи ні) тісно пов'язана зі своїм могутнім східним сусідом. І з розпадом Радянського Союзу Україна отримала шанс стати незалежною державою. Однак не надто незалежною, оскільки це не влаштовує Росію. Кремлівська влада так і не сприймає ідею незалежності України. Будь-які намагання вийти з-під впливу Кремля не викликає у неї ентузіазму. У схожій ситуації – Грузія та Молдова, де останнім часом тиск з боку Росії викликає справжнє занепокоєння у британських пар-

Президент України Віктор Ющенко під час зустрічі з депутатами парламенту Великобританії

Президент України Віктор Ющенко в рамках робочого візиту до Великобританії 15 травня цього року взяв участь у відкритті виставки "Страчені голодом: невідомий геноцид українського народу", присвяченої 75-м роковинам Голодомору 1932–1933 років

ламентаріїв. На їхню думку, Україна також потерпає від російського втручання.

– Мені також добре відомо про неймовірний тиск під час президентських виборів 2004 р., – зазначив член парламенту Брюс Джордж, – постійні погрози припинити поставки газу, і найгірше – недавня заява президента Путіна про можливість використання ядерної атаки проти України в разі її приєднання до НАТО.

І все-таки я вважаю, що демократія в Україні зміцнюється. Чи стане Україна членом НАТО й коли? Хотілося б почути з цього приводу думку уряду, Її Величності, оскільки ми достатньо обізнані з позицією Франції, Німеччини та США. Рішення (в Бухаресті. – Авт.) стало ніби півсклянки води – склянка хоча й наполовину повна, однак наполовину й порожня. Тобто скільки ж ще Україні та Грузії доведеться чекати, щоб приєднатися до натовського ПДЧ? Адже грузинський народ, наприклад, абсолютно чітко проголосував за приєднання до НАТО. (В Україні немає поки що такої однотайності.) І навіть якщо їй не запропонують приєднатися до ПДЧ у силу різних причин, вони все-таки матимуть із НАТО багато спільного.

Щодо зближення України з Європейським Союзом існує багато документів (і я їх бачив), де в принципі це питання може мати позитивне вирішення.

Хочу вказати також на помітне поліпшення виборчої системи в Україні, що я мав нагоду спостерігати в 90-ті роки, очолюючи групу міжнародних спостерігачів.

Пригадую, як у 2004 р. я тричі очолював групу спостерігачів і вимушений був у своїх висновках після першого туру голосування констатувати, що „вибори не відповідали міжнародним стандартам”. Ми звернулися до української влади перед другим туром голосування з порадою змінити ситуацію на краще. Та нас не почули... Однак ситуація повністю змінилася на краще після засідання Верховного суду перед третім туром голосування – преса стала не заангажованою, змінилася сама філософія у ставленні до голосування. Я свідомий того, що неможливо за пару тижнів викоренити корупцію, і все-таки вибори були визнані дуже наближеними до міжнародних стандартів.

І я абсолютно переконаний у тому, що народ України зможе зробити Україну зразковою не лише у своєму регіоні, а й далеко за його межами, – підкреслив на завершення Брюс Джордж.

Досить обізнаним в українських справах виявився представник Ліберально-демократичної партії Саймон Х'юз. Він підкреслив, що увагу британської громадськості до України привернули демократичні процеси, які відбуваються в цьому регіоні. Ніхто з нас не знає, як створити ідеальну демократію, але Україна показала нам, якого прогресу можна досягти в цьому напрямі.

Ми не повинні забувати, якою важливою європейською країною є Україна. Не лише тому, що вона – друга за величиною в Європі. (Разом із Німеччиною, Францією, Італією, Великобританією та Росією (євразійською) Україна могла б входити до т.зв. „великої ліги”).

Буде погано, якщо ми не звернемо увагу на її потенціал і значення. Її агропотенціал може стати дуже важливим для всієї Європи. Україна також займає стратегічне становище в транспортуванні енергоносіїв до Європи.

Україна також важлива для нас своїм підприємницьким духом. Мене приємно, сказав Саймон Х'юз, вражає бажання українців працювати тут, у Британії, на пивоварнях, будівництві, у цукровій промисловості. Приємно також, що багато їде до України наших бізнесменів.

Звичайно, українському уряду вирішувати, коли і в який спосіб вона приєднається до Євросоюзу, але сподіваюся, що в не такій тривалій перспективі Україна як незалежна країна займе належне їй місце серед незалежних країн Євро-

пейського Союзу, і це стане визнанням її феноменального внеску в об'єднання Європи як єдиного цілого.

Голова Всепартійної групи зв'язків з Україною Джон Гроган проаналізував українсько-британські відносини в галузі законодавства, запровадження прозорих правил для іноземних інвесторів, питань гуманітарного розвитку.

Ведучи мову про вдосконалення юридичної

Історична зала – Вестмінстер Холл, де проходили слухання англійського парламенту, присвячені Україні

системи, парламентарій наголосив на важливості прийняття Закону про опозицію, що свідчило про запровадження нової політичної культури в Україні та ставило б її (Україну) на вищий щабель демократизації. А запровадження реального верховенства права приваблює сюди набагато більше іноземних інвесторів, від чого економіка тільки виграла б. Він також зазначив важливість нещодавньої домовленості між прем'єр-міністрами України та Росії щодо укладання довгострокової угоди на постачання російського газу до України та через неї до Європи.

А кажучи про амбіції України стати членом Європейського Союзу, п. Гроган сказав: „З такою багатою історією Україна давно стала європейською нацією, яка здобула власне місце в історії континенту. І я переконаний, що невдовзі Україна обов'язково займе належне їй місце в Європейському Союзі.”

Оскільки Дж.Гроган дуже любить футбол і грає в нього, то, звичайно, він не міг обійти теми проведення Євро-2012

**Президент
Міжнародної асоціації
"Бізнес і парламент",
депутат Палати громад
парламенту
Великобританії
Брюс Джордж під час
перебування в Україні
в липні 2007 року**

в Україні. „Проведення чемпіонату – це не просто важлива спортивна подія. На кону – репутація України як солідної європейської держави. А це набагато важливіше, ніж інвестиції. Отже, ця країна просто зобов'язана підтвердити свою солідність і надійність, проте заспокоюватися ще рано”.

Особливо емоційним був виступ Стівена Паунда, який вказав на не лише важливе місце України в європейській економіці та розподілі праці. „Коли я вперше відвідав Україну, то досить швидко відчув надзвичайно сильну енергетику українців, їхню гордість за свою країну... В Україні я вбачаю націю, яка визначила своє місце у сучасному

світі та впевнено йде до своєї мети”.

„І коли ми ведемо мову про підтримку вступу України до Європейського Союзу, продовжував С.Паунд, – то це не має вважатися якоюсь благоїдною акцією. Ні. Ми усвідомлюємо, що виникла нова економічна реальність в Європі. Сучасна Україна – це держава з величезним потенціалом у промисловості, ядерних технологіях, сільському господарстві. А в деяких галузях ми могли б навіть повчитися у неї. І те, що Великобританія постійно і надійно підтримує Україну в її прагненні долучитися до євроатлантичних структур, робиться для блага українського і британського народів. Тож будьмо разом із цією гордою нацією в її найкращий день, коли він настане!” – пафосно закінчив свій виступ парламентарій.

У виступі речника з міжнародних питань Ліберально-демократичної партії Джо Суінсон прозвучала важливість роботи неурядових організацій в Україні для зміцнення демократичних цінностей у суспільстві і, зокрема, зростання ролі жінок в управлінні державними процесами.

Марк Франсуа, тіньовий міністр з питань Європи, визнав, що Великобританія – найбільший прибічник України в Європейському Союзі:

– Ми твердо стоїмо на боці тих, хто стверджує, що українці – це європейці, а не просто сусіди Європи. Тому Україна має повне право сподіватися на приєднання до всіх європейських структур – НАТО чи Євросоюзу. Україна, щоб приєднатися до цього важливого клубу, має зміцнити демократичні інституції, забезпечити стабільний економічний розвиток і верховенство права.

М.Франсуа також емоційно підтвердив, що Голодомор 1930-х років в Україні став одним із злочинів комуністичного режиму, можливо, навіть, найбільшим серед злочинів комуністичних режимів у Європі. Його можна порівняти лише зі знищенням людей за часів Мао та Пол Пота. Бо і нацисти, і комуністи зробили так, що ХХ століття стало найтрагічнішим для українців. І своїми стражданнями та спротивом вони домоглися кращого життя.

Досить обнадієливо прозвучав виступ Джима Мерфі, Міністра у справах Європи. Він відзначив зростання розуміння у Великобританії геополітичної та економічної ролі України, а також повідомив, що за період з 1991 р. Британія надала допомогу цій східноєвропейській державі на понад 100 млн. фунтів стерлінгів. Сфери цієї допомоги різні – від

реформування зміни радянської політичної та економічної системи і аж до вироблення стандартів для приєднання до Євросоюзу.

Ми продовжуватимемо підтримувати політичні та економічні реформи в Україні в межах програми „Возз'єднання Європи” та через двосторонні фонди. І на це в 2008–2009 рр. виділяється 900 млн. фунтів. Наскільки Україна важлива для Британії свідчить також той факт, що в допомозі Єврокомісії для цієї східноєвропейської країни частка Великобританії становить 17%. І наш стратегічний інтерес полягає в тому, щоб Україна все-таки свого часу стала повноправним членом Європейського Союзу, якщо вона відповідатиме критеріям для членства. А політика добросусідства з Європейським Союзом, хоч би якою важливою вона була б, все-таки не замінює саме членство в ньому.

Що ж до відносин Україна–НАТО, то п. Мерфі висловився дуже чітко і однозначно: „На недавньому саміті країни цієї організації підтвердили бажання мати у своїх лавах Україну. Жодна третя країна не може втратити її право стати членом НАТО, і ми зобов'язані допомогти їй досягти цієї мети якомога швидше.

Україна є стратегічним партнером Великобританії в світі, й ми налаштовані зробити наші робочі відносини ще міцнішими, і досягти врешті-решт членства України в НАТО та

**Прем'єр-міністр Великобританії (1979–1990 рр.)
Маргарет Тетчер, праворуч, під час зустрічі в Лондоні
20 вересня 2007 р. дарує лідеру БЮТ Юлії Тимошенко свою
книжку спогадів „Мої роки на Даунінг-стріт” із пам'ятним
написом: „Юлії, яка боролася за свободу своєї країни
так пристрасно й віддано”**

Європейському Союзі”, – однозначно заявив Міністр у справах Європи Уряду Її Величності.

На парламентські слухання були запрошені депутати Верховної Ради України – Ю.Полунєв (БЮТ) та В.Лук'янов (Партія регіонів), присутніми були також Надзвичайний та Повноважний Посол України у Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії І.Харченко, працівники посольства, представники політологічних центрів і бізнесових структур Великобританії.

Ариадна ВОЙТКО

Belarus—To the Future, with or without Russia

David R. Marples is University Professor, Department of History and Classics, University of Alberta, Canada

Conflicting reports abound on the relationship between Belarus and its giant neighbor, Russia. Theoretically they have formed a Union State; they are partners with common interests as manifested by two Russian military bases on Belarusian territory. As Russia has run into difficulties in its relations with the United States and Britain, and as NATO has continued to expand to the border with Belarus, it could be argued that the military and security partnership between the two former Soviet states is as close as ever. Russia has provided loans for the cash-strapped Belarusian economy; it has also supported Belarusian President Alyaksandr Lukashenka in his campaign to get reelected in 2006 and to avoid the sort of colored revolution that unhinged Russia's supporters in Ukraine, particularly then Prime Minister Viktor Yanukovich.

However, there are also signs of significant tension between the two neighbors and some concern as to Russia's intentions for the future. Does it wish to swallow up Belarus by taking over its main enterprises and increasing its dependence on Russian oil and gas? Why are so many Russian businessmen purchasing property in Belarus? Why have relations between the two leaders—Vladimir Putin and Lukashenka—deteriorated so markedly, particularly at a time that Belarus and the United States are involved in a serious diplomatic dispute? All these questions suggest that a new analysis of the “fraternal relationship” might be in order and that all is not running smoothly between Minsk and Moscow.

From Friendship to Suspicion

One can start at the top, namely, with President Lukashenka. He has been in power for almost 14 years, mainly by rewriting the 1994 Constitution to empower the office of the president, carefully manipulating elections and referendums, arresting or persecuting real and alleged enemies, and exercising almost complete control over the media. His early years were notable for his close partnership with Russia, his assault on Belarus's language and culture, and his ostensible ambitions for a role in a Union State that stretched from the Polish border to the Pacific Ocean. Opposition concerns, such as

Девід Марплз – відомий канадський вчений українського походження – продовжує ділитися з читачами „З.С.” своїми міркуваннями щодо процесів, які відбуваються на пострадянському просторі. Професор історії університету Альберти м. Едмонтон (Канада) у своїй статті „Білорусь – майбутнє з Росією чи без” аналізує сьогоdnішній стан справ у білорусько-російських відносинах. Ця публікація присвячена причинам і наслідкам нещодавнього погіршення взаємин між Білоруссю і Російською Федерацією, якими їх побачив канадський дослідник.

the continuing refusal to address the Stalinist past, growing anxieties over the impact of Chernobyl, and especially the fate of the native language were dismissed as misguided attempts to move Belarus down a pro-Western path.

After 2002, Lukashenka's policies ceased to make much sense. Independence, whether or not it was embraced in 1991, had begun to make sense. People lived their lives in an entity called Belarus. They no longer wished to restore the Soviet Union, a subject of nostalgic pontifications by Lukashenka for many ye-

ars. Moreover, Putin was no longer interested in supporting a state based on equal partnership. The Russians were concerned that this union meant that Russia would continue to subsidize Belarus with cheap exports, which Minsk could then resell if it wished. Moreover, the notion of equality was a figment of Lukashenka's imagination. After ensuring that Lukashenka survived the protests that followed the 2006 presidential elections (officially he received 83 percent of the vote), Russia began to make economic demands through Gazprom for more realistic gas prices, while its non-government sector did the same for oil exports to Belarus.

Lukashenka's Policy Shifts

Lukashenka responded in two ways. First, he protested that Russia had betrayed the principles of the Union State. Second, he began to embrace Belarus as an independent and sovereign state. A new official slogan, "For an independent Belarus", did not mean that he suddenly accepted the principles of the nationalist opposition, but that the state of Belarus was a factor of international life and a guarantor against Russian incursions. A new conception of Belarus emerged, contrasting with the nationalist one of a state that had its origins in the Grand Duchy of Lithuania, a long and distinct history, and a native language and culture. Instead, this new conception could, in the simplest terms, embrace the Soviet legacy, wartime suffering and losses, and create a national history based on the twentieth-century experiences of many of its people. To some extent it could acknowledge nationalist commemorations such as the 1918 independent state as a forerunner and precursor of the Soviet republic formed subsequently.

This subtle redirection of official policy has been implemented at a time that the president and his close advisors are international pariahs, banned from travel to European Union capitals and the United States. Lukashenka has always portrayed the United States—sometimes in the guise of NATO—as the main enemy and aggressor in the world. Thus, he now seeks to reach accommodation with the EU and to create, as much as possible, differences between Washington and Brussels. Such maneuvers involve contradictory steps: attacking the EU for extending the travel ban on Belarusian officials while agreeing to open an EU Commission office in Minsk; agreeing on 12 steps to democratize the country while persecuting political prisoners. Concomitantly, the government has

embarked on a diplomatic row with the United States, resulting in the return home of respective ambassadors and the reduction of the U.S. delegation in Minsk from 35 to 17 and, ultimately just seven staff. Americans are accused of espionage and featured attending opposition demonstrations on Belarusian television.

A Sinking Ship?

As a means to maintain power, Lukashenka's revised policies might work in the short term. Under his government the standard of living (albeit based on Russian aid) has been maintained, he is personally popular among the older generation, and he has opted to build a state from his limited and distorted conception of what Belarus actually means to his electorate. He can exploit sympathies within the EU to maintain that Belarus is forging its own, dynamic and brave path in a dangerous world. Yet the country is cash-strapped, its main companies either are falling into Russian hands or—as in the case of Belnaft-takhim—have had their international assets frozen. The flag is on the mast, the captain at the galley, but the ship is slowly, discernibly, sinking.

Косовська проблема від Маркса до Буша

Історичний аспект через призму емоційної відстороненості

Максим КАМЕНЕЦЬКИЙ,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої
політики Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка

(початок – у «З.С.» № 5)

Заради наближення до об'єктивності поставимо собі кілька запитань: «Що ми знаємо про Косово та албанців? Що це за народ, половина якого має власну державу Албанія, а решта поділена державними кордонами між ще чотирма державами регіону? Наскільки знання історії може допомогти вийти з сучасної політичної ситуації?»

За даними перепису населення 1924 р. (тоді національність визначалася за мовою матері), на території Югославії проживало 441740 албанців (з них 280440 – у Косово). Вони становили 2,2% населення всієї Югославії і 64% населення Косова (причому в самій Албанії тоді налічувалося лише 830 тис. жителів).

Після Першої світової війни Італія почала прово-

дити активну експансіоністську політику на Балканах. Югославію вона від часів Версальської мирної конференції сприймала досить вороже. Прагнення фашистської Італії перетворити Албанію на свій плацдарм натрапляло на протидію югославського уряду. Косово та населені албанцями території Македонії вважалися найважливішим стратегічним районом, що входить у систему забезпечення безпеки югославської держави. У рамках створення «смуги безпеки» уздовж кордону з Албанією Белград розробив програму зміни етнічного складу району за рахунок переселення туди сербів і чорногорців та заохочення албанської еміграції.

Закони про колонізацію південних районів Югославії від 24 вересня 1920 р. і 11 червня 1931 р. гарантували переселенцям надання до

According to the census of 1991 (which was boycotted by Kosovo Albanians thereby rendering it questionable), among the total population of 1,954,757 people, Kosova Albanians numbered 1,607,690 people (82.2%) and Serbs – 195,301 (10%). During the time since 1948, the number of Albanians increased 3.2 times due to their high birth and low death rates. In 1988, every third resident of Yugoslavia was born in Kosovo. Taking into account Albanians' pace of births, Serbs in Serbia could become an ethnic minority by 2020. The complexity of the current situation is based on a distorted understanding of the answer to the question of who's right in his demands – Serbs or Albanians. Maksym Kamenetsky, (Master's degree in history), a docent at the Kyiv National University of Taras Shevchenko, continues with part two of his article titled "The Problem of Kosovo from Marx to Bush."

50 га землі, безкоштовний переїзд до місця поселення, право користування суспільними лісами і пасовищами, звільнення впродовж трьох років від податків. Земельний фонд формувався за рахунок державної та церковної власності, залишених приватних маєтків і володінь албанців, які експропріювали під приводом відсутності у господарів прав на володіння землею. В результаті двох хвиль колонізації 1922–1929 і 1933–1938 рр. близько 11 тис. сербських і чорногорських сімей здобули в Косово понад 120 тис. га землі. Слов'янські поселення з'явилися там, де в 1913 р. не було жодного серба.

Частина вигнаних зі своїх земель косоварів погодила-ся виїхати до Албанії. Інші ж переселялися до Туреччи-

ни або просто йшли в гори, відроджуючи рух качаків – селян-партизан часів антиосманської боротьби.

Королівський уряд не відмовився від спроб змінити етнічний склад Косова і наприкінці 30-тих років. Теоретичне обґрунтування і практичні кроки з вирішення проблеми містилися в доповіді відомого сербського історика і громадського діяча Васи Чубріловича «Виселення арнаутів», прочитаній у Сербському культурному клубі в Белграді 7 березня 1937 р. На завершення свого виступу він привів дані статистики за 1921–1931 рр., які свідчать, за його словами, про те, що «плодючість албанської жінки завдала поразки нашій колонізаторській політиці (...) ми повинні якнайшвидше зроби-

ти з цього висновки і зробити корективи, поки є час». У червні 1938 р. після складних переговорів Белграду вдалося укласти конвенцію з турецьким урядом про переселення до Туреччини 40 тис. сімей югославських (косовських) албанців-мусульман і турок упродовж семи років (з 1939 по 1944 рр.). Не ратифікована конвенція так і залишилася на папері, а албанська проблема продовжувала викликати головний біль у югославського керівництва. На початку 1939 р. італійський міністр закордонних справ Р.Чіано, готуючись до окупації Албанії, запропонував принцу-регенту Павлу брати участь у розділі країни. Той відмовився, заявивши: «Ми маємо стільки албанців у межах нашої держави і стільки від них неприємностей, що у нас немає ані найменшого бажання збільшувати їх число».

У соціалістичній Югославії ідеї про необхідність зміни етнічного складу населення шляхом депортацій і заохочення виїзду албанців до Туреччини не були відкинуті та послідовно застосовувалися. Проте всі ці заходи не дали результатів: з 1948 р. аж до 90-х років відбувалося поступове абсолютне та відносне збільшення чисельності албанського населення в Косово за рахунок природного приросту.

Усі дослідники, які вивчають демографічні процеси в Югославії, спираються на офіційні результати перепису населення 1981 р. як на найбільш достовірні. Вони, зокрема, відзначали значну перевагу албанського населення над сербським.

За переписом населення 1991 р. (який косовські албанці бойкотували, що знижує міру достовірності), із загальної чисельності 1954747 жителів Косова албанців налічувалося 1607690 (82,2%), а сербів – 195301 (10%). Причому в цілому за період з 1948 по 1991 рр. чисельність албанців у краї зросла в 3,2 разу, головним чином за рахунок високого рівня народжуваності і зниження смертності. У 1988 р. кожен третій житель Югославії був народжений в Косово.

Статистичні дані свідчать, що тільки у період 1948–1961 рр. відбувалося відносне зниження частки албанців у загальній чисельності населення Косова. У той період уряд Туреччини погодився прийняти на постійне проживання деяку кількість мусульман-турок з Югославії, і тоді міняти національність почали не тільки албанці, а й всі ті, кого югославський соціалізм не влаштовував через ті чи інші міркування. У результаті з 259535 кандидатів на виїзд у 1953 р. тільки 181887 чо-

ловік (70,1%) в анкетах назвали турецьку мову рідною.

Бріонський пленум ЦК СКЮ 1966 р. зупинив виселення до Туреччини і констатував, що у 50-ті роки Косово справді захлюснула хвиля переслідування албанського населення. Методи роботи держбезпеки у вирішенні національного питання засудили. Розпочався процес усвідомлення албанцями своїх прав, було декларовано їхнє рівноправ'я з сербами і чорногорцями і... почався від'їзд сербів. Виїжджали замішані в зловживаннях чиновники з поліцейських органів і державного апарата, колоністи, які не зуміли прижитися, й ті, хто позбувся привілеїв. Тоді близько 40% сербських переселенців осіли в околицях Белграда. На їх місця до Косова приїжджали албанці з Македонії, Південної Сербії, Чорногорії.

У результаті, у 1971 р. статистика зафіксувала подвійне (порівняно з 1948 р.) зростання албанського населення і найбільшу, порівняно з попередніми періодами, чисельність сербського і чорногорського населення (228261 і 31555 чол. відповідно). Тому, попри те, що в подальші два десятиліття економічна еміграція косоварів (головним чином у ФРН) перевищувала слов'янську, відсоткове співвідношення змінювалося на користь перших. За той самий час офіційна югославська статистика зафіксувала зменшення чисельності сербів на 33 тис. У цілому ж у всій Югославії скорочення частки сербів у всіх республіках (окрім Словенії) стало особливо помітним з 1961 р.

За останньою конституцією СФРЮ 1974 р. Косово було одним із двох автономних країв в складі Сербії з територією 10 тис. кв. км і населенням 1,5–2 млн. чол. Тут найвища у Європі народжуваність, албанські сім'ї нараховують в середньому по 7 осіб, понад 50%

населення молодші за 20 років. Одночасно це найбільш територія всієї колишньої Югославії з найнижчим рівнем економічного розвитку. Албанське населення Косова становить сьогодні понад 25% населення Сербії. Враховуючи наявний серед албанців коефіцієнт народжуваності, на 2020 р. серби в Сербії стануть етнічною меншиною.

Завжди гострий національний конфлікт між сербами та хорватами в єдиній державі поступився місцем набагато гострішому конфлікту між югославською федерацією та албанським сепаратизмом на початку 1981 р. Головним політичним гаслом під час демонстрацій, що розпочалися 1981 р. тоді в столиці, соціалістичного автономного краю Косова м.Приштина, було – «Косово – республіка». Після цього органами держбезпеки СФРЮ у Приштині та інших містах Косова були розкриті нелегальні організації студентів і молоді на кшталт «Марксистсько-ленінська партія албанців в Югославії». За спиною таких організацій стояв політичний тоталітаризм сталінського типу в особі керівництва тодішньої Албанії. І на початку подій в Косово, і пізніше, албанська опозиція виступала за створення етнічно чистого краю з метою пізнішого проголошення республіки в складі югославської федерації. У перспективі, користуючись формальним правом на самовизначення аж до відокремлення (яке існувало в конституції СФРЮ), республіка могла відокремитися від Югославії.

Антидержавні виступи албанського населення Косова, які розпочалися в 1981 р., мали під собою національне підґрунтя. Після придушення відкритих виступів на початку 80-х років, опозиція в Косово почала проводити політику витіснення звідти представників

інших національностей. Наслідком цього тиску на неалбанське населення став виїзд з Косова 22 тис. 307 сербів і чорногорців у період з кінця 1981 до лютого 1987 року. Масова міграція працездатного населення з Косова змусила Союзне Виконавче Віче (уряд) СФРЮ в грудні 1987 року прийняти спеціальну федеральну програму припинення виїзду сербів і чорногорців із Косова. Для наведення ладу на початку 1982 року до Косова був введений спеціальний загін міліції та служби безпеки чисельністю до 1000 чол.

Напруженість в Косово та зміни в політичній ситуації першої половини 80-х років підштовхнули керівництво Сербії до нової постановки питання про конституцію республіки як держави. У даному випадку специфічність становища Сербії полягала в тому, що вона єдина з всіх республік СФРЮ мала в своєму складі два автономних країв – Косово та Воєводину.

За конституцією СФРЮ, і Сербія і автономні країв були суб'єктами федерації, що робило вельми незалежними крайові керівництва. Подібне становище в республіці завжди сприймалося негативно. Край ж, у свою чергу, повсякчас намагались якомога далі відійти від „опіки” республіки. Недовір'я та напруженість у відносинах між керівництвами республіки та країв стали переростати в політичну боротьбу, яка нагадувала боротьбу незалежних політичних структур. З іншого боку, Сербія певний час не хотіла ліквідувати автономію Косова та Воєводини з огляду на те, що представники цих країв входили до складу Президії СФРЮ з двома своїми голосами. За конституцією СФРЮ, вищий державний орган країни складався з представників республік і країв – по 2 представники від кожної респуб-

ліки та по одному – від кожного краю. Тобто під час прийняття рішень на рівні Президії СФРЮ, у Сербії було 4 голоси на відміну від інших республік, у яких було по 2 голоси.

Погіршення ситуації з правами косовських албанців пов'язано з діяльністю С.Мілошевича, який з січня 1986 р. обійняв посаду голови Союзу комуністів Сербії. У 1987 р. з ініціативи С.Мілошевича були прийняті поправки до конституції Сербії, які значно обмежували права автономій. Ці заходи були однострійно підтримані населенням Сербії та Чорногорії. В 1988 р. за сприяння Мілошевича в Сербії був створений Комітет захисту косовських сербів та чорногорців. У 1989 р. С.Мілошевич несподівано став одним із найпопулярніших політиків в Сербії, вигосивши слова, перетворені народом на гасло: «Ніхто не має права бити сербів». Ними С.Мілошевич зупинив міліцію, яка розпочала боротьбу з заворушеннями, котрі, як дехто вважає, ним же і були інспіровані. Сербському керівництву вдалося використати національні почуття свого народу для побудови основ державної політики. Це було зроблено за допомогою маніпуляцій при використанні відповідних причинно-наслідкових зв'язків в ідеологічній діяльності. Наприклад, коли на початку 90-х років працівники зібралися на мітинг з економічних питань, до них з промовою звернувся С.Мілошевич, і після мітингу в своєму інтерв'ю він сказав про мітингувальників: «Вони прийшли сюди як робітники, а пішли звідси як серби». На хвилі своєї популярності, здобутої в боротьбі за права косовських сербів, Мілошевич в травні 1989 р. став лідером Сербії. Вміло підібраний ним керівний склад представницьких органів Косова та Воєводини у

1989 р. висловився за повернення ключових функцій автономії сербському керівництву. Таким чином, автономія Косова та Воєводини звелася нанівець шляхом введення в край прямого правління Сербії, що було затверджено відповідними поправками до конституції Сербії.

У відповідь на такі дії сербського керівництва, влітку 1990 р. косовська опозиція, яка мала більшість в Скупщині Косова, проголосила край самостійною республікою в складі СФРЮ. Одразу після цього представницькі органи Косова були розпущені і Косово поставлено під пряму юрисдикцію сербського уряду. Засоби масової інформації та навчальні заклади взято під суворий контроль, проведено чистку кадрів, внаслідок якої багато албанців втратили робочі місця, що за умов великого безробіття додало загальної напруги. Ситуація в краї ускладнюється тим, що тут розселяли сербських біженців з Хорватії та з Боснії та Герцеговини.

У лютому 1991 р. із приводу конституційного статусу Косова відбулося спеціальне засідання Конституційного суду СФРЮ, який виніс рішення залишити статус Косова без змін. З 1990 р. понад 400 тис. албанців переїхали до Македонії. Са-

ме на території Македонії політичні емігранти з Косова – депутати розігнаної крайової скупщини – проголосили «Республіку Косово». У грудні 1994 р. у Македонії було заарештовано та депортовано в Косово 20 депутатів парламенту Республіки Косово.

У 1990 р. було прийнято нову Конституцію Республіки Сербія за участі легітимних представників албанської національної меншини. На думку сербської сторони, прийняття конституції подолато параліч Республіки Сербія, яка до цього часу функціонувала як федерація, що об'єднувала в собі дві держави. Лідери косовських албанців вважають, що законодавча база Сербії та СРЮ містить 32 дискримінаційні закони (включаючи 2 державні програми) та 470 підзаконних актів, які спрямовані проти Косова. Наприклад, з 1990 р. у Косово було скасовано викладання албанською мовою в усіх навчальних закладах, а в 1994 р. відновлене викладання албанською лише в середніх школах. 1 вересня 1996 р. при посередництві Ватикану між С.Мілошевичем та І.Ругова було досягнуто домовленості про нормалізацію освітньої системи Косова. З метою реалізації положень цієї угоди було сформовано комісію, що складалася з

трьох сербів і трьох албанців. Відбулося тільки три засідання цієї комісії, яка не змогла існувати з огляду на взаємні звинувачення сторін.

З 1990 р. албанське населення бойкотує всі заходи сербського уряду – від виборів до перепису населення. З 1989 р. рух опору краю очолює Ібрагім Ругова, професор літературознавства, в минулому – викладач університету в Приштині, якого називали «косовським Ганді» через відкидання ним насильницьких методів боротьби. Він створив та очолив Демократичну партію – найпопулярнішу албанську політичну партію. У відповідь на дії сербського уряду ДП почала утворювати власні, паралельні суспільні структури: систему освіти, охорони здоров'я. У вересні 1991 р. ДП організувала референдум серед албанців, на якому 99% учасників опитування висловилися за створення власної албанської держави. 24 травня 1992 р. вона організувала вибори до парламенту не існуючої «Республіки Косово».

Складність поточної ситуації полягає у її спотвореному сприйнятті – як проблеми з визначенням «хто правий?» у своїх вимогах – серби чи албанці. Переважна більшість досліджень косовської проблеми зводиться до описання її історичного підґрунтя або до хронології поневірянь однієї сторони через зусилля іншої.

Питання статусу Косова

було внутрішнім питанням Сербії до операції НАТО проти Югославії в березні–червні 1999 р. Ця операція, яка стала однією з перших демонстрацій на практиці теоретично суперечливої і неоднозначної концепції «гуманітарної інтервенції», перевела питання Косова в площину міжнародної проблеми, яка вимагала вирішення через інструментарій ООН. Процес міжнародного врегулювання цієї проблеми був започаткований резолюцією ООН 1244 (1999), яка, підтвердивши суверенітет і територіальну цілісність СРЮ, створила в Косово міжнародну адміністрацію ООН (ЮНМІК).

На виконання резолюції 1244 у 1999 р. до Косова був уведений міжнародний миротворчий контингент під командуванням НАТО (КФОР).

Конституційне становище Косова як автономного краю в складі республіки Сербії визначається новою конституцією Сербії, прийнятою у жовтні 2006 р. У своїй новій конституції Сербія проголосила, що «край Косово й Метохія є невід'ємною складовою частиною території Сербії...», і з такого статусу краю Косово й Метохії «випливає конституційний обов'язок усіх державних органів представляти й захищати державні інтереси Сербії в Косово й Метохії у всіх внутрішніх і зовнішніх політичних відносинах».

Статус Косова вирішувався Контактною групою, до складу якої входять Великобританія, Росія, США, Франція, Німеччина та Італія. 7 жовтня 2005 р. Контактна група зареєструвала в Секретаріаті ООН основний робочий документ – «Керівні принципи», які були покладені

в основу переговорів по Косово, які проходили з лютого 2006 р. під головуванням спеціального представника генерального секретаря ООН Мартті Ахтісаарі. З липня 2006 р. відбуваються прямі переговори між сербською та косовською сторонами у Відні.

З початку переговорів було очевидно, що головні учасники переговорів – Сербія й представники косовських албанців – займають практично взаємовиключні позиції. Косовські албанці вимагали повної та безумовної незалежності Косова. Сербія виступала категорично проти зміни своїх кордонів і надання незалежності Косово, наполягаючи на його широкій автономії в складі Сербії. На переговорах у Відні основним питанням стали гарантії прав національних меншин.

На парламентських виборах у Сербії, які відбулися в січні 2007 р., перемогла націоналістична Сербська радикальна партія, чий лідер Воїслав Шешель знаходиться у в'язниці в Гаазі, очікуючи вироку Міжнародного трибуналу. Фактом є те, що, зміцнення позицій радикально-націоналістичних сил у Сербії, які жорстко виступають проти будь-яких видів автономії Косова чи його виходу зі складу Сербії, прямо пропорційне

міжнародним зусиллям цей статус змінити. Сербські націоналісти одержали на виборах у січні 2007 р. найбільшу частку голосів виборців – 28%, водночас, коли їх опоненти, лівоцентристська партія президента Сербії Бориса Тадича, – 23%, а Демократична партія Сербії прем'єра Воїслава Коштуніці – тільки 17%. У питанні Косова навіть помірковані сербські політики уникають виступати за будь-які поступки з огляду на побоювання втратити підтримку електорату. І процес прийняття конституції Сербії у жовтні 2006 р. і парламентські вибори січня 2007 р. центральним питанням мали ставлення до проблеми Косова. Для будь-якого суб'єкта політичного процесу в Сербії та в Косово ставлення до косовської проблеми є основним показником для визначення міри його підтримки електоратом.

При цьому парадоксальним є факт, що сербське населення переважним чином підтримує ідею вступу своєї держави до НАТО та євроінтеграційні кроки власного уряду.

Докладніше про політичний аспект Косовської проблеми – у липневому числі журналу «Зовнішні справи».

Шлях завдовжки в п'ять тисячоліть

Індія: проблеми на шляху до регіонального
та глобального лідерства

Єлизавета МАРЦУН,
аспірантка Інституту світової економіки
міжнародних відносин НАН України

Despite the tumultuous pace of its national economy's growth, India continuously collides with a variety of socio-economic problems that seriously slow down its progressive development. The effectiveness of its combined economic development model that united the powerful state sector with the significantly smaller private sector is apparent. The centuries-long development of the country gives ample pretexts for analyzing India's socio-historical path up until today. It is one of a few, or, perhaps, the only one of the large post-colonial Afro-Asian countries that steadfastly maintained its democratic way of life, avoiding military or civilian totalitarian or authoritarian regimes. Yelyzaveta Marcun, an associate with the Institute of Global Economic and International Relations with the National Academy of Sciences, explores these and other aspects of India's growth in her essay "Five Hundred Year Path."

17 вересня 2002 р. у щорічний „Стратегії національної безпеки Сполучених Штатів Америки”, представлений адміністрацією президента Дж. Буша-молодшого Конгресові, Республіка Індія разом із КНР та Росією вперше була віднесена до потенційно великих держав поза рамками західної системи. При цьому, на думку аналітиків, Індія залишалася „найчисленнішою демократією світу”, але з неринковою економікою.

Попри демонстрацію впродовж останніх півтора де-

сятка років бурхливих темпів зростання національного господарства (у 2007 р. ВВП країни за ПКС становив \$2965 млрд. й збільшився на 8,5%), Індія перманентно стикається з низкою суспільно-економічних проблем, які серйозно гальмують прогресивний розвиток країни. По-перше, це спадок економічного ізоляціонізму та, відповідно, порівняно низький рівень залучення Індії до світової економічної системи. По-друге, високий рівень імпорту, що складається, як і

раніше, з двох частин: закупівель зброї та енергоносіїв.

Як і багато інших постколоніальних країн світу, після здобуття незалежності Індія обрала змішану модель економічного розвитку, що поєднала в собі потужний державний сектор із значно меншим приватним. Відповідно до лівореформістських поглядів першого прем'єр-міністра незалежної Індії (1947–1964 рр.) і лідера правлячого Індійського національного конгресу (ІНК) Джавахарлала Неру, соціалізм мав консолі-

дувати державу й суспільство шляхом ліквідації нерівності та забезпечення справедливого перерозподілу багатств країни.

Соціалістичне суспільство, за Джавахарлалом Неру, – безкласове та безкастове, соціалізм означає не поширення злиденності, а забезпечення зростання багатства та розвиток виробництва.

Індійський президент і філософ Сарвапаллі Радхакрішнан (1962–1967 рр.) стверджував, що „економічний лад, в основу якого

покладена суспільна власність на джерела багатства, є сприятливішим для етичного життя і перспективнішим для соціального співробітництва". Він виступав за приватну власність, але за планове начало в економіці, а як зразок наводив Велику Британію та скандинавські країни. Радхакрішнан у дусі „етичного соціалізму” вважав, що при поєднанні соціалізму та релігійної віри можливий новий суспільний порядок, який забезпечить повну економічну справедливість, братерство людей, рівноправність рас, вільну інтелектуальну та духовну співпрацю, щире дружбу між усіма народами.

Курс країни на соціалізм (щоправда, не марксистського зразка, а, швидше, в помірковано-реформістському трактуванні Соціалістичного Інтернаціоналу), обраний правлячим ІНК в поєднанні з демографічними та географічними характеристиками Індії, створили передумови для отримання великої індустріальної допомоги від СРСР. Співробітництво Делі з Москвою було надзвичайно вигідним для Індії – країні пропонувалися довгострокові кредити на 12 років під 2,5% річних. Радянський Союз до-

поміг побудувати 70 індустріальних об'єктів, серед них заводи-велетні в Бхілаї та Бокаро. Основні проекти двосторонньої співпраці стосувалися металургії, виробництва електроенергії, видобування корисних копалин, будівництва лінії метро в Калькутті, навчання індійських студентів у радянських вузах. Індія платила за індустріальні послуги товарами, і проблеми пошуку конвертованої валюти у взаємних розрахунках не виникало.

Індійська еліта була переконана, що найкоротший шлях, яким можна досягти економічного розвитку, це автаркія в поєднанні з форсованою індустріалізацією. Враховуючи неприємний досвід колоніалізму, правляча верхівка вважала, що тісні економічні відносини із Західним світом призведуть до зростання бідності, відновлення експлуатації Індії іноземним капіталом і втрати економічної незалежності. Однак політична еліта Індії припустилася серйозної помилки, зробивши в 50–70-ті роки минулого століття ставку на політику „свадеші”, тобто самодостатності.

Доктрина „свадеші” означала, що громадяни Індії мають купувати товари, виго-

товлені головним чином у власній країні. Стратегія державного розвитку Індії не була єдиною причиною відсталості країни, адже постійним економічним кризам сприяли й міжнародні події в регіоні, які опосередковано впливали на індійське народне господарство.

В 60-ті роки Індія зіштовхнулася з небувалою економічною кризою, оскільки збройні конфлікти 1962 (з КНР) та 1965 (з Пакистаном) років підрвали господарський потенціал країни. Політичній нестабільності сприяла й несподівана смерть харизматичного лідера Дж. Неру, яка сталася 27 травня 1964 р.

Явне обмеження свободи бізнесу настало в епоху правління доньки Дж. Неру – авторитарної Індіри Ганді (1966–1977 і 1980–1984 рр.), яка намагалася розв'язати вікові проблеми Індії шляхом адміністративних заходів і запровадила, вперше в недовгій історії республіки, надзвичайний стан („президентське правління”) в мирні часи (1975–1977 рр.). Політика примусової стерилізації, яка буквально паралізувала тоді всю ділову активність у хіндімовній Північній Індії, додала економічних проблем країні.

Смерть І.Ганді від рук двох сикхів-охоронців 31 жовтня 1984 р. та наступні жакливі погроми сикхів активістами ІНК поставили під сумнів спроможність керівництва країни контролювати ситуацію. Прихід до влади молодшого сина Індіри – Раджива Ганді відбувся за складних, але водночас досить сприятливих обставин. Він отримав найпотужніший електоральний мандат в історії Індії, частково через мученицьку смерть своєї матері, а частково – через острах індусів, що в Індії переможе сепаратизм, окремі прояви якого були дуже відчутні за років правління І.Ганді.

Стратегія економічного розвитку за роки правління Р.Ганді (1984–1989 рр.) полягала в опорі на приватний, а не державний, сектор як „мотора” економічного розвитку, державна економіка покликана була відігравати доповнюючу роль щодо приватної власності й навіть забезпечувати її субсидіями. Для здійснення технологічної модернізації індустрії був спрощений жорсткий торговельний режим шляхом відміни ліцензій на ввезення промислового обладнання, технології та сировини, скорочення мита на їхній імпорт. Придбання електроніки та високотехнологічного виробничого обладнання більше не обкладалося податками.

Однак щодо прямих іноземних інвестицій до 1991 р. існував обмежувальний режим, суть якого полягала в тому, що інвестиції дозволялися лише в тих галузях, де західна технологія була потрібна для економічного зростання. І для дозволу на інвестування діловим людям потрібно було отримувати індустріальні ліцензії. Тільки один перелік (91) видів імпортного мита містився на 200 сторінках. З такої зарегульованості економіки мали великий зиск бюрократи, які систематично брали хабарі для „вирішення питань”.

Сам Р.Ганді опинився у патовій ситуації, коли навколо його імені спалахнув гучний корупційний скандал, пов'язаний із хабарами, отриманими вищими посадовцями від шведської фірми „Бофорс” за придбання у неї артилерійських систем на суму в \$1,3 млрд. Невдовзі недосвідчений Р.Ганді опинився втягнутим у шріланкійський етноконфесійний конфлікт. Закінчити реформи він так і не зумів, бо був вбитий жінками з організації „Тигри визволення Таміл Іламу” під час передвиборного мітингу 21 травня 1991 року.

У 1990 р. Індія знову зіштовхнулася з наслідками зовнішньополітичної кризи, на цей раз у Перській затоці. У перші ж місяці після окупації Кувейту іракськими військами 2 серпня 1990 р. індійський уряд був змушений шукати кошти для негайної евакуації 112 тис. співвітчизників-заробітчан із цієї країни. Знову підскочили ціни на нафту та газ, було втрачено одного з найбільших партнерів у зовнішній торгівлі Індії з країнами Азії – Ірак. А в 1991 р. Індія втратила ще одного дуже важливого торговельного партнера – Радянський Союз.

У січні 1991 р. Індія переходить до нової економічної політики, оскільки у неї не було коштів, щоб виплачувати зовнішні борги. Взявши велику позику в МВФ, Індія зобов'язалася розпочати політику економічної відкритості. Серед реформ 1991–1996 рр. можна відзначити, насамперед, повну відміну ліцензування імпорту, скорочення рівня митних зборів, запровадження дозволу на прямі закордонні інвестиції, які могли перевищувати навіть 51%, та прямі портфелі інвестиції. Однак значного зростання капіталовкладень так і не сталося. Корпорації виявилися зацікавленими тільки у велетенському внутрішньому ринку. Вони почали створювати спільні підприємства. „Хонда” з фірмою „Вајаї” – найбільшим в Індії виробником скутерів, а „Кока-кола” – з лідером з випуску індійських напоїв „Thumbs Up”. ТНК почали вкладати гроші у випуск масових і дешевих товарів, розрахованих на більшість населення. Водночас, західні компанії почали займатися „брейн-шоппінгом”, оскільки послуги трьох індійських програмістів коштують як одного західноєвропейського. Індія фактично фінансувала освіту програмістів, а вони потім мігрували на захід.

Нова сторінка в розвитку економіки Індії відкрилася з приходом до влади в березні 1998 р. „Бхаратія Джаната парті” (БДП, Індійська народна партія). Через два місяці відбулися індійські ядерні випробовування, що суттєвим чином позначилося на економіці країни. Уряд Атала Ваджапаї був змушений спрямувати всі зусилля на дипломатичне владнання конфлікту. Індія, як і вся Південна Азія, негайно опинилася на найнижчих сходинках рейтингу безпеки міжнародних інвесторів, що призвело до скорочення інвестицій та різкого зменшення туристичного інтересу до країни.

Взагалі ж, для залучення значних інвестицій, як відомо, необхідно виконати низку умов. Насамперед покращити транспортну інфраструктуру, яка вимагає величезних витрат, а принести прибутки може тільки у віддаленій перспективі. Провідні політики з БДП обіцяли побудувати систему надсучасних хайвеїв між чотирма найбільшими містами Індії, але після поразки на виборах 2004 р. питання повисло в повітрі.

Особливо болючими є проблеми портів і сухопутних доріг. Індія має 11 головних портів, п'ять із яких розташовано на східному узбережжі і 6 – на західному. До того ж функціонує 148 малих портів, на які припадає 18% усього морського товарообігу Індії. Головні порти, які здійснюють 82% робіт із обслуговування вантажів, вже давно оперують за межами своєї можливості, їхня модернізація давно не проводилася. Повна неадекватність міжнародним вимогам призводить до того, що їх оминають судна більшості судоходних ліній світу, які безпосередньо не зав'язані на індійський ринок.

Індія має найбільшу мережу залізниць в Азії та другу в світі, яка налічує 63221

км. В 1995 р. індійські залізниці перевозили 391 млн. т вантажів, а в 2001 р. – вже 473 млн. т. У секторі обслуговування залізничних перевезень працює 1,5 млн. чол., але він знаходиться в управлінні держави як великий стратегічний об'єкт, робота якого забезпечує національну безпеку.

Індійські автомобільні дороги – це взагалі окреме питання. Більшість із них односмугові з надзвичайно низькою пропускною спроможністю. Навіть незначний дощ може викликати ускладнення для автомобільного транспорту, розмиваючи ґрунти та викликаючи затоплення. Для Індії, як для жодної іншої країни світу, характерна наявність на дорогах велетенських стад „священних тварин”, яких не прийнято зганяти з проїжджої частини.

У 1999 р. на Світовому економічному форумі, де було представлено 59 найбільших країн світу, Індія зайняла 55 місце за якістю своєї інфраструктури, тільки залізнична опинилася на 28 місці. Щорічно через поганий стан доріг та залізниць Індія втрачає 3% ВВП.

Енергетична безпека країни є саме тим „хребтом”, на якому тримається економіка Індії. Катастрофічна ситуація склалася із забезпе-

ченням країни енергоносіями, адже країна з населенням в 17,12% від планетарного, контролює тільки 5,47% світових покладів вугілля, 0,59% нафти та 0,61% природного газу. Індія – один із найбільших споживачів енергії серед країн, що розвиваються, а якщо говорити більш глобально, вона посідає шосте місце в світі.

Основою економіки Індії й надалі залишається сільське господарство, в якому зайнято 60% населення, і продукція якого займає диспропорційно велику частку в загальному експорті країни. Однак ця галузь народного господарства має низку проблем, попри сприятливі стартові умови для його розвитку. Насамперед, це залежність галузі від щорічного чотиримісячного сезону мусонних дощів. З оброблюваної площі, яка сьогодні експлуатується, 130 із 170 млн. га вражені процесом ерозії ґрунтів. Земля, втрачена для ведення сільського господарства, займає 16% площі країни. В сільській Індії налічується 25 млн. безробітних, багато людей залишається без роботи, коли сезон закінчується.

Наприкінці 60-х років у Індії розпочалася „зелена революція”. Щорічно індій-

ський уряд був змушений розраховувати на кілька мільйонів тонн зерна зі Сполучених Штатів та Канади як гуманітарної допомоги. В 1966–1967 рр. Індія імпортувала 11 млн. т зерна. Катастрофічне становище, що склалося, було пов'язане не тільки з демографічними проблемами Індії, а й з британською спадщиною. В колоніальну добу найкращі землі відводилися для продукції плантаційного сектора (чай, кава, опійні культури), а землі, де вирощувалися харчові культури, знаходилися в занепаді. Тому не дивно, що після здобуття незалежності Індія мала імідж країни дітей, які голодують, та злиднів, що не в'язалося з її іміджем лідера „третього світу“, у багатьох штатах періодично спалахували голодні бунти.

Уряд І.Ганді вирішив швидко збільшити виробництво зерна у північних штатах, сконцентрувавши наявні ресурси на районах, де був великий потенціал урожаю, тобто, де використовувалися сучасні системи іригації. Уряд склав перелік великих та середніх ферм, надав їм значні, а інколи й безвідсоткові кредити, забезпечив будівництво нових іригаційних каналів, підняв закупівельні ціни на зерно й покращив систему його

транспортування та зберігання.

Наслідки реформи були несподіваними, бо дрібні фермери повністю ігнорувалися державою і були маргалізовані внаслідок стрімкого укрупнення господарств великих землевласників. Серед нових представників буржуазії було багато таких, які використали компенсації, сплачені урядом за втрачені землі, для інвестицій в „зелену революцію“. Зростаюча прибутковість фермерського сектора тільки додала аргументів землевласникам, які раніше всіма силами намагалися захищатися від земельної реформи.

Отже, повоєнний розвиток Індії був тісно пов'язаний з партією ІНК, яка домінувала в політичному житті країни. Її вирішальна роль у визволенні країни від колоніалізму, робили партію більш привабливою в очах індійців. Саме Конгрес несе повну відповідальність за ізоляціоністську економічну політику країни та перетворення її на фактичну автаркію. Після проголошення незалежності країна не скористалась тими перевагами, які їй могла дати інтеграція в міжнародну економічну систему, а також стратегічне розташування в географічному центрі Азії.

Попри досить вдало здійснену „зелену революцію“, Індія залишалася напівфеодалною країною з вкоріненими в соціальні інститути кастовими відносинами та поширеним безробіттям. Серед чинників, що ускладнюють економічний розвиток Індії, називають кастові відносини, регіоналізм, лінгвістичну відособленість і релігійну неоднорідність країни. На жаль, можна стверджувати, що політичною елітою було втрачено сприятливий момент, коли Індія з майже вдвічі меншим населенням і великими природними ресурсами могла скористатися з економічної глобалізації в світі, а тепер для кардинального покращення ефективності народного господарства та стандартів життя населення потрібне залучення фантастичних коштів, зокрема в низку проектів, які не дадуть миттєвої віддачі.

Певного оптимізму в цій ситуації надає лише той факт, що Індія є однією з небагатьох, а можливо, єдиною з постколоніальних афро-азійських країн (за винятком таких мікродержав, як Сінгапур), котра впродовж усієї історії сучасного незалежного розвитку неухильно дотримувалась обраного нею демократичного шляху розвитку та уникла військових або цивільних, тоталітарних чи авторитарних режимів.

Індія впритул підійшла до оформлення класичної англосаксонської двоблокової системи, поза рамками котрої залишатимуться лише окремі радикальні партії та організації, які й нині виконують маргінальні функції в політичному житті Індії. За результатами парламентських виборів квітня-травня 2004 р., очолюваний БДП Національно-демократичний альянс отримав 185 місць у нижній палаті парламенту (з 545-ти), а ІНК з союзниками – 217, на третьому місці опинився кому-

ністичний „Лівий фронт“ з 43-ма мандатами. Цей процес має всі шанси успішно завершитися найближчим часом за умови, що у внутрішньополітичному житті країни превалюватимуть не релігійні, кастові, регіональні та субрегіональні чинники, а боротьба між провідними політичними партіями – ІНК і БДП вестиметься, передусім, у сфері їхніх конкретних соціально-економічних програм.

Безсумнівно, за роки свого незалежного існування Індія зуміла створити дієвий механізм управління, ефективність котрого майже не залежить від внутрішньополітичних колізій між провідними політичними партіями. Середній клас, який активно формується останнім часом, зацікавлений у збереженні внутрішньополітичної стабільності, подоланні проявів кастовості, регіоналізму, релігійної нетерпимості. І це є запорукою майбутніх успіхів і процвітання цієї країни.

Безперечному успіхові імплантації на індійському ґрунті ліберальної політичної системи вестмінстерського типу сприяв властивий індуїзму соціокультурний плюралізм, який допоміг національній політичній еліті запровадити у свідомість багатомільйонного населення ідею сумісності демократичних інститутів і відповідної практики з традиційними цінностями індійської цивілізації. Справжньою сенсацією став ривок Індії у своєрідному світовому інвестиційному змаганні: з 6-го місця за привабливістю для іноземних капіталовкладників у 2003 р. вона впродовж двох років перескочила на 2-ге (після КНР), залучивши в 2005 р. \$5,3 млрд. прямих іноземних інвестицій. Причому головними галузями для інвестування в Індії стали інформаційні технології та виробництво програмного забезпечення.

Перспективи України на малайзійських ринках

Софія ЖЕРЕБЧУК,
аспірант кафедри міжнародних
відносин та зовнішньої політики
Київського міжнародного університету

Після отримання незалежності перед Україною постав складний вибір – визначення пріоритетних напрямів зовнішньої політики. Молода держава не одразу визначилася з нелегким завданням: закон, який до цього часу є основою зовнішньої політики, було прийнято лише в 1993 році. Пріоритетом стала багатовекторна політика, яку кожна політична сила, що перебувала при владі, трактувала по-своєму, розвертаючи зовнішньополітичне кермо то на Схід, то на Захід. Та, оглядаючись на Схід, державні мужі рідко за Росією помічають азійські країни, які тримають у своїх руках ключі від ХХІ століття.

Одна з найрозвиненіших держав не лише азійського регіону, а й світу – Малайзія, яка зуміла побудувати ефективну економіку, об'єднавши досвід провідних економік світу та власні традиції.

Малайзія за невеликий

проміжок часу здійснила потужний економічний ривок і перетворилася з бідної колоніальної країни на процвітаючу державу з високим рівнем життя населення. Політична стабільність, віротерпимість, готовність до модернізації та водночас збереження національної самобутності – складові успіху сучасної Малайзії.

При цьому унікальність Малайзії полягає в тому,

що на основі британських законодавчих систем їй вдалося створити парламентську державу, в якій існує дуже сильна виконавча влада.

Подібна практика склалася в результаті створення на початкових етапах незалежності сильної політичної партії «Об'єднана малайська національна організація» (ОМНО), яка зуміла отримати загальну підтримку електорату й поширити контроль на всі сфери внутріполітичного життя держави. Кожного разу, успішно пройшовши парламентські вибори, правляча партія зберігала за собою пост глави уряду, забезпечуючи тим самим стабільність влади та внутрішньополітичної ситуації в країні. У результаті в Малайзії за 47 років незалежності лише п'ятий прем'єр-міністр. Зміна партійного лідера і водночас прем'єр-міністра, як правило, проходить дуже гладко, оскільки передача влади

своєму наступнику – однопартійцю не означає зміни політичного курсу та ідеології.

Сучасні перетворення в Малайзії базуються на розробленому в середині 90-х років стратегічному плані поетапного розвитку країни «Бачення 2020». Відповідно до цього документа, Малайзія бачить себе в 2020 році в списку найрозвиненіших країн світу. Країна досягла великих успіхів, спираючись в основному на ефективну економічну модель Японії в сфері залучення іноземних інвестицій та технологій, випуску імпортозамінної продукції та підвищення експортного потенціалу, модернізації економіки за умов суспільно-політичної стабільності.

Якщо в 1957 році дохід на душу населення становив лише 350 доларів, то сьогодні цей показник сягає 4,1 тис. доларів. З середини 80-х років провідною галуззю експорту Малайзії є електроніка. Сьогодні тут виробляють четверту частину сві-

тової сучасної електроніки та комп'ютерів. За деякими своїми показниками Малайзія досягла рівня розвинених держав.

Держава змогла швидко впоратися з економічною кризою 1997 року. Наприклад, розмір експортної продукції в 2003 році вже становив 100,1 млрд. доларів, що на 50% більше ніж у 1996 році. У цілому, управління економікою Малайзії спирається на модель централізованого стратегічного планування, яке лежить в основі п'ятирічних планів соціально-економічного розвитку. Тут є сильне державне регулювання і одночасно підприємств надійно захищений державою від ризиків.

Розуміючи, що сьогодні провідні країни світу вже переходять від розвиненого індустріального суспільства до постіндустріального або інформаційного, Малайзія збирається пропустити один щабель розвитку – розвиненого індустріального суспільства, економіка якого базується на викорис-

танні природних ресурсів. Ця країна планує стати сучасною державою, економіка якої спирається на знання, а саме на використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Для цього було створено вільну економічну зону, яку названо мультимедійним суперкоридором. Інструментом процвітання цього коридору мають стати невеликі компанії, які динамічно розвиваються. Щоб залучити їх до свого проекту малайзійці створюють дуже вигідні умови. Ці компанії повинні принести до цього коридору свої ідеї і знання та отримати набагато більше, ніж за межами цього коридору. Учасником коридору може стати будь-яка фір-

ма, навіть якщо до її складу не входить жодний громадянин Малайзії. Відповідно, допускається щоб весь капітал був іноземний. Гарантується залучення іноземних інвестицій (походження капіталів не перевіряється на відміну від іншої території Малайзії). На певний термін (до 10 років) бізнес звільняється від податків. Гарантується свобода доступу до мережі Інтернет та конкурентоспроможні ціни на оренду та зв'язок. Для іноземців, які працюють в коридорі, гарантується надання робочої візи.

У суперкоридорі існує досить розвинена система грантів. До сьогодні було видано грантів в межах від 100 до 500 000 дол. США

(гранти надаються не для гігантів інформаційного бізнесу, а для невеликих компаній). Однак для отримання гранту необхідно, щоб 51% акцій фірми належав малайзійській стороні.

Малайзійців цікавлять апаратні та програмні розробки в галузі пластикових карток і електронної комерції, smart-освіта (орієнтовані на мультимедійні можливості сучасних комп'ютерів), телемедицина, розробка в сфері телекомунікацій і зв'язку, методи обробки аудіовізуальних даних, мультимедійних комп'ютерних програм, забезпечення режиму секретності даних, технології в космічній сфері.

Україні є що запропонувати в багатьох галузях, якими цікавиться малайзійська сторона, вигідним також було б створення спільних підприємств.

Ще однією сферою, де Україна може представити свою продукцію, є військова. Після проголошення своєї незалежності Україна стала законним власником великих запасів зброї, розміри яких набагато перевищують потреби обороноздатності країни. На її території залишилося 6475 танків (у Росії – 10333), 7153 бронетранспортерів (16389 одиниць), 3392 артилерійські установки (7719 одиниць), 1431 літак (4161 одиниця), 285 гелікоптерів (у Росії – 1035 одиниць).

За умов кризового стану економіки України розумно раціонально розпорядитися надмірними запасами зброї. Це означає зробити рішучий крок до вирішення проблеми валютних надходжень у скарбницю країни. Не маючи практичного досвіду проведення самостійних експортних операцій з озброєнням, Україна на початковому етапі виходу на світовий ринок зброї здійснила низку першочергових заходів: підписала міжнародні угоди з експорту озброєння та вій-

ськової техніки, прийняла законодавчі акти щодо кримінальної відповідальності за порушення правил торгівлі зброєю, визначила організації, які мають право займатися подібними експортно-імпортними операціями, створила виконавчі структури з експортного контролю, обліку продажу зброї, подання відомостей до Регістру ООН тощо.

Проте важко не погодитися з західними експертами в тому, що нашій країні бракує фахівців, які розумілися б у всіх тонкощах фінансово-торговельних операцій зі зброєю, могли формувати стратегію в цій сфері, грамотно пов'язувати її з національними пріоритетами. До цього додаються ще проблеми технології організації торгівлі озброєннями, які не оминули жодну країну.

Звичайно, дуже важко буде відкрити для себе цей сегмент ринку через шалену конкуренцію з боку традиційних країн-експортерів зброї. Однак Україна має непогані перспективи позмагатися за ємність ринків озброєнь тих країн регіону, які традиційно орієнтувалися на зброю і військову техніку виробництва колишнього СРСР. Тим паче, що Малайзія в цьому відношенні є унікальною державою. Зазвичай, країни світу закуповують озброєння у традиційних партнерів. Малайзія надає перевагу співробітництву в цій сфері з різними країнами для модернізації свого ВПК.

Малайзія надзвичайно важлива для України. Використання економічного співробітництва має спрямовуватися на підтримку дипломатичних зусиль щодо завоювання і закріплення політичної присутності України в Малайзії, що дасть можливість у майбутньому визначити сферу політичних, економічних і військових зв'язків України.

Визначаючи світоглядні позиції

Олександр СОСНІН,
професор Дипломатичної
академії України при МЗС
України,
доктор політичних наук

Упродовж століть наша епоха розвивалася під впливом науки, технологій і інтелектуального раціоналізму. Західну індустріальну культуру взагалі сформували ідеї Просвіти. Мислителі, які виступали проти впливу релігії та догм, прагнули за-

мінити їх більш розумним підходом до реального життя. Карл Маркс, чії концепції здебільшого ґрунтувалися на ідеях Просвіти, сформулював цей принцип найпростішими словами: "Необхідно розуміти історію, щоб її творити". Відповідно до марксистської точки зору, розвиток науки і технологій мав зробити світ більш стабільним і упорядкованим. З цим погоджувалися навіть багато ідейних супротивників, і саме завдяки цьому принципів Маркса і марксизм набули в ХХ столітті найширшого впливу та популярності.

Однак світ, у якому ми живемо сьогодні, вже не відповідає пророкуванню марксистів, він не став більш „керованим” і раціональним, судячи з усього, місцями він зовсім вийшов з-під контролю. Ліквідація двополюсного світоустрою не привела до загального миру. Навпаки, втративши при розпаді двополюсності точку своєї рівноваги, циві-

Losing its point of equilibrium with the collapse of bipolarity, our civilization today stands before swelling conflicts, triggered by a clash of vital national interests of leading states and the emergence of a system of new risks, which no one had ever had to deal with before. Specifically, personal computers and the technological possibilities of the Internet have become instruments of massive informational aggression. Initially manifesting themselves in the civilian sector, they migrate, occasionally temporarily, to the military side and assume characteristics of informational weapons. These trends as well as others of contemporary globalization are examined by Dr. Oleksandr Sosnin, professor of political science at the Diplomatic Academy of the Ministry for Foreign Affairs of Ukraine.

лізація опинилася перед зростанням конфліктності, викликаній зіткненням життєво важливих національних інтересів провідних держав світу та виникненням системи нових факторів ризику, з якими ще нікому і ніколи не доводилося зіштовхуватися. Більшість із них зачіпають нас незалежно від того, де ми перебуваємо і до яких верств суспільства належимо. Вони пов'язані з „пакетом” змін глобалізації, загостренням економічних, геополітичних, етноконфесійних, демографічних та інших протиріч між центрами сили й світовою цивілізацією. Зберігаються і тенденції розв'язання протиріч із застосуванням воєнної сили, що, як відомо, не сприяє гармонізації соціального буття у світовому масштабі. Понад те, відбувається інформаційна мілітаризація через конвергенцію цивільних і військових інформаційних технологій і „реверсування” їхнього впровад-

ження. Інформаційні технології дедалі більше виступають як технології подвійного призначення. Персональні комп'ютери і технологічні можливості Інтернету стали інструментом масованої інформаційної агресії. З'являючись спочатку у цивільному секторі, вони, іноді тимчасово, переходять у військовий, набуваючи рис інформаційної зброї. Вона якісно універсальна, доступна, відрізняється широкими можливостями вибору часу та місця застосування. Для її застосування не потрібно великих армій, а це робить інформаційну війну порівняно економічною. Інформаційна зброя не знає географічних відстаней, підживляє уявлення про традиційне поняття державних кордонів. Її застосування носить знеособлений характер, легко маскується під звичайну діяльність, жертва може навіть не усвідомлювати, що знаходиться під інформаційним впливом. До

того ж важко визначити „зворотну адресу” і національну приналежність агресора, який як відповідальний за інформаційний напад спроможний підставити невинну країну.

Найбільш небезпечно застосування інформаційної зброї проти військових і цивільних об'єктів і структур, які перебувають у стані безперервної роботи та функціонують в реальному масштабі часу (системи раннього попередження про повітряно-космічний напад та управління ПВО, ПРО, СЯС; енергетичні комплек-

си, особливо ядерні; промислові виробництва). Результати ворожого впливу на їхню роботу можуть мати катастрофічний характер і за можливим збитком бути порівняними з наслідками застосування зброї масового знищення! Наприклад, зламуючи електронний захист, викликати „ефект Чорнобиля”.

Інформаційна зброя еволюціонує міжнародний конфлікт як такий. Під час локальних зіткнень з його допомогою стає можливим обходитися без заняття територій, не мати справу з

проблемою військовополонених, зменшувати власні втрати, передовіючи ініціативу у вирішенні бойових завдань інформаційно-електронним і безекіпажним засобам. Окремо потрібно сказати про її можливі загрози правам і свободам громадян, які реалізуються в галузі духовного життя та інформаційної сфери. Формально „без будь-якої політики”, виключно технологічно, можна звести нанівець одне з найвеличніших завоювань демократії – право на свободу інформації та діяльності ЗМІ. Тут же слід згадати про вразливість систем збирання та збереження даних про особу: медичну інформацію, метричні дані, дані про рід занять та прибутки громадян тощо.

Хотілось би відзначити псевдогуманну сторону інформаційної війни. Багато методів її ведення, наприклад вивід із ладу телекомунікаційних систем, запуск вірусних програм, створення технічних перешкод, блокування зв'язку і т.п., наносячи відчутний економічний збиток, безпосередньо не приводять до кровопролиття, жертв, видимих руйнувань, які супроводжують звичайні військові дії. В результаті їхнього застосування ніхто напряму не втрачає даху, їжі та інших речей, елементарно необхідних для підтримки життя. У такій ситуації, ймовірно, не виникає і проблеми біженців. Отже, – все це може вести до зниження моральних порогів при прийнятті політичного рішення про нанесення „інформаційного” удару.

Відомо, що категорія „національна безпека” виникла як зовнішньополітична і є цілком американським винаходом. Розглядаючи історію введення в науковий обіг термінів „національна безпека” та „національні інтереси”, не можна оминати певний негативний аспект їх застосування. Безпека держави у західних країнах

завжди розглядається як першорядна умова їхнього розвитку як суверенних і незалежних суб'єктів міжнародних відносин у світовій системі поділу праці. Тому безпека держави, її економіки та населення зі сформованим способом життя, системою морально-етичних, релігійних та інших цінностей – первинна, а колективна безпека і будь-які інші форми міждержавного співробітництва – вторинна. Адже на початку ХХ ст. міжнародне право вже склалося в чітку систему, яка значною мірою обмежувала дії держав, і, таким чином, потрібно було знайти виправдання порушенню цих обмежень. Обґрунтування ж зневаги до норм міжнародного права необхідністю захисту національної безпеки виявилось цілком дієздатним. Уперше на державному рівні поняття „національна безпека” було використане у 1904 р. у посланні тодішнього президента Теодора Рузвельта Конгресу США, в якому він обґрунтував приєднання зони Панамського каналу інтересами національної безпеки США, як потім і привід для обмеження громадянських свобод, прикладом чого став Communist Control Act або Закон 1950 р. про контроль за комуністами, згідно з яким будь-яка організація, яка визнавалася комуністичною, відразу оголошувалася незаконною і втрачала будь-які права.

Процес захисту державою своїх інтересів та безпеки безпосередньо пов'язаний з проведенням виваженої державної політики, в рамках якої і здійснюються конкретні заходи їхньої реалізації, однак сімнадцять років існування незалежної України довели, що ми не змогли правильно визначити цілі свого розвитку в світі, який глобалізується, не змогли сформулювати ефективну політику національної безпеки, чітких уявлень щодо

довгострокових геополітичних пріоритетів. Глобалізація, яка стала причиною відродження нашої культурної ідентичності, змусила нас зробити аналіз існуючих та потенційних загроз, реальних можливостей держави адекватно реагувати на небезпеку (моделі поведінки).

Сприймаючи глобалізацію як об'єктивне явище, що має економічну основу та пов'язане із зростанням взаємозалежності людей на Землі заради спільного використання найкращих досягнень людства, ми повинні знати і її протилежність — „ізоляцію” або „інверсну глобалізацію” — ознаку зворотного боку глобалізації. Вона свідчить про недостатній розвиток демократичних інститутів в окремо взятих країнах, їх ухиляння від методів конкурентної боротьби на глобальних ринках, тобто це штучний процес і ще одна глобальна загроза, що має політичну основу.

Можливо, що головною битвою ХХІ століття стає конфлікт між фундаменталізмом і космополітичною толерантністю. У світі, що глобалізується, де інформація та образи постійно „подорожують” всією землею, ми регулярно вступаємо в контакт із іншими людьми, котрі мислять і живуть не так, як ми. Космополіти вітають і сприймають це культурне розмаїття. Фундаменталісти вважають його тривожним і небезпечним явищем. І про що не йшлося б — про релігію, етнічну ідентичність або націоналізм — вони шукають притулок в оновленій і „очищеній” традиції, а найчастіше — у насильстві.

Є підстави сподіватися, що космополітична точка зору переможе. Терпимість щодо культурного розмаїття та демократія тісно взаємозалежні, а демократія сьогодні поширюється по всьому світу. За поширенням демократії стоїть глобалізація.

Водночас парадоксальним чином вона демонструє обмеженість найбільш звичних нам демократичних структур, а саме структур парламентської демократії. Необхідна подальша демократизація існуючих інститутів відповідно до вимог глобальної епохи, адже глобалізація сьогодні — не випадкове явище в нашому житті. Це зміна самих його основ, це — новий спосіб нашого життя. Набираючи силу, зміни створюють щось безпрецедентне — глобальне космополітичне суспільство. Ми — перше покоління людей, які живуть у цьому новому суспільстві. Його контури проглядаються досить непевно. Та хоч би де ми були б, воно змінює основи нашого традиційного способу життя. Сьогодні це ще не новий світовий порядок, обумовлений колективною волею людей, і його становлення носить анархічний, випадковий характер, на нього впливають безліч різних факторів, зокрема, так званих цивілізаційних і природних ризиків, які хвилюють системних світових конфліктів насуваються на нас у ХХІ столітті.

У першій половині ХХІ століття одним із найгостріших викликів людству стане стрімке зменшення запасів органічних палив на тлі зростання їхнього споживання, в першу чергу, Індією і Китаєм. Уже на початку 20-х років нинішнього століття баланс „виробництва-споживання” енергії, яка виробляється з нафти, змінить свій знак із позитивного на негативний. Аналогічні явища на початку 30-х років спостерігатимемо і в балансах „виробництва-споживання”, енергії, що виробляється з газу та з урану, — у 50-х роках відповідно.

Важливою тенденцією найближчих десятиліть є стрімке зростання чисельності людей (у найближчі 50 років очікується, що кількість населення в Африці —

подвоїться, в Латинській Америці та Карибському басейні — зросте в 1,5 разу, водночас як в Європі очікується його зменшення у 0,8 разу) та зміна структури релігійних груп населення Землі. Так, прогнози свідчать, що у часовому інтервалі з 1980 по 2025 роки кількість мусульман зросте з 16,5 до 30% чисельності християн зменшиться з 33 до 30%, індусів — з 13,3 до 10%, буддистів — з 6,3 до 5%. Поменшає також представників інших релігійних груп з 31,1 до 25%. До того ж світу загрожує небезпека, пов'язана зі збільшенням обмеженості доступу людей до питної води та засобів санітарії. П'ята частина людства (понад 1,1 млрд. людей) і сьогодні не має повноцінного доступу до питної води, а 2,4 млрд. осіб не забезпечені мінімальними санітарними умовами. І це за умов глобального потепління — процесу поступового підвищення середньорічної температури атмосфери Землі та Світового океану. Наростання корупції, яка є найбільшою перешкодою економічному зростанню і соціальному розвитку суспільства, ставить під загрозу реалізацію будь-яких перетворень.

Усе це спонукає до пошуку нових умов толерантного співіснування людей за умов наростаючої нерівності між людьми і країнами. За даними Світового банку, в 1973 році різниця в прибутках між найбагатшими і найбіднішими країнами визначалася співвідношенням 44:1, а нині — 72:1. Троє найбагатших людей Землі мають капітали, які перевищують статки 47 бідних країн світу, 475 найбагатших осіб контролюють капітали половини всього людства. Розповсюдження ВІЛ/СНІД, туберкульозу, малярії за даними міжнародної організації UNAIDS, чисельність ВІЛ-інфікованих людей на Землі тільки з 2004 по 2006 рік зросла з 36,9 до 39,5 млн. Ця загальна тенденція з невеликими коливаннями простежується в усіх регіонах світу, підтверджуючи пророцтво В.І. Вернадського: „У геополітичній історії біосфери перед людиною відкривається величезне майбутнє, якщо вона зрозуміє це і не вживатиме свій розум і свою працю на самознищення”, та М.М. Моїсєєва: „Якщо людство не змінить кардинальним чином свою поведінку в планетарному масштабі, то вже всередині ХХІ

століття можуть виникнути такі умови, за яких люди існувати не зможуть”.

Такі факти подає в своїй статті академік НАН України М.З. Згуровський, який системно досліджує проблеми сталого розвитку України впродовж останнього часу, наголошуючи, що реальність вимагає принципово нового світоглядного підходу до осмислення ситуацій, що складаються. Особливо це важливо для нас та інших перехідних суспільств, де відроджується державність чи відбуваються процеси становлення державності та систем забезпечення національної безпеки.

Сьогодні ми не маємо стійкого наукового стереотипу розуміння національної безпеки, але, безумовно, це міждисциплінарний науковий феномен, який мають вивчати філософи, політологи, юристи, соціологи, історики, широко користуючись сучасними методами математичного системного аналізу, оскільки проблема є життєво необхідною практично для всіх суспільств. Фундаментального обґрунтування даного феномена вимагають, зокрема, органи державного управління для відповідного орієнтування внутрішньої та зовнішньої політики держави. І тут дуже важливо визначитися з основною термінологією, особливо за умов соціокультурних трансформацій, які відбуваються в світі, який

глобалізується. Від ступеня адекватності термінів обґрунтування та їх відповідності процесам, які відбуваються, залежить тривалість та ефективність трансформаційних перетворень, а тому потрібна широка дискусія, в якій мають брати участь як державні структури, так і ті осередки інтелектуальної еліти, котрі займаються питаннями збереження національної самобутності, нормального історичного розвитку суспільства.

Гострота проблематики обумовлена тим, що характерною рисою сучасного світового розвитку є інтенсифікація транснаціональних процесів, які відбуваються в матеріальній та духовній сферах суспільного буття. Дедалі більше нашу увагу привертають глобальні проблеми, які, торкаючись людства в цілому, концентрують у собі протиріччя суспільного розвитку всіх держав та тлі розвитку, держав, які володіють засобами, якими можна знищити все живе на планеті. І вони вже усвідомили, що неможливо перемогти ані в ядерній, ані в неядерній війні між собою чи коаліціями, до складу яких вони входять, однак ця можлива війна все одно є загрозою для життєвих інтересів усіх народів. Саме тому всі питання щодо захищеності держав і народів від війни, надання пріоритету політич-

ним засобам у забезпеченні національної безпеки, набувають сьогодні першочергового значення.

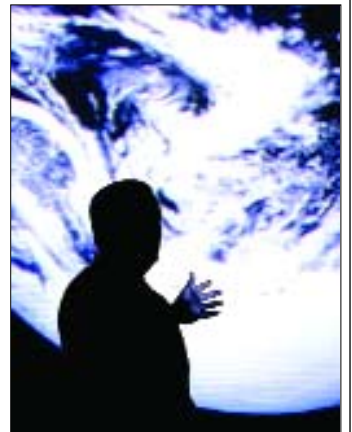
В українській реальності сьогодні, в якій мають місце значне падіння обсягів виробництва, кризові явища в енергетиці, надто повільне здійснення економічних реформ, зростання соціальної напруженості, політична роздробленість суспільства (зокрема, внаслідок трансформації ціннісних орієнтацій), демографічні, екологічні та інші проблеми, змістом національної безпеки України є не тільки захист держави та її політичних інститутів, а й прав і свобод людини, матеріальних і духовних цінностей суспільства. Тому існування України як суверенної та стабільної в усіх відношеннях держави, її самозбереження, прогресивний розвиток і безпека неможливі без розробки та впровадження цілеспрямованої системної політики захисту національних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Сьогодні в офіційному визначенні поняття „національна безпека” відсутнє ранжирування інтересів особистості, суспільства та держави у їх важливості. Інтереси будь-якого рівня визнаються рівноцінними. Можна припустити, що така рівноцінність інтересів випливає з недостатнього розуміння того факту, що кожна національна традиція по-своєму вирішує основне філософське питання про діалектичну єдність категорій „частина — ціле”. До того ж відомо, що безпечне функціонування складної системи може бути досягнуто тільки тоді, коли її регулятор (керуючий елемент) за розмаїттям захисних дій не поступається розмаїттю загроз, які впливають на систему. Відсутність чіткого розуміння таких аксіом управління як і необхідність ранжирування важливості інтересів особи,

суспільства та держави відповідно до національних традицій, є, на нашу думку, причиною того, що всі Концепції та стратегії національної безпеки, які постійно розробляються в Україні, не стали сьогодні основою для об'єднання нашого народу.

Невизначеність світоглядної позиції щодо національної безпеки України в найважливіших керівних документах не сприяє участі в їх забезпеченні значної частини населення, яка традиційно орієнтована на суспільні інтереси та визнає вищою цінністю життя служіння своїй Батьківщині.

За таких умов перед Україною на повний зріст постає проблема підготовки дипломатичного корпусу, спроможного досягнути проблеми національної безпеки України, викласти їх перед владними структурами за умов глобалізації, коли інтенсивний розвиток інформаційної інфраструктури вже став технологічною базою нашого розвитку як держави, суспільства та життя наших громадян, вимагаючи від нього виражених пропозицій щодо запозичення в інших країн систем організації економіки, освіти, культури, духовного розкріпачення та соціального страхування життя людини, підвищення можливостей її участі в житті суспільства, соціальної адаптації та самореалізації.

Листи з Америки

Ігор ДЛЯБОГА,
американський
журналіст,
перекладач на
громадських засадах
короткого змісту статей
у „З.С.” англійською
мовою

Триває американська виборча кампанія 2008 року

Інтенсивна боротьба між претендентами Демократичної партії на посаду Президента США стає дедалі гарячішою. Якщо вірити найновішому опитуванню населення, яке здійснило агентство Ройтерс-Зогбі, невизначення на сьогоднішній день єдиного кандидата цієї партії для вирішального двобою допомагає Республіканській партії, яка вже давно визначила свого кандидата, сподіватися на перемогу.

Згідно з цим опитуванням, відповідаючи на запитання, за якого кандидата на посаду Президента США ви віддали би свій голос сьогодні, американці за республіканця Сенатора Джона МакКейна віддали би таку саму кількість голосів, як і за демократа Сенатора Барака Обаму, і майже стільки ж за Сенатора Гіларі Клінтон. При цьому республіканці вважають, що МакКейн був би найкращим

керівником державної економіки з усіх, хто бажає зайняти крісло Президента США.

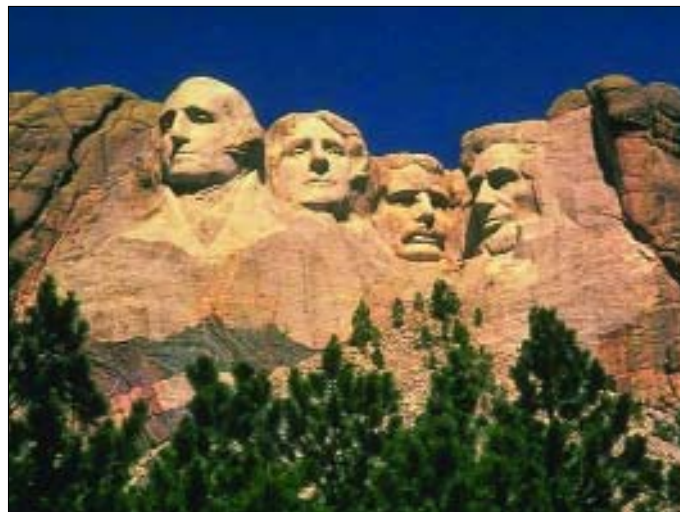
У боротьбі між демократами Обама збільшив свою перевагу в популярності над Клінтон. Якби вибори відбувалися в день опитування, Обама отримав би підтримку 51 відсотка голосуючих, водночас як Клінтон – лише 38 відсотків голосів виборців.

Упродовж шести місяців МакКейн відставав від Обами на шість точок. Проте найновіше опитування показує, що ці протилежні кандидати могли отримати по 45 відсотків голосів. У двобої ж із Клінтон, МакКейн міг би здобути 46 відсотків голосів, а Гіларі – 41 відсоток.

Попри позитивні результати для МакКейна і Обами, політичні спостерігачі підкреслюють, що їхню долю ще не вирішено, і ці результати справді не вказують, хто переможе на президентських виборах у листопаді. Єдине, що можна сьогодні стверджувати, це те, що тривала ворожнеча між Клінтон і Обамою не призведе до традиційного перемір'я між демократами на їхній конвенції цього літа.

Загострювали ситуацію між демократичними опонентами також їхні необережні та необдумані висловлювання, які потім завзято кожен із них використовував проти свого суперника.

Наприклад, намагаючись довести свої особисті знання щодо міжнародної політики та сміливість не боятися відвідувати гарячі точки планети, Гіларі Клінтон розповіла учасникам політичного віче, як вона, будучи Першою леді, та її дочка Челсі прилетіли до Боснії, коли там ще тривала війна, і,

як їх, коли вони виходили з вертольотів в аеропорту, зустрів кулеметний вогонь.

Слухачі з зацікавленням слухали її розповідь про майже смертельну пригоду, не знаючи, що загроза, про яку вона розповідала, була вигадкою. Після почутого журналісти не забарилися вказати їй на це, та вони ще не встигли закінчити своє запитання, як вона випередила їх зі своїм поясненням. Гіларі зізналася, що помилилася, та пояснила свою неправду тим, що перебувала тоді під враженням офіційних попереджень про можливу небезпеку й не звернула увагу на цілком безпечне оточення. Клінтон сказала репортерам, що вона відвідала 80 держав, виголошуючи промови в кожній з них, і сказане нею про пережите в Боснії було її маленьким, невдалим висловлюванням. Однак публіцисти та політичні кандидати не дозволяють їй забути цю неправду та заявляють, що вона не знається на міжнародній політиці та не буде здатною керувати нею в майбутньому.

Її демократичний противник також вдавався до необдуманих висловлювань. Під

час виступу перед виборцями в штаті Пенсільванія Обама сказав, що в період великої державної чи особистої кризи знедолені люди задля власного порятунку сліпо вдаються або до зброї, або до релігії. Відразу ж Клінтон, МакКейн та інші заявили, що Обама таким чином образив усіх віруючих американців. Їхній гучний протест змусив Обаму зізнатися, що й він висловився невдало.

Дочка Клінтон, Челсі, так як і чоловік, колишній Президент Білл Клінтон, беруть активну участь у її виборчій кампанії. Челсі Клінтон приділяє багато часу та уваги молодим виборцям, часто виступаючи перед студентами університетів, агітуючи їх та підтримуючи матір. Під час одного з таких виступів студент зацікавився питанням про сексуальний скандал її батька та його вплив на імідж її матері. Схвильована Челсі відповіла: “Під час виступів в семидесяти університетах мені ніхто не поставив подібне запитання... Я вважаю, що це – не твоя справа. Це – особиста справа моєї сім'ї.”

МакКейн, який переконаний, що здобуде номінацію

своїєї партії, заявив, що після свого обрання президентом США зменшить податки всім американцям, щоб зрушити державну економіку. Одночасно він сказав, що не намагатиметься збалансувати державний бюджет у перший рік своєї каденції, як обіцяв, а зробить це під час останнього року другої каденції.

Нещодавно стало відомо, що серед багатьох відомих особистостей, які можуть бути віце-президентом МакКейна, на одному з перших місць знаходиться кандидатура Кондоліси Райс, нинішнього державного секретаря США. Не заперечуючи свого зацікавлення в такій посаді наступного року, Райс, як цнотлива панна, відповіла, що досі з нею ніхто про таку можливість не розмовляв.

Відсутнє вибачення

Кожного року, коли відзначають річницю вбивства Мартіна Лютера Кінга, духовника, провідника афроамериканської громади та борця за рівні права для своїх людей, в Америці лунає думка про те, що досі пануюча раса, тобто білі американці, ще не вибачилися за столітні знущання перед своїми співгромадянами чорної раси.

Від часів, коли європейці насильно привезли африканців до берегів Нового світу майже 400 років тому, вони завжди було людьми другого класу. Навіть після їх звільнення від рабства Президентом Абрахамом

Лінкольном в 1863 р., афроамериканці ніколи не мали тих прав і того іміджу, які мають інші американці. Часто їхня нещаслива доля закінчувалася на шибениці як шоу для білих американців.

Цього року минуло 40 років з часу, коли білий расист Джеймс Ерл Рей вирішив припинити життя Мартіна Лютера Кінга, думаючи, що цим він вирішить расову проблему в США. Та він помилився. Смерть Кінга, який в промові "Сон" передбачив час, коли чорні та білі американці матимуть рівні права, лише розкрила правду про знущання проти афроамериканців. Хоча багато чого змінилося на краще в Америці та у відносинах між білими та чорними американцями з часів Президента Лінкольна та вбивства Кінга, офіційна Америка досі не перепросила їх, так як, наприклад, німці вибачилися перед євреями за Голокост.

Чимало американців як чорної, так і білої раси, республіканці та демократи, поділяють погляди Мартіна Лютера Кінга та вважають, що і афроамериканці, і ангლოსаксони, і азіати мають рівне право користуватися всіма благами Америки. Проте жоден лідер (виняток становлять лише законодавці штату Флориди), не запропонував відповідний законопроект про вибачення. Сьогодні президентські кандидати схвально висловлюються про вбитого чорного активіста, але ніхто, навіть Барак Обама, не відважився підняти стяг вибачення.

Ряд публіцистів і редакцій часописів цього року стверджують, що вибачення не коштує ні цента, а офіційне ствердження дійсності допомогло би врешті-решт загоїти цю болісну американську рану.

Чотири тисячі

Минулого березня чотирихотисячний раз в американських сім'ях були вимовлені слова "Вічна пам'ять" над тілами своїх військовослужбовців, які загинули в Іраку.

Війна, що розпочалася в березні 2003 р. з метою ліквідації терористів, які спричинили жах в Америці 11 вересня 2001 р., триває далі без жодного плану відступу. Війна, яка була започаткована та діє на фальшивих засадах, далі налічує щоразу більше жертв. Майже сто жінок-військовослужбовців також загинули в цій війні, яка на сьогоднішній день коштує американським платникам податків 500 мільярдів доларів. Водночас, понад 29 300 вояків повернулися додому легко або важко пораненими.

Президент Буш, термін перебування якого в Білому домі закінчується в січні 2009 р., на залишає ніякого плану, як закінчити цю дороговартісну війну. Він і надалі переконаний, що війну можна успішно завершити та передати іракським військам буцімто мирну, демократичну країну.

Американські альянти також зазнали жертв, серед них: Велика Британія – 176 жертв, Італія – 33, Польща – 21, Україна – 18, Болгарія – 13, Іспанія – 11, Данія – 7, Ель Сальвадор – 5, Словаччина – 4, Латвія – 3, Естонія, Голландія, Таїланд і Ру-

мунія – по дві, Австралія, Угорщина, Казахстан та Південна Корея – по одній.

Навіть будучи переконаним, що США можуть ще бути переможцями у цій непотрібній війні, Президент Буш наказав скорочувати строки служби в Іраку американським воякам, але за попереднім узгодженням з командирами, які самі мають вирішувати, скільки часу їм потрібно для врегулювання ситуації в цій державі.

Такі рішення Буша суперечать поглядам Гіларі Клінтон і Барака Обами, які не підтримують продовження війни. Обидва кандидати наголошують, що стратегія Президента Буша не увінчається успіхом, а у війні буде ще більше поразок та жертв. Обама вже проголосив, що він почне зменшувати кількість американських вояків в Іраку вже наступного дня після його обрання Президентом. Клінтон і Обама вимагають не продовження війни до фіктивної перемоги, а негайного плану відступу. Їхні погляди більше наближаються до поглядів американців, ніж думки Сенатора Джона МакКейна, який підтримує цю стратегію Білого дому.

Попри можливість перемоги або пусті обіцянки про негайне припинення війни, жоден кандидат не розуміє, що буде неможливо евакуювати 125 000 американських вояків з Іраку впродовж однієї ночі.

Брестський мир

Ірина МАТЯШ,
доктор історичних наук,
професор,
директор Українського
науково-дослідного інституту
архівної справи та
документознавства

В історії української дипломатії питання про Брестський мир висвітлено достатньо рельєфно. Більш чи менш детально до його аналізу зверталися сучасні науковці: М. Несук¹, М. Держалюк², О. Павлюк³, Д. Веденєєв⁴ та ін. Водночас досить активно публікувалися джерела. Свого часу спеціальну збірку документів, пов'язаних із прийняттям Брестського миру, підготував М. Залізняк⁵ та видрукував її фрагменти в Історичному календарі-альманасі "Червоної калини" на 1939 рік⁶. Не менш цінні й опубліковані в цьому числі спогади безпосереднього учасника переговорного процесу – О. Севрюка. Повний текст окремих документів подано в праці М. Несука. Таким чином, діяльність першої офіційної української дипломатичної делегації на міжнародних переговорах, як і її результати, не можна назвати terra incognita.

Як відомо, представники Центральної Ради прибули до Бреста задля досягнення загального демократичного миру без анексії і контрибуцій та права народів на самовизначення всупереч бажанню більшовицької Росії, але згідно з ухвалою Генерального Секретаріату в останні дні 1917 року, тоді як мирні переговори розпочалися значно раніше. Спершу до складу делегації, очолюваної В. Голубовичем, а з 1 лютого 24-річним О. Севрюком, увійшли, крім них, М. Левицький, М. Любинський, М. Полозов, С. Остапенко. Склад делегації зазнавав змін. До фінішу цього відповідального для УНР дипломатичного марафону дійшли О. Севрюк, М. Левицький, М. Любинський. Голова УЦР М. Грушевський орієнтував учасників переговорів на обстоювання Східної Галичини, Буковини, Закарпаття, Холмщини і Підляшшя або в крайньому разі об'єднання цих земель у складі автономного Коронного краю Австро-Угорщини. Згодом було розроблено «Інструкцію Комісарам Генерального Секретаріату в справі ведення перемир'я», в якій наголошувалося на необхідності неухильно дотримуватися ухвал Центральної Ради та Генерального Секретаріату⁷.

Неофіційні консультації та попередні розмови німецьких та австро-угорських представників з українцями відбулися вже 4 та 6 січня, однак до формального визнання київських посланців повноправними учасниками переговорів про заяву державного рівня не йшлося. Вперше на пленарному засіданні мирної конференції, в залі колишнього офіцерського клубу на території Брестської цитаделі, за розставленими бурою П зеленими столами українська делегація офіційно з'явилася 10 січня. Саме тоді В. Голубович оголосив текст ноги Генерального секретаріату УЦР. Відтоді впродовж майже місяця (з перервою) «дуже інтелігентні українські делегати» (як зазначив О. Чернін) намагалися провес-

ти визначену керівництвом держави основну лінію. Вночі 9 лютого о 2 год. 14 хв. мирний договір було підписано. «Перший на першому міжнародному акті Незалежної України підписав я, після мене М. Любинський і М. Левітський. – згадував О. Севрюк. – Я глянув на годинник. Була друга година зранку 9-го лютого». «Те, чого ми досягли, було вершком можливості», – вважав керівник української делегації. Поспіл із питаннями визнання незалежності України, визначення державних кордонів, повернення військовополоненими та інтернованими, поставок сільськогосподарських продуктів з України до Німеччини та Австро-Угорщини, в договорі (ст. IV) йшлося про встановлення дипломатичних відносин та обмін повноважними представниками. Підписано було також таємний додаток про поділ Галичини та об'єднання українських частин Галичини й Буковини в Коронний край до 20 липня 1918 р. Брестський мирний договір було ратифіковано Малою Радою 17 березня. Однак донині оцінки цього акту досить полярні: від першого великого дипломатичного досягнення до непоправного удару українській справі на міжнародній арені⁸.

Нижче публікуються офіційні документи та спогади О. Севрюка, що висвітлюють різні аспекти переговорного процесу. Документи друкуються зі збереженням орфографії, стилістики та пунктуації оригіналу.

¹ Несук Микола. Драма вибору. Відносини з Центральними державами у 1917-1918 рр. – К., 1999. – 274 с.

² Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917-1922 рр. – К., 1998. – С. 44-45.

³ Павлюк О. В. Дипломатія незалежних українських урядів// Нариси з історії дипломатії України/ О.І.Галенко, Є.Є.Камінський, М.В.Кірсенко та ін; Під ред. В.А.Смоля. – К.: Видавн. дім «Альтернативи», 2001. – С. 314 -396.

⁴ Веденєєв Д. В. Дипломатична служба Української держави 1917-1923 роки. – К., 2007. – С. 33-35.

⁵ Берестейський мир: Спомини та матеріали. – Львів; Київ, 1923.

⁶ Див.: Залізняк М. Перший виступ української держави у світовій політиці// Історичний календар-альманах "Червоної калини" на 1939 рік. – Львів, 1938. – С. 48-56.

⁷ ЦДАВО України, ф. 2592, оп. 1, стр. 34, арк.. 8.

⁸ Див.: Павлюк О.В. Дипломатія незалежних українських урядів... – С. 324-325.

Підпис на сторінці: "Брест Литовське. Будинок, в якому відбувалися перемови (мир підписано в салі старшинського казина, в якому відбувалися пленарні засідання)"

Витяг з протоколу засідання Центральної Ради від 21 листопада 1917 року з постановою про необхідність мирних переговорів та про заходи для їх підготовки

Київ, 21 листопада 1917 р. Машинопис, рукописні правки. Засвідчена копія.
ЦДАВО України, ф.1115, оп.1, спр.1, арк.44-44зв.

ВИМІТКА

З протоколу засідання Центральної Ради.

Центральна Рада 21 листопада 1917 року ухвалила постанову в с п р а в і м и р у.

Від імени Української Народньої Республіки Українська Центральна Рада визнавши потрібним приступити до перемирря, одночасно повідомляє про це Союзні Держави.

Вважаючи:

1. що справу миру від імени всієї Російської Республіки може вести лише Центральний соціалістичний орган федеративної влади;

2. що спроби утворення такої влади до сього часу не вдалися;

3. що при сучасних обставинах така влада може утворитись лише в процесі переведення миру;

4. що інший шлях будування сеї влади міг би тепер затягнути справу миру і пошкодити їй;

Центральна Рада також приступає до активного переведення справи миру. –

Тим Центральна Рада виповняє віддавна висловлену волю Українського народу і вже не раз винесені нею постанови про негайний мир, в чому досі ставало на перешкоді Тимчасове Правительство. –

Для того Центральна Рада постановляє:

1. послати представників від Генерального Секретаріату на фронті для ведення переговорів в справі перемирря.

2. звернутися зараз же від імени Української Народньої Республіки як до союзних так і до ворожих держав з пропозицією розпочати мирні переговори, довівши про це до відома нейтральних держав;

3. одночасно повідомити про це Раду Народніх Комісарів та правительства інших республік Росії для координації ведення сеї справи.

Разом з тим Центральна Рада приступає до негайного вироблення конкретної програми миру для предложення її від імени Української Народньої Республіки Народом Росії а також Союзним і ворожим державам, як основу для переговорів. –

Українська Центральна Рада закликає всі народи Росії прийняти в тих переговорах як найактивнішу участь. –

З оригіналом протоколу згідно:¹

Голова²

Української Центральної Ради Мик[ола] Шпиг³

Секретарь

Української Центральної Ради (підпис нерозбірливий)

Оголошено: В[існик] Г[енерального] С[екретаріату] 1/XII 1917 р.

¹ Закреслено, вгорі від руки надписано "первотвором"

² Виправлено на "Тов[ариш] Голови"

³ Ім'я та прізвище дописано від руки.

Інформація делегації Центральної Ради про визнання УНР на мирних переговорах у Бресті

Брест, 30 грудня 1917 р. Машинопис.
ЦДАВО, ф.1063, оп.3, спр.11, арк.1-7.

30-го грудня знов удалося¹ налагодити роботу прямого проводу з Брестом². Генеральні секретарі одержали дуже³ важливі відомості в справі становища Української делегації в Бресті.

В перший же день приїзду Троцького по його ж пропозиції було негайно улаштовано засідання російської делегації з українською, на якому засіданню большевики вказали всю трудність ситуації і настоювали на необхідності єдності наших виступів. Наша делегація заявила, що стоячи на приблизно однакових принципах мира, вона згодна підтримувати позицію⁴ Совіта Народних Комісарів, які ультимативно мали настоювати перед німцями в справі перенесення переговорів на нейтральну почву⁵. На тому ж засіданні було умовлено, що після того, як буде прочитано на першому пленарному засіданні нота Генерального Секретаріату представники Совнаркома зроблять декларацію, в котрій вони визнають Генеральний Секретаріат Правительством України, а його делегацію повноправною делегацією Незалежної Української республіки. Навзаєм цього⁶ Українська Делегація обов'язалась⁷ зробити декларацію про своє приєднання до перших двох пунктів мирного договору, запропонованого Совнаркомом 27-го Декабря (н.ст.), а також до предложення перенесення переговорів за мир на нейтральне місце. Але перед відкриттям першого пленарного засідання за півгодини представники Совнаркома сповістили Українську Делегацію, що вони змінили редакцію своєї заяви в тому смислі, що в ній нічого не буде

сказано про признание Української Республіки і признання її Уряду, вони мають тільки заявити, що не перечать проти нашої участі в мирних переговорах. Українська делегація в відповідь на се заявила, що вона теж не зможе при таких умовах маніфестувати єдність своєї позиції з Совнаркомом, хоч і вважає, що при даних умовах порушення такої єдності не може бути корисним для справи, але відповідальність за те, очевидно, повинна лягти на представників Совнаркома. Далі, знов цілком несподівано большевики змінили свою позицію і ввечері того ж дня зріклися від своєї ультимативної вимоги, щодо перенесення переговорів на нейтральне місце, мотивуючи це тим, що тепер в Німеччині перемогла партія, яка хоче розгрому Сходу Європи. І через це вони не настоюють більше на перенесенні переговорів до Стокгольму і згоджуються залишитися в Бресті. Українська делегація завважала, що така зміна позиції є нічим не оправдана і що цією уступкою представники Совнаркома роблять дуже велику помилку і ставлять Українську делегацію в дуже трудне становище. Українська делегація не робила в цій справі таких гострих і ультимативних заяв як представники Совнаркома, але мала рішучий намір одстоювати цю позицію до кінця. Нині ж нове рішення Совнаркома робить справу перенесення до Стокгольму нереальною і тим позбавляє Українську делегацію можливості настоювати на цьому надалі. Не дивлячись на всі заяви представників Совнаркома Українська делегація після довгих нарад поміж собою все ж вирішила по можливості підтримувати

єдність з представниками Совнаркома в своїх заявах на пленарних засіданнях; зважаючи звичайно на надзвичайну трудність політичної ситуації. Большевики знов змінили своє рішення і дали згоду прочитати свою заяву з приводу Ноти Генерального Секретаріата повністю, визнаючи і Правительство України, і саму Республіку, але перед слідуючим засіданням, знов за годину перед ним Троцький заявив, що позаяк взаємовідношення Українського Уряду і Совнаркома загострились і що Генеральний Секретаріат в відповідь на мирні пропозиції Совнаркома відповів нині опублікованому уже новою нотою, яка по заяві Троцького є той ультиматум, котрого прийняти вони не можуть, і через це вони знову змінюють характер своєї заяви. Але, як видно з відчиту за сьогоднішнє пленарне засідання, їхня позиція ще раз змінилась і на цей раз дуже рішуче. Що ж до перенесення переговорів на нейтральний ґрунт, то цієї надзвичайної політичної помилки Совнаркома вже виправити було неможливо і конференція тим часом залишається в Бресті⁸. Ще до сьогоднішнього засідання протягом останніх днів з боку представників держав, які беруть участь в конференції, були зроблені не раз різні пропозиції Українській делегації, але делегати України заявили, що вони можуть вести в сій справі тільки приватні розмови доки Українська делегація не буде визнана офіційно представництвом цих держав. З другого ж боку представники тих держав ставили умовою визнання Української делегації прийняття нею певних пропозицій. І тільки тоді, коли всі ці пропозиції були рішуче відкинуті делегацією після деяких вагань, представники четверного союзу нарешті вирішили офіційно визнати Українську делегацію, саме в сьогоднішньому пленарному засіданні, стенограму якого тут подаємо:

Засідання почалось 12-го січня (н[ового]ст[илію]) в 11 год[ин] 35 хв[илин] ранку. Головою – Австрійський міністр Міжнародних справ – Чернін. На початку засідання голова зробив таку заяву: “На пленарному засіданні 10-го січня Стат-Секретарь Української Народної Республіки оповістив делегаціям чотирьох союзних держав Ноту Генерального Секретаріату Української Народної Республіки від 11-го Грудня 1917 року. В 7-у розділі містилась заява, що Українська Народна Республіка представлена Генеральним Секретаріатом самостійно виступає в міжнародних справах і що вона має думку так само, як і інші держави брати участь у всіх мирових переговорах, конференціях і конгресах. В відповідь на це я маю честь заявити від делегації четверного союзу, що слідує: ми признаємо Українську Делегацію – самостійною делегацією і правомочним представництвом самостійної Української Народної Республіки. Формальне признание чотирма союзними державами Української Народної Республіки самостійною державою буде висловлено в мирному договорі.”

Далі Троцький зробив наступну заяву. “З огляду на питання, відповідь на яке тільки що було дано в заяві делегації четверного союзу, я вважаю потрібним, бажаючи дати відомості і запобігти можливим непорозумінням, зробити таку заяву: ті конфлікти, які траплялись між російським правительством і Генеральним Секретаріатом і фактичний бік яких в більшій або меншій мірі відомий всім присутнім не мали і не мають ніякого відношення до права українського народу на самовизначення і викликані були суперечностями між політикою Совета Народних Комісаров та Генерального Секретаріата, суперечностями, які знаходять своє виявлення як на території України, так і за її межами. Що стосується самовизначення України в формі Народної республіки, яке тепер переводиться на ділі, то цей процес не

давав і не може дати приводу ні до яких конфліктів між двома братніми республіками. Беручи на увагу, що на Україні нема окупаційного війська, що політичне життя складається там в умовах цілковитої волі, що там нема середньовічних станових (сословних) органів, які б претендували на представництво країни, ні призначених з гори по праву сили фіктивних міністерств, які порядкують в тих межах, в котрих їм це доручається з гори; беручи на увагу, що на території України всюди порядкують вільно обрані Ради Робітничих, Солдатських і Селянських депутатів і що при виборах до всіх органів самоуправління переводиться принцип загального, рівного, безпосереднього і таємного голосування, то і не може бути жадних сумнівів в тому, що процес самовизначення України довершується в тих географічних межах і в тих державних формах, які відповідають справжній волі Українського народу. Маючи все це на увазі Російська делегація, згідно з своєю заявою в засіданні 10-го Січня, не бачить жадних перешкод до самостійної участі делегації Генерального Секретаріату в мирових переговорах”.

Після Троцького виступив Голова Української делегації Голубович, який зробив від імени своєї делегації наступну заяву: “Шановне панство! Заслухавши відповідь представників 4-х союзних держав на ноту Генерального Секретаріату, українська делегація вважає її задовольняючою для того, щоби приступити до дальших мирових переговорів.”

Кінець засідання пішов на суперечки між Гофманом і Троцьким, стенограма цих суперечок була ще не розшифрована і через те ці суперечки мали бути передані до Києва пізніше.

¹ Слово “удалось” закреслено і вгорі відруки дописано “пощастило”.

² “прямого проводу з Брестом” викреслено і вгорі надписано: “безперервного телеграфного дроту, який поєднує Секретарство Міжнародних Справ з Берестом-Литовським, і”

³ “дуже” закреслено, надписано “над вечір”

⁴ Виправлено на “координувати свою позицію з позицією”

⁵ Виправлено на “нейтральний ґрунт”.

⁶ Виправлено на “з свого боку”

⁷ Виправлено на “мала”

⁸ В низу сторінки дописано від руки у вигляді зноски: “Але укр[аїнська] делегація має надалі вести боротьбу за перенесення її в инше місто”.

Підпис на сторінці: “Брест Литовське. Українська мирова делегація виходить з засідання. В першому ряді від ліва: М. Левитський і О. Севрюк. В другому ряді: М. Любинський і М. Полос.

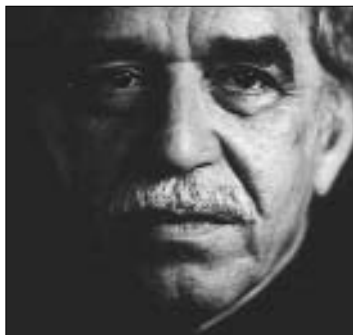
Під знаком Нобеля

П'ятсот сторінок. Понад сто персоналій. Нарешті те, що кидається у вічі одразу, – стримане, академічне і водночас привабливе поліграфічне оформлення. Це книжка Л.Є. Шкляра та А.Г. Шпиталія “Під знаком Нобеля”. Вона розповідає про лауреатів Нобелівської премії з літератури від 1901 по 2006 рік.

Що ми знаємо про майстрів слова, відзначених цією високою нагородою? Та майже нічого. Безперечно, є книжки, присвячені нобеліантам. Наприклад, В.Чолакова „Нобелевские премии. Ученые и открытия”. Та, по-перше, ця праця в російському перекладі видана понад 20 років тому. По-друге, охоплює лише представників точних наук, імена яких тиражуються насамперед пресою. Відтак ніби затінують персоналії літераторів. Як і багатьом іншим подібним виданням, їй властивий галузевий підхід до теми. У результаті чого славетні імена просто тонуть у загальних розповідях.

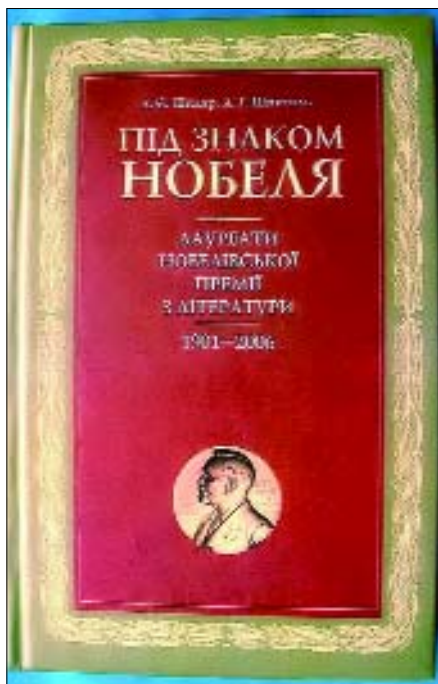
Зовсім іншим шляхом пішли автори книжки „Під знаком Нобеля”: дата нагородження – портрет – короткий опис життя і творчості – нобелівська промова. До речі, останнє є вельми істотним. Здебільшого думають, що промова лауреата являє собою набір придатних до випадку загальних фраз. Аж ніяк! Нобеліанти кажуть як про свою творчість, так і про глобальні проблеми людського буття. Причому, з усією публіцистичною гостротою. Нерідко, стоячи на подіумі Шведської академії, повпреди культур і літератур успішно руйнують політичні догми, підготовлені можновладцями та угодовською пресою. Чим саме й цікаві! З урочистих промов лауреатів Нобелівської премії особливо „вибухова” промова Габрієля Гарсія Маркеса. Вона має парадоксальну назву – „Самотність Латинської Америки”.

Габрієль Гарсія Маркес

„Звільнившись від іспанського панування, – казав Маркес, – ми не врятувалися від безумства. Генерал Антоніо Лопес де Санта-Ана, тричі диктатор Мексики, влаштував урочистий похорон своєї правої ноги, яку втратив у так званій піріжковій війні. Генерал Габрієль Гарсія Морено 16 років правив Еквадором як абсолютний монарх. Коли він помер, його тіло, одягнене в народну форму при всіх регаліях, посадили в президентське крісло для церемонії прощання”.

Розповідаючи про жертви колоніалізму та протегованих з півночі диктаторських режимів, письменник слушно зауважував: „Шановна Європа швидше б нас зрозуміла, якби спробувала знайти нас у своєму власному минулому. Якби

вона згадала, що Лондону потрібно було триста років на зведення міської стіни та ще триста на те, щоб мати власного єпископа: що Рим двадцять століть знемагав у мороці невизначеності перед тим, як цар етрусків увів його в історію: що такі миролюбні нині швейцарці, які радують нас ніжними сирами та найточнішими годинниками, не давніше, як у XVI столітті, заливали Європу кров'ю, посиляючи найманців для воюючих сторін”.

А далекий від реальності звіт флорентійця Антоніо Пігафетта, який, подорожуючи з Магелланом навколо землі, нібито бачив у Південній Америці свиней із пупом на спині, безногих птахів, самки яких висиджували пташенят на спині самця, тварину з головою і вухами віслика, тулубом верблюда і ногами оленя... А згадка про німецьких інженерів, котрі ще в XIX столітті пропонували будувати на Панамському перешийку залізницю із золота. Оскільки, на відміну від заліза, цього металу було тут багато... Власне політична, нобелівська

промова Маркеса є водночас джерелом зовсім нової загальноноцікавої інформації. Окремі її (промови) місця можна сміливо екстраполювати на нашу, українську дійсність, коли нетерплячий Захід пропонує нам за кілька років „пройти” те, на що йому колись знадобилися століття.

...Добре зробили автори книжки „Під знаком Нобеля”, зупинившись на деяких „таємницях” у роботі Нобелівського комітету, деталях самої процедури обговорення кандидатів на високу нагороду, тим паче – окремих неузгодженнях у цій справі. Ще перша літературна премія, присуджена 1901 року французькому поетові Рене Сюзлі-Прюдому, викликала у світі... вибух невдоволення. Широка громадськість хотіла бачити лауреатом російського Льва Толстого! Та проте цей, справді всесвітньо відомий письменник, саме порвав з ортодоксальною вірою, був проклятий церквою... От вам і об'єктивність, неупередженість, політична незаангажованість! Чи багато хто про це знав?

Серед 18 „безсмертних” (члени Комітету, названі так тому, що їх обирали довічно) спалахували справжні скандали. 2004 року, не погодившись із рішенням більшості, преміювати австрійку Ельфріде Елінек, шведський академік К. Анлунг подав у відставку. Він стверджував – члени Комітету просто не читали її творів, „цю масу текстів, буквально зваженого в одну купу навіть без натяку на художню структуру... Довіру до Академії підірвано. Літературний Нобель... на певний час втратив свою вартість. Елінек не заслуговує премії”.

23 травня 2007 р. Президент України Віктор Ющенко вручив орден Держави видатному біологу-фізіологу, директору Інституту фізіології НАНУ, голові ради Державного фонду фундаментальних досліджень України академіку Платону Костюку, якому було присвоєно звання Герой України

Не надто тиражувалася у світі й інша деталь. Альфред Нобель заповідав нагороджувати письменників за твори „ідеалістичного спрямування”. Насправді ж вони одержують нобелівські премії переважно за войовничий реалізм,

У 2008 році вперше приїхав на територію СНГ лауреат Нобелівської премії миру 2006 року за внесок в боротьбу з бідністю, доктор, банкір з Бангладеш Мухаммед Юнус. Він першим в світі почав займатися мікрокредитуванням бідних верств населення. Сьогодні система, заснована професором Юнусом, використовується більш ніж у 100 країнах світу

викриття насильства, боротьбу проти бідності, расизму, за демократію. Цікаво буде довідатися читачеві, що Україна є батьківщиною аж шістьох нобелівських лауреатів. Крім біолога Іллі Мечникова, родом із Харківщини, це громадянин США, мікробіолог Зельман Ваксман (народився у Прилуках), хімік Роальд Гофман (із Золочева),

французький фізик Георгій Шарпак (із Рівненщини), уродженець Харкова, американський економіст Саймон Кузнець та громадянин Ізраїлю Шмуель Йосеф Агнон, що народився і певний час проживав у Бучачі на Тернопільщині. Останній саме й став нобеліантом з літератури. Є в книжці також інформація про українських учених та літераторів, свого часу номінованих на Нобеля. Це славнозвісний Іван Франко та біофізик Платон Костюк, письменники Улас Самчук та Василь Стус.

Ошатний томик книжки „Під знаком Нобеля” побачив світ у видавництві „Грамота” (Київ). Думаю, він уже зник із полиць магазинів. Оскільки, крім усього іншого, написаний ще й живою, „незанаученою” мовою. Це водночас своєрідний довідник і цікавий, насичений маловідомим фактажем, текст. Не кожен, наприклад, знає, що на бенкет після нагородження лауреатів запрошують до 1300 гостей. А з Сан-Ремо, де проживав свої останні роки А.Нобель, доставляють на столи 23 тисячі квітів. Цікаве меню: вечерю розпочинають супом з кропиви, потім подають біфштекс з маринованої лососини, підсмажену грудинку качки... А десерт, спеціальне морозиво „Нобель-гала”, вживають уже при світлі свічок. Головні тости, звичайно, за Його Величність короля Швеції та Альфреда Нобеля.

...Проект про лауреатів найвищої у світі премії не вичерпується книжкою „Під знаком Нобеля”. „Найближчим часом, – каже один із її авторів, доктор політичних наук Л.Є. Шкляр, – побачить світ ще один том. Він буде присвячений тим, хто досяг видатних успіхів у зміцненні миру”. Що ж, хай легко пишеться та швидко видається! Такі книжки людям потрібні.

Володимир ІВЧЕНКО

Василь Стус

Ілля Мечников

Великодні штудії

Уже майже тисячу років на благословенних схилах Дніпра велично височіє золотOVERXА Успенська Києво-Печерська Лавра – місце, де живе Богородиця, колыска чернецтва на Русі і твердиня православної віри. Будучи однією з найбільших і найшанованіших святинь, Лавра є ще одним з найвизначніших духовних, просвітницьких і культурних центрів України, який відвідують тисячі прочан зі всього світу. Завітали до духовного осередку нашого краю і дружини надзвичайних та повноважних послів в Україні в рамках традиційних „Київських зустрічей”, які влаштовує для іноземних гостей Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв.

Знайомство з духовною, архітектурною та історичною спадщиною нашого народу розпочалося з Троїцької надбрамної церкви, єдиної в усьому комплексі, що дивом збереглася з XII століття, попри всі численні набіги, руйнівні пожежі, які зазнав монастир за дев'ять віків своєї історії. „Земний рай” – так ще називають церкву священники.

Справді, й сама архітектура церкви, і інтер'єр, і образи святих створюють особливу атмосферу. Троїцьку надбрамну церкву зводили в 1106–1108 роках грецькі зодчі та іконописці. До розпису також долучився преподобний Аліпій, якого вважають родоначальником нового стилю іконопису, відмінного від поширеного тоді грецького. Тож зрозумілий величезний інтерес, з яким високоповажні пані знайомилися з унікальною спорудою. До того ж раніше до цього храму мали право заходити на молитву тільки ченці – простих прочан до церкви не пускали. І навіть нині службу тут правлять лише на свято св. Трійці.

Свого нинішнього вигляду церква набула ще при реконструкції наприкінці XVII і протягом XVIII століть. Тоді первинний аскетичний характер було витіснено бароковою грайливістю, яка спостерігається в усьому. Наприклад, у 270-річному іконостасі з незвичним сьогодні сплетінням рослин, що символізує життя. Або у настінних розписах церкви, які здійснювали іконописці монастиря. Теми для всіх фресок були взяті з Біблії, але на декор, орнаменти та кольорове вирішення значною мірою вплинули традиції

Ольга Огризко, дружина Міністра закордонних справ України та дружини дипломатів на екскурсії в Троїцькій церкві

українського фольклорного мистецтва. Такий живопис нині можна побачити лише в Сербії, куди запрошували малювати тодішніх ченців з Художньої іконописної школи Києво-Печерської Лаври. Ну й, звичайно, відвідувачі не оминули увагою висічене з каменю зображення засновника церкви – Ніколо Святоші, князя Чернігівського, який став ченцем і на власні кошти побудував церкву над головним входом до монастиря.

Після емоційного та бурхливого обговорення побаченого та почутого в стінах унікальної пам'ятки барокового церковного мистецтва, дипломатичне жіноцтво дружно вирушило до „Лаврської скарбниці”. Тут високі гості споглядали експозицію пам'яток церковної давнини XVII–початку XX століть із зібрання Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника. Увазі відвідувачів представили вітрини культових християнських предметів – потири, дароносиці, хрести, богослужбові тканини, одяг архієреїв і священників, ікони, Євангелія та інші предмети, які використовувалися під час богослужінь та виготовлені з коштовних металів. Окремо виділяється вітрина подарунків Києво-Печерській Лаврі великого мецената гетьмана Івана Мазепи. До речі, саме на його кошти було зведено кам'яне укріплення навколо Лаври. Вважалося, що той, хто володіє Лаврою, той духовно володіє Україною. Особливий інтерес у дипломатичної публіки викликала вишита руками матері Мазепи ікона розп'яття Христа „Не ридай мене, мати”.

Експозиція „Лаврської скарбниці” вражає багатством та унікальністю

Дружина посла Словаччини в Україні Анар Руснакова розписує писанки з особливим захопленням

Не менш захопливими та вражаючими стали відвідини Музею українського народного декоративного мистецтва. І не дивно! Адже музей відображає всю унікальність та неповторність української культури від XV ст. до наших днів. Екскурсовод охоче знайомила представниць різних культур із усіма представленими тут видами народного мистецтва України. Іноземні гості оглянули виставку писанок, ознайомилися з багатством української вишивки на експозиції рушників – невід’ємного атрибуту культури українців. Також увазі жіночої публіки представили раритети музейної збірки – шовкові ткани пояси XVIII ст., козацькі люльки та порохівниці XVIII–XIX ст., глиняні кахлі XV–XVIII ст. Коли говорили про стародавній посуд, то іноземкам принагідно розтлумачили давній козацький вислів „побороти Михайлика”, що означає „випити по чарці”.

Мабуть чи не найцікавішим моментом екскурсії в музеї стало споглядання експозиції українського народного вбрання XIX – поч. XX ст. усіх регіонів України, де в єдиному художньому ансамблі поєдналися мистецтво крою, тканина, вишивки, аплікації, вибілки, плетіння, обробки шкіри та металу. Привертати увагу їй традиційні жіночі прикраси: дукачі, корали, венеціанське намисто, вироби з бісеру. Чоловічі та жіночі комплекти одягу – це особлива

Тереза Яценюк, дружина спікера Верховної Ради України, освоює секрети лозоплетіння

гордість та окраса музейної колекції. Тому їй не дивно, що в цьому залі леді затрималися значно довше, та й жіночих коментарів було більше. А дружина посла Словаччини в Україні пані Анар Руснакова ще й похвалилася своїм колегам, що в неї також є справжня українська спідниця. Проте „техніку” її вдягання пані Анар ще не повністю освоїла. Особливих коментарів удостоїлася й експозиція моделей сучасного одягу з бавовни та конопель.

Після демонстрації української народної моди, жіночий гурт вирушив знайомитися з творчістю української художниці Марії Примаченко. В окремій залі гості милувалися живописними полотнами Катерини Білокур – талановитої художниці, простої жінки, яка не знала жодних наук, зокрема, тих, яких навчають у художніх академіях, але з під пензля котрої народжувалися справжні перлини, що належать до скарбниці світового мистецтва.

Творча атмосфера музею настільки вплинула на шановних відвідувачів, що в них виникло нездоланне бажання особисто стати творцями прекрасного. Тому леді з особливим азартом і цікавістю взяли участь у майстер-класах із писанкарства, петриківського розпису, ліплення з глини та

Дружини послів Пакистана та Нідерландів виготовляють нитяних пташок

лозоплетіння, які спеціально влаштували для почесних відвідувачів музею. Високоповажні пані навчалися премудрості виготовлення нитяних пташок, освоювали секрети лозоплетіння та малярництва. Так, дружини послів ФРН та Туреччини пані Мехтільд Елізабет Шеферс та пані Сібелъ Ішджан старанно вимальовували яскраві квіточки та листочки. І хоча опанування майстерністю справжнього петриківського розпису у них ще попереду, технікою цього оригінального живопису леді майже оволоділи. Тереза Яценюк, дружина спікера Верховної Ради України, цікавилася виробами з лози. Не менших успіхів досягли дружини послів Словаччини та Естонії. Пані Анар Руснакова та Марина Хейн розписували писанки. Прекрасний і таємничий процес перетворення звичайного яйця на яскраву, з цікавим орнаментом крашанку запам’ятають надовго всі причетні до нього – і безпосередні учасниці і спостерігачі. І хоча створені під час Великодніх свят витвори мистецтва і не стануть новими експонатами музею, але почесне місце в домашніх колекціях їм вже гарантовано.

Леся САВЧИН

Світський раут

зрошення ґрунту та інші досягнення в різних галузях народного господарства.

Гостей, запрошених на урочистий прийом до Палацу "Україна", зустрічали Надзвичайний та Повноважний Посол Держави Ізраїль в Україні Пані Зіна Калай-Клайтман та інші працівники Посольства. Пані Посол звернулася до гостей з палким словом, поздоровивши присутніх з істо-

12 травня Посольство Ізраїлю в Україні влаштувало урочистий прийом з нагоди 60-річчя утворення єврейської держави та святкового концерту, присвячений цій даті. На ньому виступили народні артисти України Ян Табачник, Таїсія Повалій, яка зізналася, що ніколи ще не була в Ізраїлі, але спеціально до торжества вивчила та виконала один куплет пісні на івриті. Переповнений зал завів ансамбль ізраїльського танцю "Мехола". Гостям свята нагадали історичний факт церемонії підписання Декларації про Незалежність, яка відбулася 14 травня 1948 року. За ці 60 непростих років, овіяних війною та затьмарених випадками терору та агресії на стародавніх біблійських землях, Держава Ізраїль зуміла пробитися до когорти найрозвиненіших з технологічного боку країн, свято зберігаючи традиції релігії, історії та культури, перетворюючи донедавна непридатну для життя пустелю на оазис людського добробуту, демонструючи дива крапельного

ричною для країни датою та подякувавши за співпрацю. Серед гостей, помічених на прийомі, були послы Німеччини, Японії, Австрії, Франції, Казахстану та інших країн світу. Прийом відвідав Координатор системи ООН в Україні Френсіс О'Доннелл. Серед відомих українських діячів на свято завітали політик Євген Червоненко, президент Всеукраїнського єврейського конгресу Вадим Рабинович, письменник Іван Драч. Була також ціла когорта українських політичних оглядачів. Запрошені із задоволенням пригостилися численними м'ясними, рибними та іншими стравами. Щодо напоїв думки розділилися. Хтось із задоволенням вживав червоне та біле вино, хтось горілку, а комусь досить було фруктових соків, щоб підняти тост за господарів прийому з нагоди 60-річчя Держави Ізраїль, отримати задоволення від гри ансамблю скрипалів музичного училища імені Глієра та спілкування з колегами.

З народженням весни!

22 березня Республіка Казахстан розпочала відзначати одне з найдавніших та найулюбленіших свят казахського народу – „Науруз Мейрамі” (Новий рік за давнім східним календарем або свято весни), яке традиційно триває впродовж місяця. Вважається, що саме в день весняного рівнодення взаємодія природи та людини досягає абсолютної гармонії: настає період пробудження та оновлення. Офіційного визнання свято набуло 15 березня 1991 року після виходу Указу Президента Казахстанської ССР „Про народне свято весни – „Науруз Мейрамі”.

Традиції святкування Науруз у кожного народу Сходу різні. Так повелося, що чим веселішими та радіснішими будуть святкування Науруза, тим щедрішою буде до людей природа і благополучнішим наступний рік. Тому цього дня лунають обрядові пісні Науруза, танцюють і веселяться люди, дарують один одному подарунки. У казахів у ці дні готують багато страв, які символізують достаток у наступному році. Трапеза готується ближче до полудня, до і після якого мулла читає молитви на честь предків. Цікаво, що при святкуванні Науруза у казахів обов'язковим є присутність числа „7”, яке уособлює сім днів тижня – одиниці часу вічності Всесвіту. Кожен повинен відвідати сім домів і запросити семеро гостей, перед

гостями ставиться сім чаш з головним ритуальним напоєм „Науріз-коже”, який виготовляють з семи сортів сімох видів злаків. Ці інгредієнти символізують радість, удачу, мудрість, здоров'я, благоустрій, швидкість, зростання і захист богів. Також невід'ємними атрибутами Науруза є садіння молодих дерев, прибирання парків і зон відпочинку.

„Коктем туди” („З народженням весни”) лунає цього дня на вулицях Казахстану. Святкування Науруза супроводжуються словесними змаганнями акинів (поетів-імпрровізаторів), театральними вуличними дійствами, ярмарками, народно-спортивними іграми, які відображають національні традиції, і тим самим заставляють людей поважати свою культуру та рідну землю, зберігати мир та взаєморозуміння між національностями Казахстану.

Заключний акорд Науруз Мейрамі пролунав і в Україні.

22 квітня представники посольства Республіки Казахстан в Україні влаштували пишні та веселі, згідно з традиціями, гуляння в ресторані готелю „Дніпро”. Привітати казахів із національним святом прийшли колеги-дипломати, політичні та культурні діячі столиці, журналісти. Надзвичайний та Повноважний

посол Республіки Казахстан в Україні пан Амангельді Жумабаєв, відкриваючи урочисту частину вечора, подякував шановним гостям за щирі вітання. Не обійшлося і без згадки про високий рівень українсько-казахських відносин, які ще більше зміцнюються бажанням та участю українців у таких святкуваннях.

Україна – на найбільшому фуршеті світу

Вареники, борщ з пампушками, оселедці, піріжки, паштети, гречаники, крученики, буженина, налисники, солодке та, звичайно, крашанки з пасками – це лише частина українських ласощів, якими щедро частували українки в Марокко у передвеликодню ніч своїх численних гостей. Таким багатим був український стіл, з якого і розпочалося знайомство мешканців столиці країни, Рабату, та її гостей з українськими стравами, традиціями гостинності та щедрості нашого народу під час організованого тут 26 квітня однією приватною компанією „Найбільшого фуршету світу“.

Дійство, що мало ввійти до книги рекордів Гіннеса, передбачало участь представників із усіх куточків світу, чий дипломатичний представництва у Рабаті погодились взяти у ньому участь. Проте ідея частування своїми стравами понад семи тисяч очікуваних гостей, не на жарт налякала

більшість міжнародних громад, після чого участь у заході взяли лише найсміливіші 23 спільноти. Приємно констатувати, що серед них опинилося і українське жіноцтво, котрому, завдяки вдалій координації посольства України в Марокко, яке зуміло зібрати наших найактивніших співвітчизниць, вдалося вкотре довести свою славнозвісну гостинність.

Українки наготували страв вдвічі більше за інших учасників фуршету, що здивувало і приємно вразило навіть найвибагливіших гурманів Марокко, адже досі вони не мали жодної нагоди скуштувати страви справжньої української кухні.

Це чарівне дійство українській громаді в Марокко вдалося реалізувати завдяки допомозі Асоціації українсько-марокканської дружби та співробітництва, члени якої запропонували свою допомогу, знайшовши спонсора, який люб'язно опла-

тив всі витрати, пов'язані з організацією.

Для участі в цьому заході деякі наші громадянки приїхали навіть з Касабланки та Мекнесу та не самі, а зі своїми налисниками та пампушками, пасками, галунами, картинами та вишиванками.

„Мені було надзвичайно приємно взяти участь у такому масштабному дійстві, і, особливо, представляти на ньому Україну, адже саме так світ дізнається про нашу культуру, традиції, мистецтво і про те, які ми насправді – щирі та відверті у своїх

намірах”, – прокоментувала свою участь у рабатському фуршеті Юлія, родом з Києва, котра вже 8 років викладає в Касабланці музику.

Майстерність українок була оцінена і поціновувачами мистецтва, які мали нагоду ознайомитися з орнаментами української вишивки, виставленої її авторками на експозиції, а також витонченості пензлів наших співвітчизниць, що була представлена на полотнах картин місцевих українок.

**Альбіна
КРАСНОДЕМСЬКА**

Мова спілкування – малайзійська

Нещодавно Київський міжнародний університет зустрів у своїх стінах високого гостя – Надзвичайного та Повноважного Посла Малайзії в Україні пана Дато Абдулу Сані Омара.

З нового навчального року тут вивчатимуть ще одну рідкісну мову – малайзійську. До речі, це єдиний навчальний заклад в Україні, де буде подібний факультет.

На зустрічі зі студентами пан Посол зазначив, що зі зростанням інтенсивності двосторонніх відносин зростатиме необхідність у спеціалістах зі знанням малайзійської мови. До речі, в Україні ще немає жодного знавця цієї рідкісної мови.

Ректор Київського міжнародного університету Хачатур Хачатурян у свою чергу зазначив, що вивчення мови – це перший крок до пізнання культури країни.

Пан Посол приїхав не з порожніми руками. Для щойно відкритого Центру вивчення мови та культури Малайзії він подарував літературу та засоби мультимедіа. Студенти, у свою чергу, продемонстрували традиційні малайзійські танці.

“В моїх руках надія на порятунок”

Цей рядок – зі святкової вистави-концерту “Весняний вальс”, присвяченої Дню Перемоги, цілком міг би стати рефреном нашого життя. Та вечір у Центральному будинку офіцерів, підготовлений Київським театром поезії та пісні (художній керівник Семен Рубчинський), був присвячений “роковим-сороковим”. І зіграла цю, без перебільшення, історію Великої Вітчизняної у віршах та піснях – “вторая – фронтовая... концертная – бессмертная... бригада”. Ніби ми з вами – глядачі на фронті, до яких приїхали артисти, – так вирішив режисер, заслужений артист України Ігор Словінський. І втілює у життя блискучий сценарій Миколи Чернявського, складений з кращих пісень воєнних років: “По дороге пыльной, что легла под уклон, шел широкой рысью наш лихой эскадрон...”, “На позиции девушка провожала бойца...”, “Темная ночь, только пули свистят по степи...”, “И между строчек синий платочек снова

встает предо мной”... І так години три без передиху аж до Перемоги: “В Германии, в Германии, в проклятой стороне лети, мечта солдатская, да помни обо мне...”; “Путь для нас к Берлину, между прочим, был, друзья, не легок и не скор, шли мы дни и ночи, трудно было очень...”; “Вьется пыль под сапогами степями, полями, а кругом бушует пламя да пули свистят...”

Сльози у цей вечір глядачі не стримували. Таким став ефект співпереживання, спогадів, болю та світлої пам’яті. Вже другий рік поспіль, окрім згаданих вище, творять це диво на сцені актори Сергій Джигурда, Ольга Богомолец, Серафіма Горлова, Іцхак Авербух, Борис Георгіївський, Тимур Боровський; музиканти Борис Бельський, Єгор Славинський та інші. Одні з них – професійні актори, музиканти, інші – доктори, кандидати наук. Скажімо, Ольга Богомолец – у медицині, Микола Чернявський – у галузі енергозбережень, Тимур Боровський – у дослідженні історичних пам’яток. Можливо, злиття того, що йде з серця, з інтелектуальним багажем акторів, їхньою інтелігентністю та під-

креслено тактовним підходом до матеріалу дозволило досягати такого вражаючого ефекту.

– Найголовніше в цьому спектаклі та в усьому дійстві навколо нього те, що це – частина історії нашого народу, – поділився художній керівник театру Семен Рубчинський. – Я сказав би: частина культурної історії. Ми хочемо, щоб пісні війни люди продовжували співати. Щоб ці пісні продовжували людей брати за живе, торкалися їхніх душевних почуттів. Адже саме пісні воєнної пори стали однією з вершин духовних народних спалахів. І ми віддаємо данину поваги солдату тієї війни хоча б за те, що живемо сьогодні. Це усвідомлення надзвичайно важливе і для нашої держави, і для нашого народу.

Акторам важливо було знайти в цих піснях сьогоднішню інтонацію, відчути і донести те, що болить... Їм це вдалося. Тому й підхоплював зал кожний знайо-

мий рядок, дивувався музичним раритетам союзників. Нарешті, в кульмінації вистави як невеличка сповідь – кожен із учасників спектаклю поділився власним болем, назвавши близького родича, якого опалила війна – хтось загинув на початку, хтось дійшов до Берліна, хтось став заслуженим героєм, хтось – невідомим солдатом.

...“В моїх руках – надія на порятунок” – це про те, коли із цими піснями йшли в атаку, гинули, мучилися на госпітальному ліжку, потрапляли до полону, працювали в тилу, недоїдали, недосипали... Це й про тих – кому війна досі сниться крізь хвороби, біль. І, безумовно, це про нас – тих, хто прийшов у цей світ після Перемоги, щоб жити. “Так ликуй и вершись в трубных звуках весеннего гимна, – я люблю тебя, жизнь, и надеюсь, что это взаимно”, – остання пісня вистави як звернення до живих – щоб творили, раділи, вірили в силу добра та честі. Щоб жили.

Володимир СЕМЕНОВ

“Французька весна в Україні”

З великим успіхом пройшло мистецьке свято „Французька весна в Україні”. Вже вп'яте прокотилася воно Києвом та ще десятма містами. Стартував фестиваль на дніпровських пагорбах біля столичної Арки дружби народів феєричним повітряним шоу. На відкритті були присутні посол Франції Жан-Поль Везіан, працівники французьких дипломатичних, культурних представництв та... своєрідний символ фестивалю – статусний автомобіль Citroën C6. Потім змістовна програма, організована по-

сольством Франції та Французьким культурним центром в Україні, демонструвалася в Одесі, Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Львові, Луганську, Рівному, Запоріжжі, Сімферополі та Севастополі. Під час фестивалю жителі України змогли ближче познайомитися з мистецтвом прекрасної країни, побувавши на показах фільмів французьких кінорежисерів, виставках робіт сучасних скульпторів і художників, фестивалі допрем'єрних показів фільмів, ночі короткометражного кіно та інших видовищах.

Під куполом нічного неба учасниця колективу „Літаючі акробати” виступає у вуличному дійстві „Ловець місяця” у Києві в рамках п'ятої „Французької весни в Україні”

Обличчя Киргизстану

Політичний, дипломатичний і культурний бомонд столиці мав чудову нагоду знову зустрітися з прекрасним та помилуватися жіночою красою. 16 травня в Музеї історії літератури України відбулося урочисте відкриття персональної фотовиставки киргизької фотохудожниці Дінари Макешеві, присвяченої красі жінок Киргизстану.

Дінара Макешева переконана, що ця виставка змусить людей по-новому подивитися на її країну, адже жіноча краса універсальна та космополітична – їй вклоняються незалежно від політичної чи культурної приналежності. Це те, що по-справжньому зближує народ і дає можливість зрозуміти один одного. Особливість цієї фотовиставки ще й у тому, що тут Дінара виступила не лише як фотохудожник, а й як модельєр, стиліст і навіть менеджер. В об'єктиві її фотокамери потрапили звичайні киргизькі дівчата, з яких Дінара сама створила яскравих представниць киргизької культури. У жіночих портре-

(зправа наліво): Посол Киргизької Республіки в Україні Еркін Мамкулов, голова представництва „АзіяУніверсалБанк” Людмила Ходес, фотохудожник Дінара Макешева та дружина посла Айгуль Сидикова

тах спостережливий київський глядач з легкістю міг впізнати все, що характеризує киргизьку натуру, – гордість, незалежність, таємничість та непередбачуваність, відкритість до всього нового і водночас збереження духу пращурів, який і робить жінок Киргизії неповторною і глибокою народністю. Як зазначив посол Киргизької Республіки в Україні Еркін Мамкулов, представлені роботи Дінари Макешеві демонструють, наскільки органічно можуть поєднуватися молодість, краса та історична спадщина киргизького народу. Завітавши на виставку, українці побачать різноманітну живу Киргизію, Киргизію в обличчях, які сміливо дивляться в майбутнє.

Виставка фотохудожниці Дінари Макешеві організована посольством Киргизької Республіки в Україні за підтримки представництва „АзіяУніверсалБанк” в Україні та за сприяння київської організації Національної спілки фотохудожників в Україні.